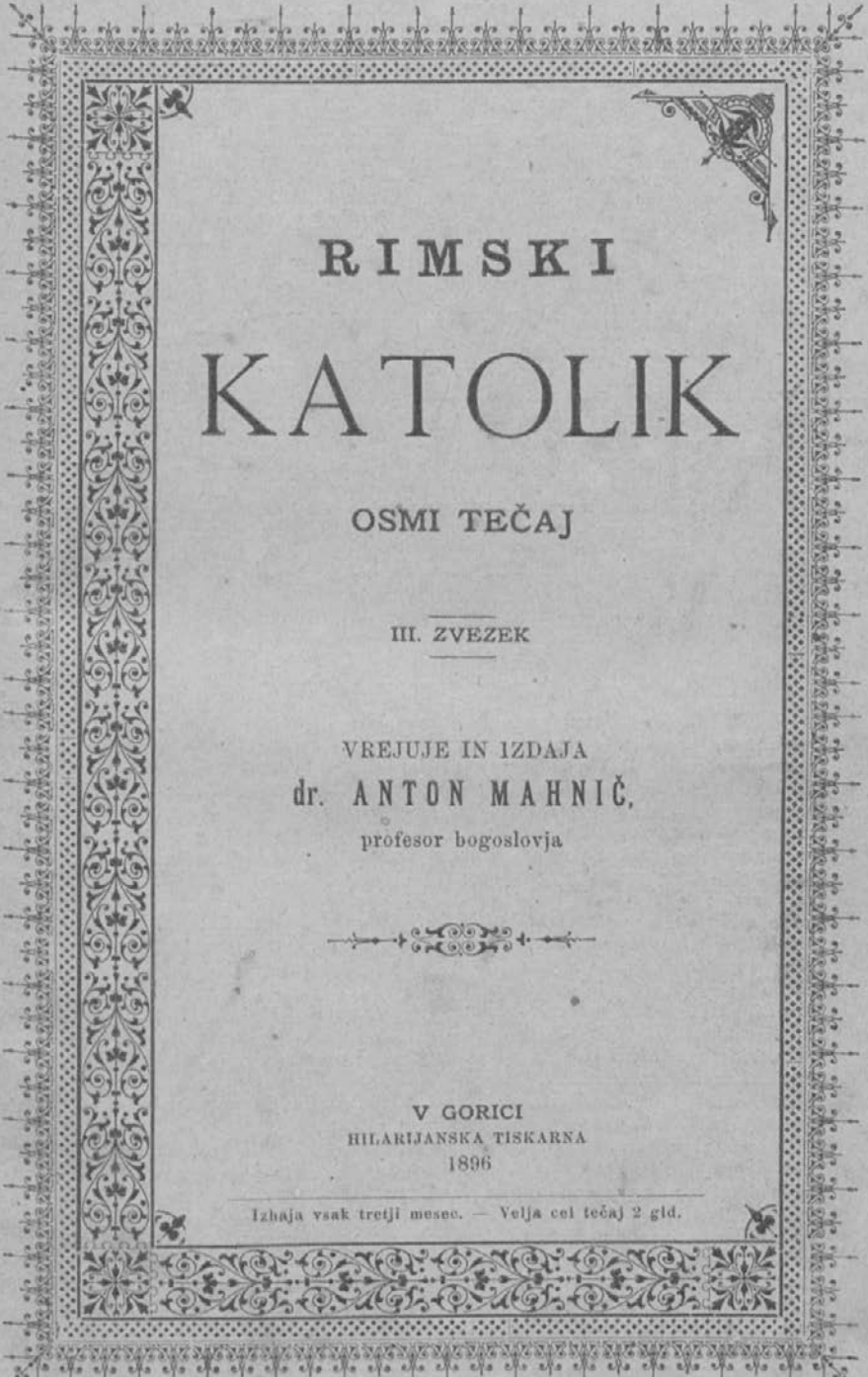

RIMSKI KATOLIK

OSMI TEČAJ

III. ZVEZEK

VREJUJE IN IZDAJA
dr. ANTON MAHNIČ,
profesor bogoslovja

V GORICI
HILARIJANSKA TISKARNA
1896

Izhaaja vsak tretji mesec. — Velja cel tečaj 2 gld.

Na znanje.

One gg. naročnike, kateri nam niso še poslali naročnine za letos, vljudno prosimo, naj bi to čimprej storili, da nam bo mogoče poravnati dolg v tiskarni. Tudi iz preteklih let je še precej zaostankov.

Razpisani vprašanja.

V 4. zvezku lanskega letnika smo razpisali za gg. vseučilišnike in bogoslovce dve nagradi za najboljšo rešitev enega ali drugega naslednjih dveh vprašanj: 1. Zakaj je učenje filozofije za našo dobo toliko važno? 2. Jurčičev »Tugomer«, (Ocena).

Oglasila sta se le dva gospoda; eden je rešil prvo, drugi drugo vprašanje. Prvemu nismo mogli prisoditi nobene nagrade; drugemu smo prisodili 40 gold. Prvo polovico nagrajene razprave o Jurčičevem »Tugomeru« najdejo čitatelji v »prilogi«; ostalo priobčimo v IV. zvezku.

Sin bere „levite“ očetu.

Oče je liberalizem, sin je socijalizem. Tudi slovenska socijalno-demokratska stranka se je rodila iz slovenske liberalne naprednjaške ali, kakor se rada imenuje, »narodne« stranke. Oča se je postaral, sinček pa raste in prihaja brhkeji od leta do leta. Ker ga pa brezbožni oče ni nikedar učil strahu Božjega, je fantalin kaj razposajen. Najmanj pa ve o četrti zapovedi: nič čuda, saj v očetovi hiši ni slišal drugega kakor psovati in obrekovati duhovnike, škofo in celo papeža. Očetu se na stare dni povrača; preklestvo četrte zapovedi pada na njegova pregrešna pleča. Poslušajte, kako grenke mora požirati »Slovenski Narod« od radikalnega sinčka »Delavca«: »Vi narodnjaki« ste držali tedaj križem roke, misleč, da vas ne more nihče premagati, da bode klerikalizem razpal sam od sebe. Pri tem pa ste pozabili, da narod ni bil nikdar v vaših vrstah, ker vas ni poznal, kakor tudi vi njega niste poznali! Le kadar so bile volitve, tedaj ponižali so se »narodni prvaki« toliko, da so šli v cilindrih in rokavicah mej »ljubljeni narod«, kjer so prosjačili za glasove. Tedaj govorili so tudi oni, kako ljubijo slovenski narod, koliko so vše pretpeli radi njega, koliko storili za njega, da so veseli, ako zamorejo bivati mej njim. Ali ko so dobili ti »prvaki« potrebne glasove, ko so jim bili njih dobro plačani mandati zagamčeni, tedaj so obrnili zopet hrbet »ljubljenemu narodu«, gledali ga po strani, in ako jih je moč iz naroda pozdraviti, šteti si je moral v čast, da mu je »priviligiran narodnjak« sploh odgovoril.

»Leni ste bili, brigali se niste za nobeno drugo stvar kakor le, da se je vam dobro godilo. Zato ste propadali od dne do dne bolj, in gotovo ni daleč, dan, ko bodeite popolnoma izginili raz političnega površja. Ako pišete v »Slov. Narodu« radi nadškofove poslanice: »... ako pa bi papež — česar si niti misliti ne moremo — priznal in odobril priznavanje teh škofov, nastal bi vihar, kakoršnega še ni bilo izza protestantske dobe in tedaj bo res »vera v nevarnosti«, imate prav; nastal bo vihar, in še celo kmalo, ali ta vihar razdejal bode vaš liberalno ladijo, da se bodeite vsi potopili v morju pozabljenosti. Kadar bodeite čuli, da se vam bliža politična smrt, tedaj javite nam, in mi peli vam bomo: »Te Deum...« in »Libera...« brezplačno in jako slovesno.»

O ŠKOFOVSKI OBLASTI

„contra murmurantes“.

„Dajte tedaj vsakemu, kar ste dolžni :
strah komur strah, čast komur čast!“
Rim. 13, 7.

Že dalje časa se bije v Slovencih neki boj zoper škofo. Tisti, ki ga bijejo, vzdeli so mu ime : „boj zoper politično avtoriteto škofov“, in pod tem geslom so pripravljeni romati celó v Rim zoper škofo. A kedor ni vsprejel trditve brez razbora, ampak je sam mirno opazoval ta boj, si ne more kaj, da ne bi dvomil, ni li ta boj prav za prav naperjen proti vsaki škofovski oblasti sploh. Čuda bi ne bilo, saj vemo, da ni liberalizem samo krutorog, ampak tudi vitorog : okruten v nakanah, ki jih pa zna, če treba, zvito prikrivati. Toliko se sme trditi brez greha, da sèm ter tam celó mej duhovniki ni dosti jasnih pojmov „de obedientia canonica“, ker so zmedeni pojmi o škofovski oblasti. So celó mej duhovniki še *murmurantes*, ki obračajo in obračajo škofovske ukaze, mrmrajo in se pomišljajo, češ, ali pa ima škof oblast to ukazati ?

Ker se vprašanje o škofovski oblasti dotika bitnosti sv. cerkve, zato menimo, da ne bode odveč, če „R. K.“, vsegdar zvest svojemu zvanju, zopet nekoliko pojasni to vprašanje, po načelih bogoslovcev, a zlasti Leona XIII, ki mu gotovo pristoji sodba o škofovski oblasti.

1.

Osnovni zakon sv. cerkve in nje vladavina.

„Da bi storil zveličavno delo odrešenja dolgovečno, tako pravi sv. Vatikanski zbor (sess. 4.), sklenil je večni pastir in škof naših duš ustanoviti sv. cerkev, da bi bili v njej kakor v hiši živega Boga združeni vsi verniki z vezjo ene

vere in ene ljubezni. Kakor je tedaj poslal apostole, kot je njega poslal Oče, tako je hotel, da bi bili v njegovi cerkvi pastirji in učeniki do konca sveta“. Ta volja Kristusova, ki dobiva svojo modrost od Božjega una in moč od Božje oblasti, je osnovni zakon sv. cerkve, in po tem osnovnem zakonu škofje pravokrepno vladajo sv. cerkev. Kakor sploh ni nobene družbe brez oblasti — to namreč hoče že samo bistvo sv. cerkve — tako je mogla biti brez te bitne prvine toliko manj sv. cerkev. Zakaj ni družbe brez oblasti? Zato ne, ker je človeška narava (po grehu) samoljubna in zategadelj le nerada teži z drugimi za skupnim smotrom. Koliko bolj torej treba take oblasti v sv. cerkvi, ki je nje smoter tako visok in ki so nje sredstva tako protivna človeškim strastem! Zatorej že samo o sebi ni dvomiti, da bi Kristus, modri zakonodavec, ne bil dal svoji cerkvi te oblasti. Dal jo je in sicer prvopastirju — papežu in škofom v zedinjenji o prvopastirjem. „Ti si Peter-skala in na to skalo bom zidal svojo cerkev . . . in tebi bom dal ključne nebeskega kraljestva“, (Mat. 16. 18.), dejal je Kristus Petru in zopet njemu z vsemi apostoli: „Karkoli boste zavezali na zemlji, bo zavezano tudi v nebesih: in karkoli boste razvezali na zemlji, bo razvezano tudi v nebesih“. (Mat. 18. 18.) Na to pa jih je poslal: „Dana mi je vsa oblast v nebesih in na zemlji. Torej pojdite in učite vse narode in kršćujte jih . . . in učite jih spolnovati vse, karkoli sem vam zapovedal“. (Mat. 28. 19.) Kristus tedaj, ustanovljajoč sv. cerkev, dal ji je ob enem že tudi določeno obliko, določeno vladavino. Vladstvo v njej ni hotel da bi bilo obče, ampak izročil je je nekaterim, ki jih je izbral izmed drugih, Petru in apostolom. Hotel je namreč, da bi bila sv. cerkev njegovo telo. „Kakor je eno telo in ima veliko udov, vsi udje telesa pa, daši jih je veliko, so vender eno telo“ (I. Kor. 12. 12.), tako je Bog „ene v cerkvi postavil: prvič apostole, drugič preroke, tretjič učenike . . . So mar vsi apostoli?“ (Ib. 28.) Kakor pa je bila volja Kristusova, da „peklenska vrata ne bodo zmagala“ njegove cerkve, tako je bila njegova volja, da ta oblast preide na naslednike Petrove in apostolov. Zakaj Petru in apostolom ni bilo dano, da bi *osebno* živeli do konca, živeti so torej morali s svojo oblastjo v naslednikih.

in namestnikih. Zato je Kristus v Petru in apostolih tudi njih naslednikom obljubil: „Glejte, jaz sem z vami vse dni do konca sveta“. (Mat. 28. 20.) Kristus sam je tedaj „škofe postavil, vladati cerkev Božjo“ (Dj. ap. 20. 28.) Zato ni bilo cerkve brez škofov in je ne bode „Cerkev, pravi sv. Ciprijan (ep. 69.), je ljudstvo priedinjeno duhovniku, čeda pridružena pastirju. Škof je v cerkvi in cerkev v škofu: in če kedo ni s škofom, ni s cerkvijo“.

2.

Bitnost škofovske oblasti.

Kakošna pa je oblast, ki jo je dal Kristus apostolom in njih naslednikom, škofom?

Odgovor na le-to vprašanje ni težak. Dal jim je vso oblast, ki pristoji družbi, kakoršna je cerkev. Dejali smo že namreč, da je vladavina sv. cerkve taka, ki daje oblast ne vsej množici, ampak papežu in škofom. Kar je torej oblasti, je v papežu in škofih. Zopet v papežu in škofih ni bitno različna oblast: oboja je namreč škofovska. Seveda ker je papež škof celokupne cerkve, škofje pa poedinih nje delov, kakor svedoči katoliško prepričanje od početka, deležna je škofovska oblast v papežu predstev, ki jih nima in ne more imeti v škofih.

Cerkev je družba, ki je nje namen družabnikov „posvečenje, konec pa večno zveličanje“ (Rim. 6. 22.). To posvečenje pa dosega s tem, da jim daje posvečujočo milost Božjo. Zopet niso zmožni sprejeti te milosti *brez sodelovanja*. Dvojna oblast potemtakem mora biti v sv. cerkvi: oblast sv. zakramentov, studencev posvečujoče milosti Božje, (potestas ordinis), pa druga oblast, ki vreja, vodi in pospešuje sodelovanje družabnikov (potestas iurisdictionis).

Razmotrimo nekoliko potanje drugo oblast, o kateri se vrti ves prepor.

Noben odrasel človek ne more biti opravičen brez *vere*. Vera je namreč začetek, podlaga in korenina vsega opravičenja. „Brez vere je nemogoče dopasti Bogu“. (Hebr. 11. 6.) A ni dovolj sama vera. Vera brez *ljubezni* je mrtva in ne

more dati življenja: „zakaj v Kristusu Jezusu nič ne velja ne obreza ne neobreza, ampak vera, katera po *ljubezni dela*.“ (Gal. 5. 6.) A zopet pravi Kristus: „Kedor moje zapovedi ima in jih izpolnjuje, tisti, je ki me ljubi“. Zato pravi tudi sv. Pavel drugje: „Obreza ni nič, in neobreza ni nič, ampak *izpolnovanje Božjih zapovedij*,“ (I. Kor. 7. 19.) in Kristus je dejal: „Ako hočeš v življenje iti, izpolnuj zapovedi“. (Mat. 19. 17.).

To dvoje je, s čimer človek sodeluje, da sprejme in ohrani posvečujočo milost Božjo: *vera* in *delavna ljubezen*, vera in življenje po veri; biti mora vera v umu, ljubezen v srci in dejanji. A kakor smo že rekli, če premočimo človeško naravo, skoro se uverimo, da ne bodo težili ljudje z eno vero in z eno ljubeznijo po skupnem smotru, po posvečenju duš in večnem življenju, če ni nad njimi višje oblasti. V srci človeškem gospoduje trojno poželenje, ki nas deva „v sužnost pod postavo greha“ (Rim. 7. 23.). Zato le preradi zajdemo s poti resnice in pravice in gremo tjà, kamor nas vleče slà. Treba je *nравnih vezij*, ki brzdajo in ravnajo zlosrečno našo naravo. Ni mogoče, da bi skupno težili za enim smotrom, če ni oblasti, ki bi določevala sredstva in vezala družabnike, da rabijo ta sredstva, t. j. če ni *postavodavne* oblasti. Zopet je nujno, da družabniki resnično in prav rabijo ta sredstva. Treba je torej oblasti, ki ji gre sodba, kako se imajo posamezna dejanja proti pravcu postavljenih zakonov; treba je — *pravosodne* oblasti. Obe oblasti pa bi bili nazadnje brez učinka, ko se jima ne bi pridružila še — *kaznovalna* oblast, ki kroti uporneže in maščuje pravico.

A odkod naj dobiva človek sredstva, in kje je ona trojna oblast, ki ravna uporabo sredstev in teženje po skupnem smotru?

Vse to mora biti v cerkvi sami. Zakaj cerkev Kristusova je popolna družba. Nje namen in smoter je najvišji, in ker smoter določuje bistvo družb, (vse druge prvine družbe so namreč ali občne vsem ali vnanje ali podvržene menam), je cerkev sama najvišja družba. Nedoumno pa je, da bi bila najvišja družba podrejena drugim, in to bi bila, ko bi morala iskati pri drugih sredstev za svoj smoter, ko bi si mo-

rala pri drugih izposojevati oblasti, ko bi ne imela i sredstev i oblasti sama v sebi. Cerkev Kristusova je torej popolna družba in ima v sebi vsa sredstva in vso trojno oblast: postavodavno, pravosodnjo in kaznovavno.

Toda ne tirja le stvar sama za to oblast, ampak poleg tega tudi volja Božjega ustanovitelja sv. cerkve.

Kar se dostaje vere, jasno je iz sv. pisma, da se Bog ne razodeva posameznikom, ampak da se je razodel vsem po svojem Sinu. Sin Božji je prišel na zemljo učiti ljudij večnih resnic. Kar pa je učil sam ali po sv. Duhu, to je izročil cerkvi, rekoč apostolom: „Pojdite in učite vse narode . . . Oznanjujte evangelij vsi stvari! Kedor veruje in bo krščen, bo zveličan, kedor pa ne varuje, bo pogubljen“ (Mat. 28. 20. — Mark. 16. 15.). Cerkvi je torej dal Kristus samosvojo, občno, vedno učilno oblast in njej je podvržel vse stvari. Cerkvi tedaj glede na resnice sv. vere pristoji ona trojna oblast, ki mora biti v družbi.

Zopet, kar se tiče oblasti, ki nagiblje srea in vodi dejanja, ki vreja in pospešuje življenje po veri, izvestno tudi pristoji cerkvi. Kristus je dejal apostolom: „Karkoli boste zavezali na zemlji, bo zavezano tudi v nebesih . . .“ Vezati in razvezavati pa ni moči, če ni vezij. A npravna vez (in le o taki more biti govorjenje) je trojna: *vez postave*, ki obvezuje voljo, da kaj stori ali opusti: *vez krivde*, ki obveže človeka, kedar se odtegne praveu resnice in pravice, in pa *vez kazni*, ki zbog nje mora pretrpeti kazen. Ta oblast je vseobča: „karkoli . . .“; ima tudi najvišjo moč: „bo zavezano v nebesih“ t. j. od Boga. Zato je sv. cerkev dajala postave (Dj. ap. 15. 28.), zato je sodila (I. Kor. 4. 18. — 5. 3.), zato tudi kaznovala (II. Kor. 2. 6-8.). Zato je dejal Kristus: „Če (tvoj brat) cerkve ne posluša, naj ti bo kakor nevernik in očitni grešnik“.

Vsa oblast pa, kar je pristoji cerkvi, dejali smo, da je v papežu in škofih. Škofom potemtakem gre, dajati postave, soditi in kaznovati, da bi bila v vseh ena vera in ena delavna ljubezen v posvečenje in večno zveličanje. „Kaj je drugega škof, dejal je že o začetku 2. stol. po Kr. sv. mučenec Ignacij, kakor on, ki v vsem prvuje in oblastuje v cerkvi?“ To uči tudi naš prvopastir Leon: Kar je v Božjem

razodenju, tiče se po nekoliko Boga, nekoliko pa človeka samega in stvari, ki so mu potrebne za večno zveličanje. Oboje pa, kaj treba *verovati* in kaj *delati*, zapoveduje po Božjem pravu sv. cerkev in v cerkvi papež in škofje. Kakor je namreč papež vse cerkve učenik in prvak, tako so škofje vodniki in glavarji cerkvâ, katerih vladstvo so postavno prejeli. Njim pristoji v svojih vladikovinah prvovati. Njim tedaj pristoji oblast, soditi, kaj obsega Božje razodenje, česa ne; kateri nauki se ž njim ujemajo, kateri ne; njim je določiti, kaj je pošteno, kaj grdo; kaj treba kristjanu delati, česa se varovati, da doseže zveličanje.¹⁾

Povzemimo še enkrat na kratko, kar smo povedali o škofovski oblasti.

Namen sv. cerkve je posvečenje in večno življenje nje občanov. Za to posvečenje pa morajo občani sodelovati z vero in delavno ljubeznijo. Zopet bi bilo njih sodelovanje zelo dvomno, ko bi ne bilo v cerkvi oblasti, ki pravokrepno vlada občane v njih sodelovanju, dajoč zakone, sodeč in kaznujoč. To oblast pa je izročil Kristus papežu za celo cerkev, škofom v poedinih delih. *Bitnost škofovske oblasti* je torej v tem, da pravokrepno vladajo poedine dele cerkve Božje t. j. da dajoč zakone, sodeč in kaznujoč vrejajo in pospešujejo sodelovanje vernikov po veri in delavni ljubezni za posvečenje in končno zveličanje.

„Sveta oblast, pravi Leon, je vsa v tem, da vodi srca ljudij pod ozirom na Božje kraljestvo in njega pravico.“²⁾

3.

Vsebina škofovske oblasti in nje meje.

Ko smo v obče določili bitnost škofovske oblasti, razberimo bolj natanko nje vsebino in določimo nje meje.

Dejali smo, da škofom pristoji trojna oblast, ki ž njo vrejajo sodelovanje vernikov po veri in delavni ljubezni.

Škofom tedaj kot apostolskim naslednikom po Božjem

¹⁾ Cf. encycl. „Sapientiae christianae“. — Ep. ad episc. Hispaniae: „Cum multa sint“.

²⁾ „Sapientiae christianae“.

pravu pristoji čuvati, oznanjevati, tolmačiti razodeti nauk Kristusov in pravokrepno tirjati vero v ta nauk. Zato je dejal sv. Pavel (Rim. 1. 5.): „Prejeli smo milost in apostolstvo, da bi bili veri pokorni vsi narodi“. To je ono Božje poslanstvo, ki je dalo apostolu pogum, da je rekel: „Kakor sem popred rekel, tudi zdaj rečem: Ako bi vam kedo kaj oznanoval razen tega, kar ste prejeli, bodi preklet“. (Gal. 1. 9.) Res je, da posamezni škofje niso nezmotni. Nezmotljivost je namreč eno izmed tistih predstev, ki smo o njih rekli, da se pridružujejo škofovski oblasti, kedar je v svoji popolnosti, namreč v prvem škofu, papežu. Papež, ki ima prilstvo v sv. cerkvi, mora biti nezmoten, ker sicer bi se lahko dogodilo, da bi laž peklenskih vrat zmagala resnico sv. cerkve; a ni treba, da bi bili nezmotni poedini škofje kar taki: zakaj deležni so nezmotljivosti v zedinjenji s prvopastirjem. Četudi pa nezmotljivost ni svojska poedinim škofom kar takim, svojska jim je oblast, učiti in zahtevati vero, oblast pravimo, ki pravotno ne pristoji nikomur drugemu v škofiji. Nje namreč je poslal Kristus: „Pojdite in učite. Kedor ne bo veroval, bo pogubljen“.

Škofom pristoji pravosodnja oblast v verskih rečeh. Če nastanejo prepори, njim gre soditi s pravotno oblastjo. Take oblasti treba: sicer bi ne bilo ene vere in skoro bi ne bilo moči vernikom ločiti resnice od zmote, kar tako žalostno priča protestantstvo. Pristoji pa škofom, ker do njih je učiti resnico, torej tudi soditi o resnici. Seveda ta razsodba poedinih škofov ni do kraja odločilna. Končna odločilnost je zopet predstvo škofovske oblasti v prvopastirju papežu, in v škofih je le, kedar sodijo ž njim.

Prav tako pristoji škofom obsojati in zametati nauke, ki se ne skladajo z Božjim razodenjem. Zakaj kedor sodi o resnici, soditi mu je tudi o zmoti; kedor čuva resnico, braniti jo mora zmote; kedor kliče k resnici, zavreči mora zmoto. Pristoji jim tedaj pravo prepovedati knjige in časnike, ki so nasprotni veri. Pristoji jim pravo prepovedati vsako knjigo o bogoslovnih stvareh, če nima pravotnega potrdila učeče oblasti.

Pristoji jim nazadnje tudi pravica kaznovati uporne duhove. „Orožje našega vojskovanja, pravi sv. Pavel (II.

Kor. 10. 4.), ni meseno, temveč močno po Bogu, razvaliti trdnjave, ko posvetovanja razdenemo in vsako visokost, ki se vzdiguje zoper znanje Božje, in ujamemo vsak um k pokorščini proti Kristusu in smo pripravljeni maščevati se nad vsako nepokorščino“. — „Nekateri so od vere odpadli, izmed katerih sta Himenej in Aleksander, katera sem dal satanu, da se uči ta ne preklinjati“. (I. Tim. 1. 19. 20.).

A za posvečenje ni treba le vere, ampak tudi delavne ljubezni, življenja po veri in mravnem zakonu.

Škofom torej pristoji prepovedovati knjige, časnike, ki nasprotujejo kakorkoli ne le veri, ampak tudi nravim, Božjim ali cerkvenim zapovedim, skratka knjige, ki bi kakorkoli, v drugih ovirale, slabile, morale delavno ljubezen, življenje po veri in mravnih zakonih. Če pa jim gre prepovedovati knjige, pristoji jim toliko bolj prepovedovati starišem, da ne pošiljajo otrok v brezverske in breznravne šole, ki so zmožne zamoriti v otroških srcih za vselej kali delavne ljubezni. Zato škofom tudi pristoji nadzorovati vse zavode, šole in društva, da li se ne uči ali dela v njih kaj nasprotnega veri in nravim. Ker pa služijo v prospeh posvečenja tudi duhovniki, cerkve, cerkveni obredi, cerkveno imetje, zato škofom gre pravica, dajati zakone, ukaze, navodila o bogočastju in redu v cerkvi, o življenji duhovnikov; njim gre napovedovati obhode, očitne molitve; njim upravljati cerkveno imetje.

Škofom pristoji soditi o vseh stvareh, ki se tičejo ne le vere, ampak vsega verskega življenja, in kaznovati s cerkvenimi kaznimi vse, ki se upirajo, ki podpihujejo vernike na upor, vse, ki jih ovirajo, da jim ni moči ohraniti delavne ljubezni.

Vse to sledi nepobitno iz bitnosti škofovske oblasti, ki smo jo razbrali iz sv. pisma in narave sv. cerkve.

Kje so torej *meje škofovske oblasti*?

Tam so meje škofovske oblasti, kjer so meje sodelovanja za posvečenje in večno življenje. To sledi iz bitnosti škofovske oblasti.

I. Katerokoli dejanje, katerakoli zadeva je, ki ž njo sodeluje človek za svoje posvečenje, o njej pristoji oblast škofu. In to je *pozitivno*.

II. *Negativno* pa pristoji škofu oblast čuvati, da se v nobeno človeško dejanje, v nobeno človeško zadevo ne vmeša kaj, kar bi oviralo sodelovanje vernikov za posvečenje. Zakaj kakor hitro se vmešajo v kako četudi svetno zadevo težnje, ki se ž njimi ne ujema teženje po posvečenju, je zadeva protiverka ali protinravna in od tistega hipa spada pred stol trojne škofovske oblasti.

Ker že govorimo o mejah škofovske oblasti, vprašajmo še, *kedo* pa je podvržen tej oblasti?

Kedo? Vsak prebivavec v škofiji, ki je krščen. Zakaj pri sv. krstu se vtisne krščencu v dušo neizbrisen znak, slika in prilika Jezusa Kristusa, nevidnega poglavarja sv. cerkve. Dokler ostane ta znak, dotlej je krščenec od Kristusa samega osvojen za krščansko bogočastje, dotlej ga veže krščanska postava. Nič ne de, da je morda s krivovero ali razkolom pretrgal vez ene vere in ene ljubezni s sveto cerkvijo. Tedaj neha biti dejan ki družabnik sv. cerkve in izgubi v tem vsa predstva pravovernega kristjana, a oblasti cerkveni se mu ni moči odtegniti. Podvržen ji ostane do konca, če ne kot ud sv. cerkve, pa kot upornik ali prebežnik. „Kedorkoli je krščen, pisal je Pij IX. l. 1873. nemškemu cesarju Viljemu, pristoji po nekem načinu in neki meri pod papeža.“¹⁾ To isto pa velja o škofih v mejah njih vladikovin.

Škofom torej gre v cerkvi oblast čez vse, bodite kate-rekoli časti. „Tudi tebe, rekel je sv. Gregorij Nazijanški Teodoziju, tudi tebe je podvrgel krščanski zakon mojemu vladstvu in prestolu. Tudi mi škofje namreč imamo vladstvo; dà, naj pristavim, odličnejše in popolnejše.“ „Ne skušaj, rekel je tudi sv. Janez Damaščan cesarju, ne skušaj, cesar, razrušiti cerkvenega reda. Apostol namreč pravi: Postavil je Bog ene v cerkvi prvič apostole, drugič preroke, tretjič učeníke . . . ni pa rekel: kralje!“

¹⁾ Billot: De Ecclesiae sacramentis. I. pag. 237.

4.

Škofovska oblast pa politika.

V prejšnjem poglavju nismo določneje izpregovorili, kako se ima škofovska oblast proti politiki, ker nam se vidi, da to dandanašnji toli rešetano vprašanje hoče samosvoje razprave. Hoče je ne samo o sebi; zakaj komur so jasna načela o škofovski oblasti sploh, ta tudi v tem vprašanji ne bode dolgo blodil pa temi. Mudimo se torej o tem vprašanji le zategadelj, ker je rodilo že toliko prerekanja in klevetanja.

Kaj je politika?

Beseda je mnogolična, vendar ima v sebi nekaj stalnega, namreč ozir na stvari, ki se tičejo države. Politika je ali umetnost, kako upravljati državne posle; ali praktična, uporabna veda, sestavljen obseg vodil, ki se je po njih ravnati onim, kateri dejanski izvršujejo te posle; ali na posled dejansko upravljanje državnih poslov.¹⁾ Politika je torej vsa v tem, kako voditi državo, da dobé državljani onih dobrin — miru, časnega blagostanja, časne sreče — ki so se zavoljo njih združili v državo.

Kako se ima tedaj cerkev proti politiki v krščanski državi?

I. Namen cerkve je nadnaravno posvečenje duš in večno zveličanje; namen države je obramba pravice, „da bi mirno in pokojno živeli“ (I. Tim. 2. 2.) v onem blagostanji, ki je možno na zemlji. Kakor pa sta bitno različna namena, eden nadnaraven, drugi naraven, tako ste tudi bitno različni družbi cerkev in država, ki imati zato vsaka svojo trojno samosvojo oblast, postavodavno, pravosodnjo in kaznovalno. Voditi ljudi kot občane cerkve in nebes, vrejati z oblastjo njihovo sodelovanje za posvečenje, pristoji cerkvi. Voditi ljudi kot občane države in zemlje, pristoji državi.

Cerkvi torej *samo o sebi* ni do tega, kakošna je vladavina države, kakošni nje osnovni zakoni, kakošne nje postave; ni je mar upravljanja državnih poslov; ni je mar politike.

(¹ Cf. R. K. III. 33.

Toda če ste cerkev in država *različni* družbi, ali ste pa tudi *ločeni* družbi? Ne, cerkev in krščanska država niste ločeni in ne smete biti.

Isti človek, ki teži za časnim blagostanjem v krščanski državi, teži tudi po večnem blaženstvu v cerkvi. A to dvojno teženje enega bitja ni enorodno, zakaj eno je naravno, drugo teženje po nadnaravnem smotru. Ni pa dvoma, da je prvo in brez primere višje teženje za nadnaravnim smotrom, ki edini more dati človeškemu sreči zadnje, neskaljene, popolne sreče. Teženje po posvečenju mora tedaj v človeku prevladovati, in ko bi kedaj delovanje za nadnaravni namen prišlo v protivje z delovanjem za časno blagostanje, izvestno je, da bi se moralo umekniti poslednje. Človek mora tako težiti za časnimi dobrinami, da to teženje nikedar ne ovira teženja po večnem blaženstvu. Kakor pa pristoji cerkvi in v njej škofom vrejati, pospeševati sodelovanje za posvečenje, tako jim tedaj tudi pristoji čuvati, da teženje po časnem blagostanju ne ovira tega sodelovanja in da torej tega sodelovanja tudi ne ovira ona oblast, ki ji gre vrejati teženje za časnim blagostanjem.

A kedo vreja delovanje po časnem blagostanju? Politika. Torej škofom gre tudi čuvati, da politika ne ovira višjega teženja občanov po nebesih. A politika vedno ovira ne le v politikih, ampak tudi v podložnikih države in cerkve teženje po pravi sreči. Če ovira vero in delavno ljubezen; če osloni državo na protiverske in protinravne temelje; če daje brezverske ali breznravne zakone; skratka, kolikorkrat se odmakne od pravca нравnih zakonov. Če tudi tedaj škofom ni do politike same o sebi, zakaj politika kot vladanje držav in upravljanje državnih poslov ni v področji škofovske oblasti, pristoji jim vendar *negativno oblast nadzorovati vso politiko*. Tu torej se dotikati cerkev in država. Različni namen imati, ena nadnaraven, druga naraven; različna imata sredstva; — a eno mora država vzprejeti od cerkve: verske in npravne zakone. Zakaj občani države, ki so ob enem občani cerkve, morajo težiti za časnim blagostanjem *le pod ozirom na nadnaravni in zadnji smoter* in zato vedno skladno z zakoni, ki vrejajo teženje po njem. Torej mora tudi politika vladati državo in voditi delovanje svojih občanov za

časnim blagostanjem le pod ozirom na zadnji njihov smoter. Torej pristoji škofom, ki jim gre vrejati teženje po zadnjem smotru, tudi oblast nadzorovati, da politika ne ovira tega teženja.

Vse to bi bili že lahko razbrali iz onega načela, ki smo je postavili o škofovski oblasti: Negativno pristoji škofu oblast čuvati, da se v nobeno človeško dejanje, v nobeno človeško zadevo ne vmeša kaj, kar bi oviralo sodelovanje vernikov za posvečenje. Torej jim pristoji čuvati, da se kaj takega ne vmeša tudi ne v — politiko.

Oglejmo si stvar še konkretno.

Državi kakor cerkvi pristoji trojna oblast: postavodavna, pravosodnja in kaznovalna. Dokler ostane ta oblast v svojih mejah, škofje kot oblastniki sv. cerkve nimajo pravice vtikati se v politiko. A če politika prestopi meje državne oblasti, če seže čez meje cerkvene oblasti, ali pa če ovira občane, ki so tudi občani sv. cerkve, v veri in delavni ljubezni, tedaj pač pristoji škofom, dvigniti svoj glas, uložiti „veto“, upreti se, dà, ker so tudi državni oblastniki podložniki sv. cerkve, pristoji škofom pravica in dolžnost, zapoditi z mečem trojne oblasti samozvance iz svetišča na svetno terišče. Tako na priliko smo dejali, da cerkvi samo o sebi ni do tega, kakošna je državna vladavina, monarhiška ali republikanska, absolutna ali ustavna; a ni ji vse eno in ji ne more biti, odkod je ta vladavina, po postavnem potu ali z uporom, po pravici ali krivici. Če nastane nepostavno in krivično, je to dejanje proti delavni ljubezni, proti posvečenju vseh onih, ki so de'elžni dejanja, in ker je proti delavni ljubezni in posvečenju duš, zato pristoji cerkvi, papežu in škofom oblast, dvigniti glas proti takemu dejanju. Cerkvi je samo o sebi vse eno, kakošna je državna ustava, kakošni nje osnovni zakoni; a to ji ni vse eno in ji ne more biti, če so ti zakoni proti veri in nramim, če ti zakoni ovirajo versko in nramno življenje podložnikov, njih vero in delavno ljubezen. Ni cerkvi do državnih zakonov, a do tega ji je, da ti zakoni niso proti veri in nramim; in tembolj, ker brezverski in breznravni zakoni niso le brezverska in breznravna dejanja državnih oblastnikov, občanov sv. cerkve, ampak de-

janja, kriva novih brezverskih in breznravnih dejanj podložnikov.

Država je nadalje v gotovem razmerji z drugimi državami. Tudi do tega razmerja samo o sebi ni cerkvi, a do tega ji je, da se to razmerje sklada s pravcem Božjih zapovedij. Zakaj država lahko samoglavo ruši pravno razmerje; kriva je lahko krivičnih vojsk in vsega gorja, ki sledi za vojsko. Zato zopet škofom pristoji dvigniti glas o vojski.

Kaj pa *volitev*, ali je teh škofov kaj mar? Liberalci naprosto pravijo, da ne; mi pa pravimo: da in ne. Samo o sebi ne; samo o sebi cerkve ni skrb, kakošne so volitve in kakošen njih izid. Pod nekim ozirom pa pač. Pomniti je namreč, da z volitvami vrši ljudstvo svojo pravico, ki mu gre, odkar je v ustavnih državah deležno postavodavne oblasti. Vsaka krivična protiverska ali protinravna postava je potemtakem posledek tudi ljudske volje, in krivica se razdeli na sodelovanje vladarja, poslancev in volilcev. Deležen je krivice, kedor je zakon potrdil; deležen brezvesten poslanec, ki je zanj glasoval; deležen tudi volilec, ki je vedé volil brezvestnega poslanca, in deležen po svoje tudi, kedor ni volil vestnega. To sodelovanje s krivico i v zbornici i na volišči pa je prav nasprotno delavni ljubezni, oni ljubezni, ki ravna vse po Božjih zapovedih. Zatorej škofu zopet pristoji vsaj negativno beseda in oblast o volitvah.

Škofje morajo torej vsegdar stati na motrišči in čuvati pravo Božje v vsej politiki, brez pogleda na osebe, pomneč apostolskih besed: „Boga je treba bolj slušati kakor ljudi“. (Dj. ap. 5. 29.).

Skratka: Vladanje držav, upravljanje državnih poslov, raba pravic pri postavodaji, politika je človeško delovanje. Vse delovanje kristjanov pa je, če ne pozitivno, vsaj negativno pod oblastjo sv. cerkve, papeža in škofov. Pozitivno, če je pozitivno v zvezi s posvečenjem duš; negativno, v kolikor nobeno dejanje kristjana ne sme biti proti posvečenju duš. Politike torej same o sebi sv. cerkve, papeža in škofom kar oblastnikov sv. cerkve ni mar, a čuti jim je, da ne pride nikedar v protivje z resnico in pravico; če pa pride, kliče škofo pastirska dolžnost dvigniti glas v obrambo Božje pravde.

Vse to tako lepo razlaga Leon :

„Seveda je treba razločevati mej vero in politiko, ker ste različni po naravi in stvari. Politiške stvari namreč, bode še tako vzvišene in važne, same o sebi ipak ne prese-gajo mej, ki so stavljene življenju na zemlji. Vera pa, rojena iz Boga in vse k Bogu obračajoč, prostira se više in dotika nebes. To namreč hoče, za tem teži, da bi napojila dušo, ki je najimennitnejši del človeka, s spoznanjem Božjim in z Božjo ljubeznijo, in da bi ves človeški rod privedla v bodočo sveto državo, ki po njej hrepenimo. Zato treba vero in vse, kar je z vero zvezano s posebno vezjó, ceniti kot stvar višjega reda“. ¹⁾

„Cerkev tedaj se ne meni za to, katera vladavina naj-bolj ugaja, kakošna je ustava krščanske države; iz različ-nih vrst držav vsako odobruje“.

Ali se tedaj cerkev sploh ne meni za politiške stvari? Leon nadaljuje: „*dum religio morumque disciplina salva sit*“. Cerkev se ne meni za politiko, da le neomadeževane osta-nejo vera in nravi. „Ni dvoma, pravi dalje, da je mogoč v politiki pošten boj, ko se namreč bije boj, da bi dejanski zmagala mnenja, ki se zde, da bi pospeševala bolj kakor druga občni blagor“. A zopet prideva: če se bije boj „in-columi veritate iustitiaque“, če boj ni zoper resnico in pra-vico, če boj ni zoper vero in nravi. Zakaj „vera je največja občna dobrina, ki treba nanjo obračati vse drugo“. „Sveta in neoskrunjena mora biti pri vseh vera“. ²⁾ „Naj bodo tudi različna politiška mnenja, v tem morajo biti vsi edini, da mora ostati katoliška stvar v državi brez kvara. Raznih po-litiških mnenj cerkev ne obsoja, da le ne nasprotujejo veri ali pravici“. ³⁾

In odkod je razbral Leon ta nauk? Iz bitnosti cerkve in države.

„Cerkev in država imati vsaka svojo oblast: zato v mejah te oblasti nobena ni podvržena drugi. Vendar nikakor niste ločeni, še manj pa nasprotni. Zakaj ni nam dala na-rava le, da bi *bili*, ampak da bi *bili nravni*. Zato pričakuje

¹⁾ Ad episc. Hisp.: „Cum multa sint“ . . .

²⁾ Encycl. „Sapientiae christianae“.

³⁾ Ep. ad episc. Hisp.: „Cum multa sint“.

človek od miru javnega reda, ki ga najprej namerava država, tega, da bi mu bilo dobro, a še bolj, da bi dobil dovolj pomoči za usovršenje nravi; to usovršenje pa je le v spoznanji in vaji *kreposti*. Ob enem pa tudi hoče in mora iskati v cerkvi pomočkov, da bi živel s popolno pobožnostjo: in to zopet najde v spoznanji in rabi prave *vere*, ki je prva vseh čednostij, zato ker kliče k Bogu vse izpolni in usovrši. Zato je treba dajočemu naredbe in postave vedno ozirati se na *nravno* in *versko* naravo človekovo in jo povspesovati prav in po redu: nič ne sme zapovedati ali prepovedati brez ozira na to, kaj hoče svetna, kaj verska družba“.

Četudi potemtakem treba razločevati mej vero in politiko, ločiti in deliti ju nihče ne more in ne sme. „Nekateri namreč ne razločujejo samo mej vero in politiko, ampak ji scela ločijo in dele, kakor da nimati nič skupnega in kakor da bi druga na drugo ne imela nobenega vpliva. A to je *brezbožna zmota* (impius error). Taki se pač ne razlikujejo mnogo od onih, ki bi radi, da bi bili podstava in vlada držav brez Boga“.

„Cerkvi tedaj ne more biti vse eno, kakošne so v državi postave, ne kar se tičejo države, ampak ker časih prestopajo prave meje in segajo v cerkvena prava. Dà, cerkvi je od Boga dana naloga ustaviti se, če je kedaj državna uprava veri v kvar, in resno se truditi, da prešine postave in naprave narodov moč sv. evangelja“. ¹⁾

II. A to še ni vsa oblast, ki jo ima cerkev v državi in politiki.

Ta oblast je oblast čuvarja, ona oblast, ki v človeških zadevah pristoji škofom nekako posredno, tedaj namreč, če te zadeve zadobe zbog človeških strastij protiversk ali protinraven značaj, in zato da bi ga ne dobile. To oblast imajo v vsej politiki. A so stvari in imenujejo jih politiške, ki so pa politiške le po eni plati, a po drugi bitno cerkvene, t. j. biten del v oni vrsti dejanj, ki ž njimi občani sv. cerkve sodelujejo za svoje posvečenje. Odprimo le oni del državnega zakonika, ki nosi naslov: „Postave o bogočastji“ (Culturge-setze). Kakošne postave so v njem?

¹⁾ Encycl. „Sapientiae christianae.“ — Ep. ad ep. Hisp.: „Cum multa sint.“

1. Postava o zakonskem pravu katoličanov (25. maja leta 1868).

2. Postava o cerkvi in šoli z dné 25. maja l. 1868.

3. Postava o vnanjih pravnih razmerah katoliške cerkve z dne 7. maja leta 1874:

gledé na službe in prebende;

gledé na izvrševanje cerkvene oblasti in dušnega pastirstva;

gledé na katoliške seminarje;

gledé na redove;

gledé na cerkveni patronat;

gledé na župnije;

gledé na cerkveno imovinsko pravo;

gledé na državno nadzorstvo čez cerkveno upravo.

Kedo ne vidi, če ni slep liberallec, da se tukaj gre za stvari, ki o njih oblast bitno pristoji tudi cerkvi in škofom?

Če je cerkev najvišja družba, ker je njen namen najvišji, komu pristoji prej soditi o *razmerji mej cerkvi in državo*, cerkvi ali državi? Ali ne vidite, da je od tega razmerja bitno odvisno sodelovanje vernikov za posvečenje? Če država samovoljno vreja to razmerje, zgodilo se bo le predrado, da bo tó razmerje zavernica edino zveličavnemu teženju po zadnjem smotru. Zato ima po pravici Syllabus mej novodobnimi zmotami tudi te dve:

XIX. „Svetni oblasti pristoji določiti cerkvi pravice in meje, ki v njih sme vršiti svoje pravice“.

XX. „Cerkvena oblast ne sme rabiti svoje avtoritete brez privoljenja in potrjenja svetne oblasti“.

Sv. zakon je zakrament katoliške cerkve in toliko zakrament, kolikor pogodba. O vsem tedaj, kar je bitnega v zakonski pogodbi, pristoji oblast *edino* le cerkvi, papežu in škofom. Njim pristoji postavodavna, pravosodnja in kaznovalna oblast o zakonskih stvareh. Zato ima zopet po pravici Syllabus le te dve zmoti:

LXXIII: „Vsled zgolj svetne pogodbe je mej kristjani pravi zakon; zmota je, da je zakonska pogodba mej kristjani vedno zakrament, in da je nična pogodba, če se izključi zakrament“.

LXXIV: „Zakonske in zaročne stvari spadajo po svoji naravi pod svetno oblast“.

Država sama o sebi nima oblasti do šole. Otroke vzgajati, ta pravica gre po naravnem pravu starišem, po pozitivnem Božjem pravu tudi cerkvi in škofom, ki jih je Kristus poslal: „Pojdite in učite vse narode!“ Škofom tedaj bitno tudi pristoji oblast nadzorovati šole. Vzlasti pa glede na bogoslovne nauke ne pristoji državi nobena oblast. Zakaj le cerkvi in škofom gre določevati, kaj treba dušnemu pastirju. Zato ima zopet po vsej pravici Syllabus sledeče zmote:

XLV: „Vse vodstvo javnih šol, ki se v njih vzgaja mladina kriščanske države, izvzemši po nekoliko samo škofovske seminarje, pristoji svetni oblasti in sicer tako, da se ne sme nobena druga oblast mešati v šolski red, v vodstvo nauk, v podeljenje častnih stopenj, v izbor in potrditev učiteljev“.

XLVIII. „Katoličani smejo pristati na mladinsko vzgojo, ki je ločena od katoliške vere in cerkve, ki je vsa ali zgolj ali vsaj prvotno mej mejami naravoslovnih ved in zemeljskega družabnega življenja“.

XLVI: „Celó v duhovskih seminarjih, učni red pristoji pod svetno oblast“.

XXXIII: „Ne pristoji prav za prav edino le cerkveni oblasti voditi bogoslovne nauke“.

Seveda vsaka izmed teh stvari, ki so ali s cela *cerkvene* ali vsaj *politiško-cerkvene*, hoče samosvoje razprave. Sicer pa vsi, ki govorijo in pišejo „postavbe o bogočastju“, jasno svedočijo, kako malodobno država ukrepa o teh stvarih po svojih zbornicah ne glede na pristojno cerkveno oblast; kako malodobno imenujejo mnogi ta vprašanja politiška; kako malodobno liberalci vsi vprek kriče: Škofom se ni vtikati v politiko! Volk kali vodo, potem pa tuli: jagnje jo je skalilo! Najsvetejša cerkvena vprašanja imenujejo samovoljno politiška, potem pa reže v škofo: kaj se mešate v politiška vprašanja? Vprašanje o politični avtoriteti se bo še le rešilo v Rimu!

Dovolj! Eno je nepobitno: škofom ne pristoji le oblast v verskih stvareh, njih oblast se prostira mnogo dalje. Gre jim oblast o vsem, karkoli pospešuje ali ovira posvečenje duš, imenujte to cerkveno, cerkveno politiško ali pa — politiško.

5.

O pokorščini, katero so dolžni katoličani svojim škofom.

Ko smo nekoliko pojasnili škofovsko oblast, je prav, da izpregovorimo tudi o dolžnostih, katere imajo katoličani do svojih škofov. Škofje imajo od Boga oblast vladati cerkev Božjo. Deležni so torej Božje oblasti v onem področji, ki je nadnaravno in najvišje. Deležni so duhovnega očetovstva čez otroke Božje. Že zavoljo njih visokega poslanstva gre jim *čast, spoštovanje*. A ker je s tem visokim poslanstvom združena tudi oblast vladati, dajati postave in zapovedovati, zato so jim dolžni podložniki ne le časti in spoštovanja, ampak tudi *pokorščino*. „Škofe treba spoštovati, kakor gre njih odlični službi, in slušati jih v onih stvareh, ki so pod njih oblastjo“.

Pokorščina je npravna krepost, ki nagiblje človeka, da voljno vrši ukaze svojega postavnega prednika. Da mora biti človek pokoren postavni oblasti, ni čuda. Saj vidimo v vsem stvarstvu, da nekatere stvari predstavljajo, druge da so podrejene. Tako je Bog hotel, da je tudi v npravnem redu. Nekateri so prejeli od njega oblast, drugi morajo biti tej oblasti pokorni. Tako je v vsem družabnem življenji, in tako je tudi v cerkvi. Škofje imajo oblast ukazovati in veleovati, do vernikov je, slušati povelja. To tirja pravica. Zato „oni, ki se nočejo pokoriti postavni oblasti škofov, do temeljev rušijo red, ki ga je premodro postavil Bog sam, ustanovitelj sv. cerkve“. Pomneti pa je, da se tej dolžnosti ne odtegujejo samo tisti, ki drzno in odkrito zame-tajo škofovsko oblast, ampak nič manj tisti, ki se ji ustavljajo kovarno in zvijačno zavijaje škofovske ukaze, tolmačeč jih v svojem zmislu. Zakaj „prava, nehlinjena, krepostna

pokorščina ni zadovoljna z besedami, ampak je najbolj v srei in volji“. Pokorščina mora biti popolna: če ni neomejena in popolna v vsem, vidi se pokorščina, a ni“. ¹⁾

Vprašanje je tedaj najprej, v čem morajo biti katoliki pokorni škofu?

Splošni odgovor je: v vsem, v čemer imajo škofje oblast velevati. Zakaj oblast velevati pa pokorščina se imati druga proti drugi soodnosno (korelativno). Kakor pa smo videli, škofom pristoji oblast dajati postave, torej tudi velevati v vsem, kar se dostaje sodelovanja vernikov za posvečenje duš. Zmota je tedaj misliti, da gre škofom pokorščina samo v verskih rečeh. Za posvečenje je treba re le verovati, ampak tudi delati. Kaj in kako verovati, a tudi kaj in kako delati, da kedo doseže zveličanje, določevati je škofom. „Pokorščina, pravi Leon XIII se ne sme omejiti na stvari, ki spadajo v vero. Nihče naj ne misli, da treba oblast pastirjev in posebno rimskega papeža slušati samo v tem, kar se tiče dogem, katerih nihče ne more trdovratno tajiti brez sramotne herezije. Tudi ni dovolj, da kedo odkritosrčno in trdno pristaje na nauke, četudi ne še definirane, ki pa o njih redno in obče uči sv. cerkev, da so razodete od Boga. Pokorščina mora segati marveč mnogo dalje. Res so škofje krščanskemu ljstvu učenci sv. vere, a so mu tudi vodniki in poveljniki, ki bodo kedaj za duše, od Boga jim izročene, dajali odgovor. Zato opominja sv. Pavel kristjane: „Bodite pokorni svojim prednikom in bodite jim podložni; zakaj oni čujejo kakor taki, kateri bodo za vaše duše odgovor dajali“. ²⁾

Kakor daleč torej se razteza v škofih oblast, tako daleč sega v podložnikih dolžna pokorščina.

Vprašajmo drugič: Kedo mora biti pokoren škofu?

Zopet je odgovor jasen: kedorkoli je podvržen škofu in njega oblasti.

Vzlasti seveda velja to o *duhovnikih*, ki so še posebe obljubili škofu pokorščino. „Sveta bodi, pravi Leon XIII, sveta bodi duhovnikom avtoriteta škofov! Izvestno naj jim

¹⁾ Encycl. „Sapientiae christianae“. — Ep. ad episc. Tur.: „Est sane molestum“.

²⁾ Ep. ad ep. Hisp. — Encycl. „Sapientiae christ.“

bo, da duhovna služba ne bo ni sveta, ni hasniva, ni častna, če je ne vrše pod učečo oblastjo škofov¹⁾.)

Pri srei bi morala biti posebno dandanašnji tudi *pisateljem* in *časnikarjem*, prav zato, ker jo slabe knjige in časniki tako izpodkopujejo. Zato Leon tako skrbno opominja pisatelje: „Navodila njih, ki jih je sv. Duh postavil vladati cerkev Božjo, naj slušajo, in spoštujejo naj njih avtoriteto; ničesar naj se ne lotijo, kar je čez njih voljo; zakaj kedar se je boriti za vero, treba je slediti škofo kot vojskovodje“.

Prav tako govori časnikarjem: „V vseh stvareh, ki se tičejo vere in delovanja svete cerkve v družbi, je dolžnost časnikarjev, kakor vseh kristjanov, z umom in srcem s cela se pokoriti škofom in rimskemu papežu¹⁾. In drugje pravi: „Ko bi delovanje tiska oteževalo škofom njih poslanstvo; ko bi slabilo spoštovanje do njih in njim dolžno pokorščino; ko bi izpodbijalo in izpodmikalo hijerarhiški red, ki je od Boga ustanovljen v sv. cerkvi, prisvajajoč si pravico soditi o naukih in naredbah svojih pravih učiteljev in pastirjev; — trud takih časnikov ne bi bil samo brezploden za dobro stvar, ampak v marisikaterem oziru zelo poguben²⁾.)

A kaj, če škof prestopi meje svoje oblasti? ali je kristjan tudi tedaj dolžan slušati ga?

Načelno je odgovor preprost: ne.

Pokorščina je trojna, pravi sv. Tomaž Akvinski (2—2. 104. 5. 3.), prva, ki je zadostna za zveličanje, je *dolžna* pokorščina, če je namreč kedo pokoren v vsem, v čemer je dolžan; druga je *popolna*, če je kedo pokoren v vsem, kar je dovoljeno; tretja je *nepremišljena*, ali prav za prav še pokorščina ni; pokorščina je človeku, nepokorščina Bogu, če je namreč kedo poslušen tudi v tem, kar ni dovoljeno.

Dolžan torej, pravimo, da kristjan ni slušati škofa, kedar prestopi meje svoje oblasti. Podložnik, pravi zopet sv. Tomaž, ni dolžan pokoren biti: prvič, če drugače ukaže višja oblast; drugič — in to je važno za nas — podložnik ni dolžan pokoren biti predniku, če mu ta kaj ukaže, v čemer ni pod njegovo oblastjo.

¹⁾ Encycl. „Nobilissima Gallorum gens“.

²⁾ Ep. ad nuntium Paris.

Stvar je jasna, a pomniti je, da je to *načelo*; v življenji pa je redko kedaj moči ravnati se po tem načelu. Najpoprej je znano, da se ljudje tako radi slepe in varajo. Zdi se jim, da je prednik prestopil meje svoje oblasti, a skoraj vedno se pokaže, da niti ne vedo, ni kaj je bitnost oblasti, ni kje so nje meje, potem pa — kar je poglavitno — da je njih dozdevanje brez podstave, brez razloga, imajoč svoje korenine ne v razumu, ampak v srci, v onem trojnem poželenji, ki iz njega izvira vsa nepokorščina in vse gorje v človeški družbi. Prav zategadelj vsi katoliški pravoslavci, stari in novi, pristajajo na načelo, da treba v nejasnih stvareh slušati prednika, kjer ni gotov greh. Zakaj zbog vedne nevarnosti, da se podložnik vara, predniku pristoji predstvo: sicer bi skoro da vsa oblast bila brez pomena, podvržena vijoglavemu tolmačenju zlovoljnih ljudij.

Potem pa je še nekaj drugega. Sv. Tomaž vprašuje, ali morajo biti kristjani podložni oblasti, in odgovarja, da. Ali tudi tedaj, če sega ukaz iz meje, in pravi, da ne, a primeta neko opomnjo, ki jo imajo dandanašnji mnogi tako malo na umu: ni zavezan slušati, *če ni nevarnosti, da ne bi nastalo pohujšanje*; ko bi pa pretilo pohujšanje, odpovedati se mora človek svoji pravici in slušati, če namreč ukaz ne velewa greha: (propter quod etiam homo *iuri suo* cedere debet).¹⁾ Tega ne tirja sicer pravica, a ljubezen. In kolikokrat je pohujšanje neizbežno, posebno če je kedo nepokoren duhovni oblasti, ki mora biti pred vsem sveta!

Krivo in pogubno pa je misliti, da je dovoljeno kritikovati in presojsati škofova dejanja, in bridko je žaliti, da se to dandanašnji često godi na brezčasten način. Sodba o škofovih dejanjih gre le njim, ki imajo višjo oblast kakor škof. Kedor sodi, njemu je sojenec podrejen. Škofje pa niso podrejeni nobeni svetni oblasti, zakaj njih oblast je višjega, nadnaravnega reda. Zatorej morejo škofove soditi le oni, ki imajo v istem redu višjo oblast. „Tudi v nravnosti škofov, pravi Leon XIII, je lahko kaj manj hvalnega, v njih mnenjih kaj neverjetnega. *Sed nemo privatus arroget sibi personam iudicis* — noben zasebnik si ne prisvajaj čez nje

¹⁾ St. Th. 1—2, 96. 4.

sodnje oblasti; zakaj to oblast je Kristus izročil njemu, ki ga je postavil čez jagneta in ovce. Preiskavati dejanja škofov in jih ometati nikakor ne pristoji zasebnikom, ampak le njim, ki so v sveti hijerarhiji nad njimi, posebno papežu¹⁾.

Kaj torej storiti, če je jasna krivica višjega pastirja? „K večjemu (ut summum), če je kak važen razlog za pritožbo, dovoljeno je predložiti vso stvar sveti stolici“.

A kako? Morda poprej vse razbobnati po časnikih, klevetati in groziti z novim Husom in Lutrom? Leon XIII. pravi, kar velevala tudi zdravi razum: „mirno in previdno, kakor hoče skrb za občni blagor, ne pa kriče in klevetaje, zakaj nastali bi le razpori in sovraštva ali pa se vsaj pomnože. Greše torej oni, ki spoštujejo oblast in prava rimskega papeža, a škofov z njim zedinjenih ne spoštujejo, njih avtoriteto manj cenijo, nego li je prav, ali pa njih dejanja tolmačijo in obračajo na slabšo stran, ne čakajoč sodbe apostolskega sedeža“.

Toda žali Bog, pravi Leon „so katoliki, ki ne marajo biti podložni, kakor bi se jim spodobilo, ampak ki mislijo, da smejo presojati dejanja svojih prednikov. Pač kriva misel! Le pastirjem je Božji ustanovitelj dal oblast učiti, soditi, vladati; ljudstvu pa je zapovedano slušati njih povelja, pokoriti se njih sodbi, dati se od njih vladati, boljšati, voditi k zveličanju“²⁾.

Dovolj! Sedaj si pa v luči teh načel ogledajmo še tisti boj, ki se bije v naši domovini pod geslom: boj zoper politično avtoriteto škofov!

6.

Kaj je torej tisti boj, ki se bije v Slovencih zoper škofove?

Poglejmo in presodimo!

1. Leta 1887 dne 26. novembra so dali škofje goriške metropolije na svetlo oni „glasoviti“ pastirski list. Kaka gonja se je začela mej liberalci širom po slovenskih straneh! In kaj so zakrivili škofje?

¹⁾ Encycl. Sap. christ.

²⁾ Ep. ad ep. Tur. — Ep. ad archiep. Paris.

Žalili so, da se je pisalo o papežu v nekem listu malo spoštljivo. Žalili so, da si taki in podobni listi „prisvajajo celó pravico določevati, kako naj se obhajajo najsvetejše skrivnosti naše sv. vere, ter sv. cerkvi zapovedovati, v kakem redu in jeziku naj se vrše sv. opravila“; da tirajo svete stvari iz posvečenih hramov na terišče narodnih in političkih strastij.

Žalili so, da nekateri po leposlovnih listih kužijo mladino z opolzlostimi v zapeljivo lepi besedi, ne pomneč onega strahovitega gorja, s katerim grozi Božji sodnik tistemu človeku, ki po njem pride pohujšanje. Žalili so naposled, da se širijo po domovini protiavstrijske težnje. Svesti si torej težke odgovornosti, katera jih čaka pred Bogom o *cerkvenih* zadevah svojih škofij in izročeni si dušah, prepovedali so duhovnikom in klerikom „sub obedientia canonica“ vsako *svojevoljno* novotarjenje, prav tako vsako vdeleževanje pri agitacijah proti sedaj postavno veljavni liturgiji in liturgiškemu jeziku. Prepovedali so jim — ko bi sploh bilo še potreba take prepovedi —, da ne smejo podpirati niti z naročevanjem niti sodelovanjem proticerkvenih, protinravnih in protidinastiških listov.

To je vse. Kje so tedaj škofje prestopili meje svoje oblasti?

Morda, ko so prepovedali *proticerkvene* liste? Listi, ki čez zakone sv. cerkve hote določevati, kakošna bodi liturgija, kakošen jezik, taki listi so po resnici proticerkveni. „Kedor hoče biti katoličan, dejali so po vsej pravici škofje, vedeti mora, da cerkev ni človeška naredba, ampak nadnaravna, Božja, katero vodi sv. Duh. Vedeti mora, da ne morejo ukazovati narodi cerkvi, človek Bogu, ampak nasprotno cerkev narodom, Bog človeku, kako naj se vravnava versko življenje in izraža v javnem in skupnem bogoslužji“. Liste tedaj, ki so bili po načelih proticerkveni in poleg tega čisto po načinu brezčastni, prepovedali so škofje po pravici. Škofom pristoji obsojati proticerkvene težnje, zakaj te so po svoji bitnosti protivne pravemu teženju po posvečenji duši.

Morda so prestopili meje svoje oblasti, ko so prepovedali *protinravne* liste? Ne le, da so taki listi prepovedani že po naravnem zakonu, tudi škofom pristoji iznova jih prepovedati; zakaj njim je soditi o nravih. Nje je poslal Kri-

stus, da uče vse narode „spolnovati vse, kakorkoli jim je zapovedal“. Brez dobrih нравij je nemogoče posvečenje.

Ali so prestopili meje svoje oblasti, ko so prepovedali *protidinastiške* liste? Zlelo bi se, a ne onemu, ki je bral in premišljal pastirski list. Saj so škofje sami povedali, zakaj so to storili. „Zvestoba do oblasti je katoliku prava *verska* dolžnost“, zakaj Božji zakon veleva pokornim biti postavljenim oblastim. A soditi o verskih dolžnostih in obsojati njih kršenje pač pristoji škofom. Potem pa „omenjenim težnjam protiviti se, velevala je škofom tudi korist sv. cerkve in ohranjenje katoliške vere“, zakaj nekateri listi so sami izpovedali, da je bodoča vera vseh Slovanov „pravoslavje“ t. j. razkolništvo, in kako to, nikomur ni tajno. Nazadnje tirjala je od škofov to tudi hvaležnost, katero mora imeti katoliška cerkev do habsburške dinastije. Zakaj, kedo ne ve, „če katoliška cerkev v Avstriji sploh še živi, da moramo za to za Bogom najbolj zahvaliti vladarje habsburške rodovine“?

Boj zoper škofo je bil potemtakem nekatolišk; nekatolišk po načelu in po načinu. Po načelu: zakaj tirajoč škofo pred svoje sodišče so teptali Božje pravo, ki po njem liberalcem najmanj pristoji sodba zoper škofo. Po načinu: zakaj niso odrekli očitno le pokorščine, ampak tudi vse spoštovanje, strastno trgajoč po listih škofovsko avtoriteto. Naj so vedeli ali ne, njih naporji so bili obrnjeni naravnost zoper vso škofovsko oblast.

2. Zopet so se oglasili škofje cele Avstrije na Dunaji 28. februarja in 12. marca 1890 — tedaj za *versko šolo*. In zopet so se tudi v Slovencih pojavili nasprotniki. Imenovali so škofovsko izjavo „neumestno, nestrpno, Taaffejevo maslo“; sploh zdelo se jim je, da se škofje samozvani mešajo v politiko.

Kaj so zahtevali škofje? Berite skupni pastirski list, ki so ga dali na svetlo na binkoštno nedeljo 1890. „Mi tirjamo, pravijo, katoliške ljudske šole; mi hočemo, da se katoliški otroci na javni ljudski šoli vodijo, vzgajajo in poučujejo po načelih svoje svete vere; mi zahtevamo, da imej torej cela šolska uprava in vse šolsko delovanje primerno podlago“. Ali so morda s tem prestopili meje svoje oblasti?

Oglejte si razloge, ki so škofo napotili, da so dvignili glas! „Šola je po svoji nalogi odločena v to, da odvzame starišem en del njihove dolžnosti pri vzgoji otrok“. Zakaj „pravica starišev do vzgoje svojih otrok je nedotakljiva, dà, njihova najsvetejša pravica. Torej morajo stariši neprenehoma hrepeneti po tem, da se vzgoje otroci v njih duhu. Če se gre torej za katoliške stariše, šola ne more in ne sme otrok nič drugače vzgajati kot v zmislu starišev t. j. katoliško. Da se pri pouku otrok skrbno pazi na to, ukazuje naravna in Božja zapoved in stariši se iz nobenega vzroka ne morejo odvezati od te zapovedi“. Stariši pa in otroci pripadajo po sv. krstu sv. cerkvi, in pastirki skrbi škofov so izročene njih neumrljive duše. Zatorej je poleg starišev škofov najsvetejša dolžnost pazno čuti, v katerih naukih se poučuje mladina sv. cerkve, odkrito obsojati brezverske šole in tirjati neprestano verske, katoliške. To sveto „dolžnost jim je naložil Božji Zveličar rekoč: Pojdite, učite vse narode . . . naj izpolnjujejo vse, kar sem vam zapovedal!“

Kaj je v teh razlogih svetnega, kaj politiškega? Škofje so govorili o šoli po oni plati, ki ima po njej scela verski značaj. Soditi torej po tej plati o šoli, pristoji bitno škofom. Kedor je torej napadal škofo zbog izjave o verski šoli, napadal je bitno škofovsko oblast.

3. Knezo-škof ljubljanski, v Slovencih od liberalcev poleg dr. Mahniča najbolj sovražen mož, je razposlal 9. oktobra 1895. duhovščini opomin o političnih volitvah. Zopet je zavrelo in završalo po naši demovini, češ „škof je izvršil fidei violatae crimen, kompromitoval je katoliško vero, in ves duhovski stan, v zlobne namene je zlorabljal izpostavljenje sv. Rešnjega Telesa“.

Zakaj in kako? Kedaj in kje? Kaj je ukazal prevz. knezo-škof ljubljanski?

a) Vsak duhovnik, ki se poteguje za poslanski posel, naj obvesti škofa. Ali je s tem ukazom prestopil meje svoje oblasti? Dvojna vprašanja se dandanašnji rešujejo v „politiški areni“: čisto politiška in cerkveno politiška. Duhovnika torej, ki se poteguje za poslanstvo, motré škofje pod dvojnim ozirom: kot čisto politiškega poslanca ali pa kot poslanca, ki naj bo ob enem v zbornici zagovornik sv. cerkve

in njenih pravic. Pod obojnim ozirom pa pristoji škofu soditi, sme li prevzeti poslanstvo. Pod prvim ozirom: Duhovnik je po svojem zvanji najprej duhovnik in služabnik ti-stega, ki njega kraljestvo ni od tega sveta, kar predobro-vedo liberalci. Le škofu tedaj pristoji soditi, ali more in sme poleg svetih svojih dolžnostij vršiti še drugotne, svetne stvari. Do tega je pač škofom posebno dandanašnji, ko liberalci toli radi dolže duhovnike, da zanemarjajo cerkev posvečenju duš v kvar, ker se vtikajo v politiko. Če so torej liberalci zategadelj klevetali škofa, pokazali so, da jim je prva stvar rovati zoper škofo, naj si bodo pri tem še tako nedosledni. Pod drugim ozirom: Duhovnik, ki naj bo ob enem zagovornik sv. cerkve, mora biti napolnjen s cerkvenim duhom. O tem soditi pa gre zopet le škofu. Če torej izvoli ljudstvo poslanca-duhovnika, to je do škofa dovoliti mu ali ne, da prevzame poslanstvo, do duhovnika pa je sveta pokorščina. Ker se je pa kedo malo menil za ta ukaz („quod nuper factum vehementer dolemus“), zato je prevzv. knezo-škof po vsej pravici pripravljen rabiti tudi kaznovalno oblast, ponovivši 6. marca 1896 svoj ukaz „sub poena suspensionis ipso facto incurrendae“.

β) Prevzv. knezo-škof je nadalje opomnil duhovnike, kakošne može naj volijo, kakošnih ne. Morda ni to njegova sveta pravica in dolžnost? Že samo o sebi je to njegova pravica: zakaj škofov dolžnost je čuvati nad npravnim zakonom vsegdar in povsod, čuvati in paziti, da spoštujejo npravni zakon tudi oni, ki so deležni postavodavne oblasti, da torej ljudstvo voli le npravne krščanske može. A kar je njih dolžnost, za to imajo pač tudi pravico. To dolžnost in pravico pa imajo še vzlasti dandanašnji, ko ni več moči utajiti, da so po zbornicah mnogi, sovražni cerkvi, željni o prvi priliki stegniti roke po pravicah sv. cerkve.

γ) Prevzv. knezo-škof je naposled zaukazal, da se vrše javne molitve in da se v to svrhu izpostavi sv. Rešnje Telo. Zakaj je to storil?

Recimo, da bi šlo res za zgolj svetno stvar. Škof kot škof samo o sebi nima pravice vtikati se v zgolj svetne zadeve, a pravico ima ukazovati, da se vrše v cerkvi javne molitve tudi za svetne zadeve. Zakaj „ker prihaja vse dobro

od zgoraj, od Očeta luči“, prihaja tudi od zgoraj sreča v svetnih zadevah. Zato je treba moliti tudi za svetne zadeve. Rediti pa javne molitve pristoji škofu.

Toda, kar smo že večkrat povedali in kar treba vedno ponavljati, pri volitvah se dandanašnji ne gre za zgolj štetno stvar. „Volitve, tako pravi po pravici prevzv. knezo-škof v svojem opominu, močno vplivajo na korist cerkve in morejo veliko pripomoči, da se javno življenje zopet prilagodi naukom katoliške vere in tako naše večno zveličanje ne izpostavi nevarnosti, nego čimbolj povspešuje“.

Kako torej naj je knezo-škof zlorabljal sv. Rešnje Telo v zlobne namene? Ukazal je je izpostaviti v cerkvi, kakor sicer mnogokrat. Ukazal je je izpostaviti, da bi ljudstvo izprosilo Božjega blagoslova za volitve, ki so za državo in cerkev, za časno in večno srečo narodovo tako važne, tako odločilne. Kje je zloba? Nam se vidi, da drugej.

Tudi ta boj torej je bil boj ne zoper politiško, ampak bitno zoper vsako avtoriteto škofov.

4. Oglejmo si še zadnje dejstvo. Liberalci so že dalje časa drzno izigrali prevzv. nadškofa Alojzija zoper ljubljanskega škofa, češ: „K sreči, da pri nas tega še ni. Naš višji pastir pusti dukovnikom prosto roko v političnih rečeh. V tem oziru se lahko srečne štejemo na Goriškem“. Kaj je ostalo blagemu nadpastirju drugega, kakor dvigniti svoj glas, mirno, a apostolsko. Presodil je, „da tako počenjanje škoduje katoliški veri in krščanskemu redu“, da je zato, „če ostanejo časopisi (ki so drznili stavljati prevzv. nadškofa goriškega z ljubljanskim škofom v protivje) v svojih sklepih, vsem prepovedano pod smrtnim grehom podpirati, brati ali obdržavati jih na kakoršenkoli način“.

Kaj je torej storil blagi nadvladika, da toži „katoliški“ list o časih inkvizicije? da imenuje apostolsko pismo svojega nadpastirja (sit venia) — „ocvirek“! Ali morda ne pristoji škofom presojudati, kaj je npravno, kaj proticerkveno? Ali ni to del svete oblasti, ki so jo prejeli od sv. Duha? Tudi ta boj ni boj zoper politiško, ampak zoper vsako avtoriteto škofov.

Dovolj! Menimo, da je dovolj, če le še enkrat ponovimo vprašanje: Kaj je torej v Slovencih oni boj, ki o njem pravijo „*murmurantes*“, da je boj zoper politično avtoriteto škofov?

7.

Sklep. — Pismo Leona XIII.

„Vprašanje o politični avtoriteti škofov se bode rešilo na najpristojnejšem mestu v Rimu“. Tako je pisal „Slovenski Narod“. „Papežev izrek odloči to stvar. Ako bo ugoden, ako bode papež s svojo sodbo zavrnil te škofove v prave meje, uniči hkrati tisto stranko, kateri je zgolj in edino za prevlado škofov, in na Slovenskem zavlada mir. Ako bi pa papež — česar si niti misliti ne moremo — priznal in odobril prizadevanja teh škofov, nastal bi vihar, kakoršnega še ni bilo izza protestantske dobe, in tedaj bo res — vera v nevarnosti“.

Čudna grožnja! Pa pravijo, da v Slovencih ni liberalcev! Če tedaj papežev izrek odloči, da škofoje niso prestopili mej svoje oblasti — kaj bo tedaj? „*Murmurantes*“ bodo utihnili in s spoštovanjem in pokorščino vsprejeli papežev izrek? Kaj pa da! Razburkali bodo brezverski vihar tako, da bo res vera v nevarnosti! Ali ni taka grožnja le izrodek do cela liberalnega, racijonalistiškega srca, ki veruje in se pokori le tedaj, če je po godi njemu? Sicer pa — mi se ne strašimo viharja, le v Rim. Vemo pa, da pride iz Rima pismo ne uredniku „katoliškega“ lista, ampak prevzv. nadškofu Alojziju, pač pismo tako-le ali slične vsebine:

„Gotovo je neprijetno in mučno, strožje ravnati ž njimi, ki jih ljubimo kot sinove: toda časih si ne morejo kaj oni, ki morajo skrbeti za blagor drugih in sveto ga čuvati. Tem bolj pa še treba večje ostroti, če se je bati, da bi se zlo sčasom ne razpaslo dobrim v spotiko. Taki razlogi, častiti brat, so te pač zadnjič prisilili, da si uporabil svojo oblast zoper neko pisanje, izvestno graje vredno, ker je žalilo sveto avtoriteto škofov in ni le enega napadalo, ampak več njih: njih ravnanje in delovanje je bilo opisano tako ostro in skoro da tirano pred sodišče, kakor da so se iz-

neverili svojim najvažnejšim in najsvetejšim dolžnostim. Porosnici! Nikakor ne dovoliti, da bi lajiki, po izpovedanji katoličani, drzno si prisvajali pravico, presojati po časnikih, samovoljno in kakor jim ljubo, katerekoli osebe in celó škofo; kakor jim všeč v vseh stvareh misliti razen, kar se dostaje Božje vere, in v vsem po svoji glavi ravnati. V tej stvari, častiti brat, ni treba ni dvomiti o Našem pritrdilu in odobrenji. Saj je naša poglobitna dolžnost paziti in čuti, da se ohrani Božja avtoriteta škofov do cela popolna in neoskrunjena. Naša dolžnost je tudi veleovati in delati, da ohrani povsod svojo čast in moč, da ji v ničemer ne odrekaajo katoličani dolžne pokorščine in dolžnega spoštovanja. Zakaj nebeško poslopje sv. cerkve sloni zares kakor na vsem vidni podlagi najprej na Petru in njega nasledniku, potem na apostolih in njih naslednikih — škofih: kedor nje sluša ali prezira, sluša ali prezira samega Gospoda Kristusa. Škofje so sv. cerkve prevzvišeni del, ki po Božjem pravu uči in vlada ljudi; zatorej kedorkoli njim klubuje ali jim noče biti poslušen, oddaljuje se od sv. cerkve. (Mat. 18 17.) Pokorščine pa ni mejiti na stvari, ki spadajo h krščanski veri, nje krog je marveč veliko širši: razteza se namreč na vse stvari, katere obsega škofovska oblast. Škofje so res da krščanskemu ljudstvu v sv. veri učniki, a so mu tudi vodniki in poveljniki, ki bodo kedaj za duše, od Boga jim izročene, istemu Bogu samemu odgovor dajali. Zato opominja sv. Pavel kristjane: Bodite pokorni svojim prednikom in bodite jim podložni; zakaj oni čujejo kakor taki, kateri bodo za vaše duše odgovor dajali. (Hebr. 13. 17.)

Jasno je namreč in očito, da sta v cerkvi dva po svoji naravi različna reda ljudij, pastirji in čeda, t. j. vodniki in ljudstvo. Naloga prvih je učiti, vladati, ravnati življenje ljudij, dajati ukaze; dolžnost drugih pa je biti podložnim prvim, slušati jih, slediti njih ukaze, spoštovati jih. Če si torej prisvajajo podložni pravice višjih, ne delajo samonepremišljeno in krivično, ampak, kar je do njih, rušijo tudi do temeljev od Boga, ustanovitelja sv. cerkve, premodro postavljeni red. Ko bi pa bil v vrstah episkopata kedo, ne dovolj pomnjev svojega dostojanstva, ki bi se kazal nezvestega svojim dolžnostim, ne izgubil bi zaradi tega nič na

svoji oblasti, in dokler bi ohranil edinje z rimskim papežem, ne smel bi nihče, ki je pod njim, kratiti mu spoštovanja in pokorščine. Preiskavati dejanja škofov in jih ometati nikakor ne pristoji zasebnikom, ampak tiče se le njih, ki so višji od njih v sveti hijerarhiji, posebno rimskega papeža, ki mu Kristus ni izročil le jagnet, ampak tudi ovce, karkoli jih je, da jih pase. Hvečjemu, če je res važen povod za pritožbo, dovoljeno je predložiti vso stvar rimskemu papežu, toda mirno in previdno, kakor hoče ljubezen do občne blaginje, ne pa kriče in klevetaje, kar le rodi ali pa vsaj pompozi razpore in sovraštva.

Tem svojim dolžnostim pa so nezvesti ne samo tisti, ki drzno in očito zametajo avktoriteto škofov, ampak nič manj ne oni, ki se upirajo in kljubujejo zvito se previjajoč in hlineč. Prava, nehlinjena, krepostna pokorščina ni zadovoljna z besedami, ampak hoče biti pred vsem v sreči in volji. Ker pa gre tožba zoper časniki, ne moremo si kaj, da ne bi katoliškim časnikarjem še enkrat zapovedali, naj zgorej omenjene nauke spoštujejo kot svete zakone in naj se jim nikedar ne izneverijo. Naj bodo preverjeni, da povsem zastonj upajo ohraniti čast katoliškega imena ali kakorkoli služiti pridu presvete in najblažje stvari, ki jo hočejo braniti in dičiti, če kedaj smelo stopijo preko teh predpisov ter gredo za svojimi mislimi, sodeč, preden je kaj določila sv. stolica ali žaleč škofovsko avktoriteto, sebi si jo prisvajajoč, ki je ne morejo imeti.

Iz srca torej želeč, da se vrnejo k zdravim mislim vsi, ki so se motili in da se v srcih vseh neomajana ohrani pokorščina do škofov, dajemo v dokaz očetovske blagohotnosti in ljubezni tebi, častiti brat, in vsej duhovščini in tvojemu ljudstvu v Gospodu apostolski blagoslov“.

To pismo je pisal Leon XIII. l. 1888 dne 17. decembra nadškofu turonskemu, a zdi se, kakor da je je poslal prav té dni nadškofu goriškemu Alojziju.

Mi mislimo, da smo umeli to pismo — vsa naša razprava je k temu pismu le nekaj tolmač. Če je bodo hoteli umeti tudi rogozorci zoper „politično avktoriteto“ škofov, kedo ve? Mi dvomimo. Ni namreč slučajno, da se „sedanji čas trudi z vsemi silami, da bi odvrnil od svojih pastirjev,

ki so škofje, vernike same“. Vedo namreč, kaj je dejal že sv. Ciprijan: „Odtod so izvirali in še izvirajo razkoli in krivoverstvo, ker se škof, ki je eden in ki je predstojnik v cerkvi, z oholo predrznostjo nekaterih zaničuje“. (Poslanica nadškofa Alojzija). Ni slučajen ta boj, tu delujejo sile — temè. A umeli naj bi Leonovo pismo vsaj vsi duhovniki, umeli plemeniti možje lajiki, katerim pač že preseda to odurno klevetanje proti cerkveni avtoriteti. *Sveta bodi v Slovencih avtoriteta višjih pastirjev škofov!* Zakaj „škof je v cerkvi in cerkev v škofu, in če kedo ni s škofom, ni s cerkvijo!“

Dr. Aleš Ušeničnik.

Kaj nas loči?

I.

Sv. Avguštin o dvojni ljubezni. Kristus — središče zgodovine.
Moč verske ideje. Devetnajsto stoletje in vera. Ločitev v politiki.

Globok prepad nas loči. Ne tvori ga razlika jezika, razlika prostosti, razlika državnih mej. Ta prepad sega tudi v narod, ki govori en jezik, v pokrajine, ki imajo isto zgodovino, v državo, katero obdajajo iste meje. Ločitev obsega človeštvo. Bila je pred nami in ostane za nami. Včasih je bila bolj skrita, včasih bolj odkrita, a bila je vedno. Mnogi jo poznajo, mnogi bi jo tudi utajili. Pa če je nočejo poznati, morajo se ji ukloniti. Neizprosna je: aut — aut!

Ta ločitev je ločitev po verskem načelu, ločitev o kateri je zasnoval sv. Avguštin velikansko delo de „civitae Dei“, rekoč, da je dvojna ljubezen, ljubezen do Boga in do sveta, ločila svet v dva tabora, v dve kraljestvi.

In tako je. Versko prepričanje nas je ločilo in nas še loči. Središče zgodovine je Kristus. Mnogo so se trudili zgodovinarji, ki so hoteli enotno razlagati pojave človeškega življenja, ki sestavljajo zgodovino. Mnogo lepega so res spravili na dan na polju zgodovinskega modroslovja. Pokazali so, da tudi človeško gibanje na svetu vodijo zakoni, a zadnjega zakona z večine niso vsi spoznali. Zato so njih podmene, če tudi blesteče, nepopolne.

Najpopolnejše je pač ono naziranje v povestnici, ki pričenja s Kristusom in končuje ž njim. Pališče človeštva je Zveličar. Kakor je njegovo ime odločilno za posameznika, tako tudi za skupine ljudi, za rodove, narode, države. Z njim cveto, z njim propadajo narodi. Služijo mu ali ga sovražijo, umakniti se mu ne morejo. Tako Kristus loči duhove!

Nihče ne taji, da je odločevalo versko načelo v prvih treh stoletjih. Tedaj je bil boj med krščanstvom in poganstvom. Ves svet je bil razdeljen v dva tabora. Splošno mnenje, postavodajalstvo, država, kruta sila, modroslovje in slovstvo, vse se je borilo zoper krščanstvo. Ločitev je bila jasna, določna, zato tudi zmaga — slava. Izpod zemlje se je dvignilo krščanstvo na dan in odslej ostalo na svečniku v srečo narodom, pa tudi v nesrečo, če je zametajo.

Nastopila je druga doba, ki jo imenujemo srednji vek. Bil je čas, ko je pred vsem odločevala verska ideja, čas kulturnega dela krščanskega. Verska ideja je tedaj združevala. Vdahnila je narodom čustvo celokupnosti, ki so tvorili pod duhovnim vodstvom najvišjega pastirja eno družino. Vodila in vrejevala jim je javno življenje. Podarila jim je slovstvo, ustvarila družabno organizacijo. Polovico evropskih borilcev je poslala v Azijo na boj za svete vzore. Pa tudi ločila je tedaj verska ideja. Vsi niso hoteli slušati Stvarnika in strasti se niso hotele vsikdar ukloniti zapovedim evangelija. Tu in tam je oživel tudi stari poganški duh ter se posebno kot boj za neomejeno posvetno oblast javljal proti cerkvi. Vsakdo ve, da velikanski boji med cerkvijo in državo v srednjem veku niso bili osebni. Imeli so globlji pomen, Friderik II. je bil brezverec in Friderik I. je imel le preveč rimsko-poganskih nazorov o posvetni oblasti.

Novi vek navadno pričenja s silnim versko-socijalnim prevratom, ki je polovico Evrope odtrgal cerkvi. Tedaj se je krščanski svet jel ločiti v dva tabora. Protestantizem sam je bil prvi korak k odpadu od Boga. Kmalu ni bila samo rimska stolica ločilno znamenje, ampak vera v Kristusa samega. Kdor ni ma za mater cerkve, pač ne more imeti Boga kot očeta. Ideje reformatorjev so dosledno sprejeli novodobni državniki, modroslovci in leposlovci in iz njih izvajali posledice. Ločitev po verskem načelu se je poostрила. V osemnajstem stoletju opazujemo povsod cvetočo brezobzirnost, nečuvstvo sovraštvo do Boga in cerkve, globok prepad med Bogom in človeštvom. Dobro misleči verniki so brez vpliva. Tako prikipi protiverski tok koncem stoletja do vrhunca, da smelo otrese zapuščino 18 stoletij, ter osnuje državo — brez Boga. To je storila francoska revolucija. Vse delo ni njeno. Stoletja se je pripravljalo. Pa ločitev je dozorela in siloma bruhnila na dan.

Tako je versko stališče odločevalo v srednjem, novem veku. Hvaležno delo bi bilo, preiskovati, kako se je javljal v ti dobi tu

in tam protiverski duh, pod kako obliko ločil človeštvo. Pa tega ne taji nihče. Tudi brezverski zgodovinarji priznavajo moč verske ideje v onih časih, le to obžalujejo, da je duhove vodila celih 18 stoletij, dočim je v devetnajstem stoletju versko stališče premagano.

Pa tudi v tem se motijo. Tudi v našem stoletju nas loči versko stališče. Zakaj devetnajsto stoletje je prevzelo dedščino francoske revolucije in ta je bila v jedru protiverska. Kaj pa je zgodovina devetnajstega, najnovejšega stoletja? Skoro po vseh državah jo sestavlja poleg revolucije skrit in prikrit boj zoper krščanska načela. Res, tudi devetnajsto stoletje je doba nenavadnih, za vse dobro unetih mož, krepkega, verskega življenja, lepih načrtov in poskusov. Zopet se svet po dolgem potu zmote vrača h Kristusu in zgublja strah, da bi vsled vere trpele časne razmere na zemlji, in z veselo zavestjo kliče: „non eripit mortalia, quis regna dat coelestia“. Pa zakaj se je vzbudilo to živo prepričanje? Trdo jeklo ukreše iskrico iz trdega kamna. Dupanloup je leta 1855 zaklical sovražnikom krščanstva: „Ko Jezusa napadate, zaslepljeni sovražniki, ste zopet pokazali, koliko je vreden, in kako odločno je o človeških razmerah. Še isti dan, ko se napade vladar, se združi narod in zbere okrog njega. Bodalce, ki ga ni zadelo, mu pridobi vsa srca“. Le silni udarci brezbožnega duha v devetnajstem stoletju so obudili odpor v boljšem delu človeštva. Več ko pol stoletja je gospodaril neomejeno liberalizem. Še le ko se je iz njega porodila socijalna demokracija in anarhizem, posvetila revolucija z rudečim žarom, razpršila človeška družba v kosce in vkljub vsem obljubam o napredku zavladala splošna beda in nezadovoljnost, tedaj se je Evropa začela spominjati onega, ki vodi narode.

Žalostna je zato zgodovina evropskih držav v devetnajstem stoletju. Državniki in narodi se niso ničesar naučili od francoske revolucije, ki je prinesla toliko gorjā. Kmalu po porazu Napoleona I. opazujemo, kako pomežikujejo z revolucionarnimi idejami, proslavljajo brezmejno prostost ali nasprotno vzgajajo brezmejni absolutizem, ki cerkveno delovanje tira v pisarnične kote. Protiversko gibanje se podpira in država radovoljnim srcem ponuja pomoči, če se verske ločine odtrgajo od središča krščanstva. Protiversko delovanje hvalijo kot vrlo domorodno delo, in ostudne napade zoper duhovščino slavé kot junaški čin. Tu in tam še bolj divja sovražstvo. Cerkveno premoženje izgubi vsako pravico, moč močnejšega velja. Šola se odtrga materi, ki jo je hranila stoletja. Zakonski zvezi se vzame verski značaj. Brezverstvo obhaja zmagošlavje. Francoska, tako ponižana in oslABLJENA, se čuti dovolj močno, da si uprizori 1830 novo julijsko revolucijo. Kakor ona z leta 1789 je v jedru protiverska. Novo izvoljeni državni zbor med prvimi vkrepi potisne katoliško cerkev za državno. Cerkev sv.

Genovefe zapro in spremene v poganski tempel. Zamanj je ves napor navdušenih, vrlih mož, ki skušajo odslej Francozko vstaviti na poti, ki pelje v popolno brezverstvo. Ves ogenj Montalambertov, vsa zgovornost Lacordairova in Ravignanova, vsa duhovitost Veuillotova in sto in sto drugih mož ne ustavi brezverskega toka, ki tira državo sv. Ludovika v pogin. Odslej gospoduje loža. Leto 1848 prinese revolucijo starega kopita, leto 1871 pa socialno. Tedaj pade škof Darboy. Sedaj proti koncu devetnajstega stoletja se more hvaliti vlada, da je pregnala cerkev iz šole in bolnic, šolskemu poduku odtegnila veronauk, vzela verski značaj prisegi, se polastila cerkvenega premoženja, razvezala zakon in odprla pot človeškim strastem, z eno besedo: vstvarila državo — brez Boga! Na to so merili napori desetletij in Bog je pripustil, da je pal tako globoko narod, katerega versko unemo je svoje dni občudoval ves svet, da je naslovil zgodovinar križarskih vojsk svoje delo: „gesta Dei per Francos“.

Tudi na Španjskem je divjal protiverski duh. Ker pa ta duh ni duh miru, okušala je nesrečna dežela revolucijo za revolucijo. Revolucija z leta 1820 ima protiverski značaj. Cerkvi vgrabiyo premoženje in jezuite preženo. Civilno konstitucijo z leta 1790 zopet obnové. Leto 1834 sledi z novo revolucijo in z novim preganjanjem cerkve. Leta 1840 skuša Espartero deželo, katero je otel krščanski duh Mahomedanom, odtrgati od rimske stolice. Leta 1854* z nova preganjajo cerkev. Tudi tu še mogočno gospoduje duh lože, zato boj zoper cerkev, boj zoper Boga, revolucija. Zakaj življenje brez Boga je že v svojem bistvu stalna revolucija.

In lepa Laška, tako obdarovana od Boga, vstvarjena za srečo in blagostanje? Njena zgodovina pač pripoveduje o požrtvovalnem delovanji in skrbi papežev, o vrlem kralju Ferdinandu II. in njegovi vdanosti do rimske stolice, o junaški obrambi trdnjave Gaëte, pa še več o skrivnih družbah, o ložini moči, o revolucijah, katere neté državniki, o ropih, ki presegajo navadni brigantaggio, o krvi, ki je tekla izdajalsko, in o revščini, ki je nastala v državi zvarjeni po krivici, ropu, izdajstvu in samosilstvu. Framasoni Mazzini, Cavour, Garibaldi in drugi delajo zgodovino. Načrt jim je zedinjena Laška — brez Boga. Posamezne postanjanke pa prevrati, tako leta 1820, 1848, 1854, 1860. Leta 1848 okliče sardinski kralj Karl Albert „prosto cerkev v prosti državi“, in to svobodo cerkveno označi, da prežene redovnike, pahne redovnice na ulico, kaznuje in zapira škofo, pobere cerkveno premoženje in razruši konkordat. To je bil začetek. Odslej se hitro vrše dogodki, že davno pripravljeni. Še isto leto pade v Rimu minister Rossi, parmskega vojvodo Karla III. umoré na trgu. Ko se leta 1859 Viktor Emanuel bojuje z Avstrijci, izbruhnejo revolucije v Parmi, Modeni in Toskani. Deželice se priklopijo mladi laški državi. Leto 1860 vzbudi prevrate v Romagni, Umbriji, v neapoljskem kraljestvu. Burboni izgube prestol. Do leta 1866 je izgubilo 5 vla-

darskih hiš svoje ozemlje. Leta 1870 pade tudi Rim. Laška je zedinjena. Pa za kako ceno? Zveržili so jo prevrati, ker so iz srce večine posvetnih olikancev namenoma iztrgali krščansko prepričanje. Že leta 1822 je podajal Žid Piccolo Tigre somišljenikom med drugim sledeči navod: „Na Laškem mrgoli cerkvenih bratovščin. Vanje se nekateri izmed vas vpišite, dobro proučite društvenike in videli boste, pride čas, ko se bomo veselili ne male žetve. Snujte sami, ali pa drugi, pod različno, pa ne versko pretvezo obrtna, glasbena, umetniška društva. Zbirajte društva, dokler so še navadna, na kakem kraju, celó po zakristijah in kapelah. Duševno skrb prepustite poštenemu duhovniku, ki je na dobrem glasu, ki pa rad verjame in se lahko preslepi; počasi vlivajte strup v izvoljena srca in kakor po naključju; pride čas, ko se boste čudili vspehom. Najprvo je potreba, da odtrgamo moža od družine in delamo na to, da izgubi pravnost. Mož se že po naravi rad umika skrbem domače hiše in ljubi lahkomišelné zabave in prepovedano veselje. Ljubi govorjenje po kavarnah in posedanje po glediščih. Spravite ga iz domače hiše na one kraje. Prižadevajte si, da mu postanejo vsakdanja opravila dolgočasna, in ko ste to dosegli in ga opozorili, kako težko breme so dolžnosti, in ga otujili ženi in otrokom, potem pa mu vlijte v srce nekaj ponos in željo po spremembi Če ste tako obdelali duhove, da jim mrzi družinsko življenje in ob enem tudi — kar je s tem spojeno — mrzi krščanstvo, prigovarjajte jim, da se vpišejo med prostožidarje“. In dalje: „Pri vsem tem pa treba cpreznosti. Na svojem potovanju po Francozkem sem opazil s srčno zadovoljnostjo, da naši somišljeniki z neizrečeno unemo popisujejo karbonarizem; pa zdi se mi, da presilno pospešujejo gibanje. Menim, da bi svojega sovražstva do vere ne smeli kazati na političnem polju. Zarota zoper rimsko stolico bi se ne smela pokriti z nobenim drugim načrtom. Tudi nam preti nevarnost, da se vzbudi v skrivnih družbah velika čestilakomnost, in če bi častiželjni prišli do oblasti, preprečili bi nam nakane. Svetu moramo vzeti katoličanstvo; v tem bi nas pa ne podpiral častiželjni, ako bi dosegli svoj namen. Revolucija v cerkvi je stalna revolucija in gotovi pogin prestolov in vladarskih hiš. Tega bi pa ne storil častilakomnež Treba je iskati pomočnikov tudi med velikaši. Visoka venta želi, da se vpiše pod katerokoli pretvezo kolikór možno mnogo knezov in bogatinov v prostožidarske lože. Člani vladujočih hiš, ki nimajo upanja, da postanejo kedaj kralji po milosti božji, hočejo postati po milosti revolucije. Vojvoda orleanski je prostožidar, knez Carignan tudi, na Laškem in izven nje je mnogo drugih kraljevičev, ki hrepene po precej priprostem znaku prostožidarstva. Knezi brez kraljestva — in takih je mnogo — so zmirom sreča za nas. Ubogi bodo menili, da delajo zase, pa bodo pospeševali samo naše namene“.

In najnovejša zgodovina na Nemškem? Kaj je drugega, ka-

kor skrit, ali odkrit boj zoper versko prepričanje? Jedro neprestanih bojov med cerkvijo in državo, zatiranja cerkve, koketovanja z verskimi ločinami, stremljenja po nemški nezavisni cerkvi, kulturnega boja je nazadnje le mržnja do krščanstva, delovanje protiverskega duha. Vničili bi radi vstanovo Zveličarjevo in tako zadeli samega vstanovnika. Znani modroslovec Hartmann, kateremu ne moremo odrekati odkritosrčnosti, pravi: „Die uns geläufige Forderung, den Patriotismus über die Religiosität, die Staatsgesetze über die Krichengesetze zu stellen, beweist aufs deutlichste, dass die christliche Schätzung des Diesseits und Jenseits in unserm Bewusstsein eine directe Umkehrung gefunden hat; dass wir die weltliche Zweckmässigkeit über die Sorge für die ewige Seligkeit stellen — was wiederum nur möglich ist bei eingerissenem Unglauben an die christlichen Verheissungen und Drohungen für die Ewigkeit der unsterblichen Seele nach Abstreifung des Leibes sowie an die Wirksamkeit der von der Kirche gespendeten Gnadenmittel. Soweit wir noch nicht geradezu mit der Kirche und Religion gebrochen haben, ist sie doch das Aschenbrödel bei uns geworden, dass den bevorzugten weltlichen Schwestern nachstehen muss“. Kako resnične besede o verskem položaju iz ust brezverca! Isti modroslovec pravi drugje, da je politikom krščanstvo samo košček nepopisanega papirja, kjer je zbrisano vse, kar uči zgodovina, in kamor pišejo svoje ideje, da jih pod zastavo krščanstva pošiljajo v svet.

Taka in enaka je zgodovina skoro vseh evropskih držav. Dejstva se ne dajo prikriti. Zato so pa tudi medsebojne razmere narodov tako napete. Že Ketteler je opomnil svoj čas: „Sebičnost in pravica močnejšega vrejuje medsebojne razmere narodov. Ko bi te razmere resnično in odkritosrčno presojali po istih načelih pravice in ljubezni, po katerih mora vrejevati vsak kristjan razmerje do bližnjega, če noče, da ga drugi smatrajo roparjem in goljufom; — o kako drugače bi bilo na svetu!“

To je sad politike brez Boga! Svet je razdvojen med seboj, ker z večine stoji v tabru, ki se bojuje zoper Boga. Od viharja, ki ga seje, ne more pričakovati miru.

II.

Ločitev v vedi. Stara veda. Bacon Verulanski.

Ločitev na gospodarskem polju.

Ločitev pa se ne kaže samo na političnem polju. Verska ideja je premočna, preobsežna, da bi se mogla omejiti samo na eno stran. Isto moč ima kakor voda, če vržeš vanjo mehko gobo. Voda prodere v zadnje vlakence in je napolni. Tako prodere tudi verska ideja v vse razmere človeškega življenja in kjer prodere,

povsod tudi — loči. Nič manj odločen boj, ko v politiki, opazujemo zato tudi na onem polju, ki prav za prav oni boj pripravlja, ga vzdržuje, mu daje podlago ter ga obdaja s slavo napredka, to je na polju vede in leposlovja. Tu je morebiti ločitev duhov še strožja in toliko večja, kolikor bolj se zaveda nasprotja in je celó izziva. Lahko rečemo: široko brezdno je med vedo neverno in — verno. Prva taji, da je človek odvisen od Boga ter ga skuša oprostiti božjih in naravnih zakonov. Sama sebi je smoter. Za resnico se vselej ne meni. Veda se po njeni sodbi ne ujema z razodetjem. Druga pa povdarja soglasje med vedo in vero, razumom in razodetjem. Prva je brez Boga, druga z Bogom!

Stara veda je merila najprvo na Boga, potem na vajo duha, moralni napredek človeštva in stvarno pridobitev. Tesno je bila zvezana z bogoslovjem. Radovoljno in ponižno je priznavala, da resnica izvira od Boga. „Nemo debet aliquid sic habere quasi suum proprium, nisi forte suum mendacium. Nam omne verum ab illo est, qui ait: ego sum veritas“. ¹⁾ Taka je bila posebno v srednjem veku. Bistroumni poznavalec srednjega veka, Dygby, trdi, da o vsem srednjeveškem slovstvu veljajo besede sv. Avgušтина: „omnis mihi copia, quae Deus meus non est, egestas est“. Vede so tedaj služile razodetju.

Ko pa je siloviti razpor šestnajstega stoletja ločil toliko duhov, spremenila je tudi veda svoje stališče. Macaulay povzdiguje znanega modroslovca Bakona Verulanskega, da je prvi odtrgal vedo od bogoslovja in ji določil smer, ki išče samo dejanskih uspehov, iznajdeb in stvarnega napredka. Z načelom „*finis scientiarum a nemine adhuc bene positus est*“ je proglasil Bakon, da ima veda samo namen, da koristi praktičnim potrebam človeškim, olajšuje življenje in deli človeštvu iznajdbe, ki delajo življenje na svetu prijetno. Nesrečen je bil dan, pravi, ko se je z velikim sijajem in slovesnostjo zvezalo Aristotelovo modroslovje s krščanstvom. Veda je zato ostala nerodovitna. ²⁾ Tako je ta silni duh, ki ni bil naravnost nasprotnik krščanstva in je mnogo lepega napisal tudi o veri in njenem blažilnem vplivu, napravil vedo indiferentno. Bil je to prvi korak navzdol, osodepoln in odločilen za prihodnost. Veda brez Boga se je kmalu obrnila — zoper Boga!

Drugi korak je dosledno storila novodobna veda. Kmalu ni bila več zadovoljna, da se je razvijala neodvisno od božjega razodetja, in da je imela samo praktičen, recimo, popolno materijalističen smoter. Napuh prevzema. Svoje dni je razodetje presojevalo vednostna preiskavanja, v kolikor so se ga zadevala; nova veda hoče pa ravno nasprotno soditi razodetje, ali je še celó — nadomestiti. — S svojega materijalističnega stališča hoče določevati vprašanja, ki so nad človekom v trenuku, ko mora sama

¹⁾ Augustinus, de doctrina christiana.

²⁾ Macaylay, Lord Bacon.

priznati vso ničevost in plitvost človeškega duha „ignoramus et ignorabimus“. Tako je prišlo, da so tudi tu duhovi v dveh tabo-rih. Na eni strani pravi zastopniki vede, ki slovesno povdarjajo, kakor leta 1864 angleški učenjaki, da ni nasprotja med vedo in vero, na drugi po možje, ki podmene spravljajo v svet za doka-zane resnice, uče pravo brez Boga in nравnost brez prostosti človeške volje in vero naravnost imenujejo nesrečo države, greh pa prvi korak k napredku. Na eni strani učenjak, ki si želi imeti priprosto versko prepričanje neolikanega kmetiča, na drugi strani brezbožnež, ki tudi svojemu telesu po smrti ne privošči počitka, ampak v oporoki naroči, da se raztrosi na vse vetrove njegov pepel v znamenje zmagujočega materializma.

Tudi tu je torej ločitev, neizprosna, neizogibna; izvor ji je začetnik krščanstva, ki je rekel, da je pot, resnica in življenje!

Posebno pa se kaže ločitev, ki vedo deli v dva tabora, z elementarno silo na polju, ki spaja vsa vprašanja sedanjega časa in zadeva enako politiko in vedo, državo in cerkev, delavca in olikanca — v socialnem vprašanju. Brez števila podmen se je sprožilo v tem oziru, neštivilno misel povdarjalo in porodilo mnogo strank. Pa z neizprosno silo se boriti dandanašnji le dve smeri za prvenstvo socialno dekomakratično in krščansko soci-jalno. Obe se boriti za srečo trpečih stanov, obe iščeti zmage v trdni zvezi, in vendar kako brezдно med njima! Ena se oklepa cerkve ter poleg trdne organizacije pričakuje boljših časov od oživilnega verskega življenja, druga upa le na razvalinah vere, prava in nравnosti osnovati srečnejšo človeško družbo. Ena z Bogom, druga brez Boga! Tako tudi na gospodarskem polju od-ločuje versko prepričanje!

Versko prepričanje nas že loči, ko premotrivamo žalostne, zamotane razmere človeške družbe in iščemo vzroka. Splošne bede ni krivo preštevilno prebivalstvo, kakor mnogi menijo. Bili so časi, ko je Evropa štela več prebivalcev, in vsi so imeli dosti kruha. Dandanašnji ga ne znajo in ne morejo vsi najti, ker je družba bolna. Mnogo je sicer zakrivil neizmeren razvoj v pro-metu in obrti, pa vsega tudi ne. Ko je koncem srednjega veka tisk iznenadil svet, so tudi tožili pisci, ki so pisali knjige, umet-niki, ki so jih krasili s podobami, in z njimi cela vrsta obrtov, ki je izgubila mahoma kruh po novi iznajdbi. Pa pomogli so si. Družba je bila zdrava. Samo zunanje razmere niso prinesle vsega gorja. Vso nesrečo zato pripisujemo pred vsem vplivu onih idej, ki so podkopale moralno podlago človeški družbi, da se je raz-krojila. Tu tiči jedro socialnega vprašanja in glavni vzrok ne-srečnega položaja. Zgodilo se je, ker so se desetletja dosledno spodkopavali temelji, na katerih sloni človeška družba. Zasmeh-ovala se je krščanska zdržnost, ki dela čudeže; zapirala so se pališča krščanske ljubezni. Uživanje proglašali so kot prvi nam-en človekov in srečo narodov začeli ceniti po milijonih. Ves

tok ljudskega mišljenja in stremljenja so tako obrnili na zunanje. Prezirali so cerkev, ki je ukazovala tolike previdnosti kristjanom v občevarju z Židi iz verskih razlogov in jih tako neposredno varovala pogubnega židovskega vpliva tudi v gospodarskem oziru. Pozabili so, da je cerkev prepovedala, jemati obresti od posojenega denarja in le v izjemnih slučajih dovoljevala. Preobrnili so pravo razmerje med cerkvijo in državo in priborili zadnji toliko moči, da je postala sam bog — v panteističnem smislu in požirala lastne otroke. Dà, glavni vzroki sedanjih socialnih razmer so v prvi vrsti npravstveni, a ker ni npravnosti brez vere, verski. To uvidevajo tudi trezno misleči možje, ki stoje izvan katoliške cerkve. Zgodopisec Raumer pravi jako srečno: „Kadar Kristusa tirajo pred sodbo in na križ pribijajo, tedaj potresa Juda Iškarjot s polno mošnjo. To je zakon svetovne zgodovine. Brez brezverstva našega stoletja bi ne bil nikdar splaval na površje Rothschild“.

Tako nas verska ideja loči na gospodarskem polji takoj v početku, v temeljnem vprašanju: zakaj. Loči nas tudi, ko iščemo vzorov zdrave človeške družbe in presoiamo prošlost. Oni, ki stoje na verskem stališču, se po pravici z veseljem in z nekim domotožjem ozirajo nazaj v srednji vek, ko je vera do cela prešinjala države in je tako lepo cvelo gospodarsko življenje. Raumer primerja novejši čas s srednjim vekom in pravi; „Pripomniti hočem, da je napačno, če kedo trdi, da je v srednjem veku v vseh krogih, in ne samo proti podložnikom, vladalo nasilstvo. Ravno nasprotno je bilo. Razmere so se često bližale anarhiji, ker je najvišja moč državna (po naše bi rekli izvrševalna) bila prešlaba. Če tudi je trgovce v srednjem veku bolj nadlegovala samovoljnost posameznikov in so trpeli tako marsikako škodo, trgovinski davki so bili vendar manjši in nikomur se še sanjalo ni, da bi vso celino zapiral promet, kakor Napoleon. Čeprav novcev niso kovali pod strogim nadzorstvom in sèm ter tje, kakor se jim je ljubilo, pa zato srednji vek ni poznal ponarejenih menjic in goljufivega papirnega denarja. Če tudi niso imeli enotnega, znanstveno dovršenega davčnega načrta, je premnogo posameznih pogodeb vrejevalo, kar so zahtevale razmere in zadovoljnost, in misel o državnih posojilih in državnih dolgovih je bila nepoznata.“) Drugi sodijo drugače. Srednji vek jim je doba skrajnega mračnjaštva, nečuvanega robstva, nepopisne bede. Zakaj? Ker je že a priori nemožno, da bi bile tedaj razmere zdrave? Zakaj? Vera je vodila narode. Vera pa je nasprotna napredku in srečnemu življenju. Tako sodi narodno gospodarstvo — brez Boga!

In kako pomoči? Če narišeš z ene točke dve črti, se toliko

) Raumer, Historisch-politische Briefe über die geselligen Verhältnisse der Menschen. Pag. 230, 243, 244.

bolj oddaljujete, kolikor bolj se oddaljujete od križišča. Če govorimo o sredstvih, kako ozdraviti bolno družbo, se še bolj oddaljujejo duhovi. Eni pričakujejo, da napoči zlata doba, ko se zrušijo vezi, ki vežejo človeka z družbo, pravica imetja, dolžnosti do Boga in cerkve, zakoni nравnosti, ko zavlada popolna svoboda in na razvalinah porušениh prestolov in altarjev zaplappola rudeča zastava enakosti. Tako misli, čuti, upa, pričakuje cela armada. To je rudeči socializem!

Drugi si snujejo drugačno prihodnost. Človeška družba se mora prej vravnati po verskih načelih in približati onemu, kateremu se je tako odtujila. Boljši časi nastopijo, ko bode kraljevala ljubezen in pred vsem pravičnost in zavladalo prepričanje, da preveč ne pričakujemo od zemeljskega bivanja, ker iščemo prihodnjega. Lastno delo v zvezi s cerkvijo in božjo pomočjo bo zemlji prenovilo obličje. To je krščanski socializem!

Dve stranki si stojiti tako tudi na gospodarskem polju nasproti. Dobre volje jim ne more nihče odrekati. Srečni hočejo biti vsi. Saj vsako bitje hrepeni po sreči. Pa odkod ta gorostasna razlika v naziranju, ravnanju, pričakovanju? Ločijo jih različna stališča ali vsako stranko vodi duh, ki ne pozna spravljivosti in in ki si je bolj nasproten, kakor belo in črno, gorko in mrzlo — duh verni in duh brezbožni. Večjega nasprotja ni.

III.

Versko načelo nas loči. Ketteler in klerikalizem.

Boj za sveto stvar.

Ne motimo se! Versko načelo je v vseh časih odločevalo in versko vprašanje je bilo vedno „na dnevnem redu“. In tudi še dandanašnji je vera na „dnevnem redu“. Morebiti bolj, ko kedaj. Sovraštvo zoper Križanega in njegovo vstanovo, katoliško cerkev, je vsikdar ločilo in razdvajalo duhove, včasih bolj, včasih manj. Boj zoper verska načela se je vedno pojavljal. Pojavljal se je in se pojavlja kot boj države zoper cerkev, kot boj za čisti evangelij, kot boj za neomejeno prostost, kot boj za pravo znanost, kot boj za napredek. Gesla se mu spreminjajo, značaj ostane isti. Kožo pač prelevi, a strupa ne izgubi. Če državnik pod krinko državne modrosti brani državne pravice cerkvenega vladohlepija in modroslovec išče vzore ljubezni pri živalih, če Schiller izjavlja, da je bil greh Adama prvi korak za človeški napredek in Carducci poje občudovani slavospjev samemu satanu; če Garibaldi svojcem prigovarja, naj s kamenjem posujejo črno svojad, in znani list somišljenikom priporoča, naj duhovnike požene po stopnicah — tu in povsod deluje isti duh, ki ni zanesel nobenemu narodu, nobenemu času, duh, ki se nazadnje vzdiga

zoper onega, ki je določen, da je mnogim v spodtiko, duh protiverski! In prav s svojo nevkrščeno sovražnostjo, s katero preganja razodetje in cerkev, versko mišljenje in življenje, dokazuje, kako moč pripisuje verskim načelom. Če bi verske ideje ne smatral za tako odločilno za javno življenje, ne mogel bi je tako sovražiti. Ranjenega in oslabelega vojaka prezira sovražnik.

In pri nas?

Versko načelo je tudi pri nas „na dnevnem redu“.

Versko načelo loči tudi nas.

Majhen kamenček ima iste zakone gibanja, kakor velikanska skala. Tako tudi mi ne delamo izjeme. V dveh taborih smo. Morebiti prepad še ni tako globok in nasprotje še ne na vseh poljih tako odločno razvito. Pa če se še nismo ločili, smo se začeli ločiti. To dela versko načelo, najsilnejše izmed vseh. Ne motimo se! V vseh rečeh sodimo različno. Kar eni hvalijo, drugi grajajo, kar tega navdušuje, drugega navdaja s tihim srdom. Požrtvovalnost se enim dozdeva vladoželjnost, drugim nesebičnost, gorečnost za versko idejo enim prenapetost, drugim prepričanje. Različno sodimo o cerkvi, različno o javnem življenju, različno o sloystvu, različno o ljudski sreči, različno o narodovi prošlosti in prihodnosti. Koliko različnih sodeb! Morebiti niso zmirom preiščene, enako določne, a dosledne so in prejasno znamenje ločitve, katera se more umevati le z verskega stališča. Te ločitve ne more provzročati niti naključje, niti samovoljnost posameznikov, niti vnemarnost in navdušenost za narodno stvar. Občutili so jo že moške, ki so se že davna umaknili sedanjim bojevnikom; ločila je duhove, ki so se navidezno združeni z enakim ognjem borili za narodne pravice; podobne pojave opazujemo tudi drugod. Bodimo odkritosrčni! Ločitev je globoka in izvira iz verskega prepričanja. Versko načelo nas loči, načelo, ki nagiblje liberalce k socijalistom in prijateljsko druži narodnjake z najhujšimi narodnimi nasprotniki pod eno streho.

Naj se nihče ne izgovarja, da je v svoji sodbi neodvisen. Ideje gospodujejo. Lacordaire pravi, da se moti oni, ki menijo, da je vse njegovo mišljenje neodvisno. Njegova neodvisnost je le po pomenu, in ima izvor v naukih, ki so mu, če tudi se jih je otrese, vcepili v srce oni skepticizem, ki ne more umeti verske ideje. Ideje same so dostikrat močnejše od nas. Mnogokrat nas vodijo, da se še sami ne zavedamo. V hudem boju se tu in tam izgubi izpred oči prvotni smoter, in zaneso se osebni in časni oziri, a radi tega gibanje še ne izgubi svojega značaja. Kedor priznava, da je bila vera v vseh časih prva sila v življenju narodov, in da velikanska delavnost cerkve ni vladoželjnost; kedor vé, da vera ne sestaja samo iz dogem, ki se imajo verovati, ampak zahteva tudi krščanskega življenja; kedor se zaveda, da je Zveličar življenje dal za življenje narodov in da odslej ni pravega javnega življenja brez njega; kedor uvideva, da 10 bo-

žjih zapovedij velja tudi v slovstvu in politiki, in da je Bog gospodar celemu človeku i vsemu njegovemu delu; kedor vse to ume, sodil biode drugače gibanje na Slovenskem. Videl bo več v njem, kakor gibanje nekaternikov, kot klerikalizem!

Z geslom „klerikalizem“ se ne ođmota niti ena nit zamo-tanega gibanja, ki loči duhove. Kedor hoče pojave tako globoke, kakor je boj za versko načelo, razlagati in obsojati s klerikalizmom, ne doseže ničesar. Pove preveč, pove premalo. Premalo, ker ne razloži pojavov, katerim hoče vzeti globlji pomen. Saj plemenito podjetje še ne izgubi moralne vrednosti zato, ker je klerikalno, krščanska organizacija zato ni slabša, ker je klerikalna, in umotvor zato ne neha biti lep, ker se je klerikalcu posrečilo ga ustvariti. Pove pa tudi preveč, ker pove več, nego želi. Pove namreč, da ga nazadnje le vodi mržnja do vere. Duhovnikom odrekati navdušenost za cerkev in božji nauk, in ob istem času pa se samega navduševati za cerkev in božji nauk, kaže duha, ki ne pozna bistva cerkve, njene vstanove, njenega namena in delovanja. Tako je delal znani francoski kralj Ludovik XV, ko je poslal vojsko na papeža Aleksandra VII. Vojaki so se morali celo pot ob zapovedanih dneh strogo postiti. S tem je hotel preslepiti katoliški svet in skriti ost svojega malo katoliškega podjetja. Pa zgodovina ga je obsodila in njegovo ravnanje naravnost proglasila nečastnim. Zato pa je znani škof Ketteler za časa, ko je jela vstajati katoliška zavest in se jelo dosledno z druge strani prikazovati vedno močnejše sovraštvo do krščanstva, zaklical bojevnikom: „Es ist ein schlaues Kunststück des modernem Geistes jeden Kampf zwischen Kirche und Staat lediglich als einseitiges Interesse einer kleinen Schaar von Priestern darzustellen, wofür man das Schlagwort „klerikal“ erfunden hat.“¹⁾

Vse bobnanje „s klerikalizmom“ ne spravi verskih načel z dnevnega reda. Vedno silneje stopajo na dan. Dani se. Hvalimo Boga, da je tako prišlo. Sedaj vemo, zakaj se gre. Polovičarstvo pada, kompromisi ne veljajo. Škof Dupanloup pravi: „Katoliška resnica se je zopet v mnogih srcih oglasila. Iz globine vseh src se vzdiga eno vprašanje do Kristusa. Ljubijo ga ali pa sovražijo, prezreti ga ne morejo. Lepšega boja ne poznamo, kakor boj za krščanska načela. Načela, za katera se borimo, so načela, ki so prerodila stari svet, Evropi preobrazila lice in jo napolnila z obilico vredenih držav. Borimo se za večna načela prava, pravice, npravnosti, za stebre časne in večne ljudske sreče. Ni ga boja, ki bi bil tako splošen. Različna so bojišča, v politiki, slovstvu, na socialnem polju. Samo izbranih vojakov ne poznamo. Res pervenit ad triarios! Vsakedo na svojem mestu, v svojem

¹⁾ Ketteler, Freiheit, Autorität und Kirche, 1862, 42.

delokrogu, po svojem poklicu. Nihče se ne more odtegniti. In boj ni obupen boj, brez nade na zmago. Borimo se za ideje, katere je privel sam Bog na svet, v nekem smislu torej za svojega — Stvarnika. In tu veljajo besede: „Ne boj se, ker sem jaz s teboj; ne odstopaj, ker sem jaz tvoj Bog; potrdil sem te in sem ti pomagal, in desnica mojega pravičnega te je sprejela. Glej, sramovali se bodo in orudečeli vsi, kateri se zoper tebe bojujejo; bodo, kakor bi jih ne bilo, in poginili bodo možje, ki ti nasprotujejo; iskal jih boš, pa ne našel mož, ki zoper te vstajajo; bodo, kakor bi jih ne bilo in kakor nič, kateri se zoper te vojskujejo, ker jaz Gospod, tvoj Bog, te držim za roko, in ti rečem: Ne boj se, jaz ti pomagam.“¹⁾

Bili so časi, ko javne razmere še niso bile tako jasne, in so tudi najboljši možje tavalni v temi. Tedaj je sovražni, protiverski duh napredoval. To je bila nevednost.

Bili so časi, ko je tudi najpogumnejšim borilcem za božjo stvar upadlo srce, ko so videli mnogoštevilnega sovražnika. Menili so, da je dobri stvari vsojeno, da se skriva pod mernikom in se sovražnik veseli. To je bila slabost.

A sedaj je prišel čas, ko je jasen bojni črtež kot beli dan. Geslo je določeno, postojanke izbrane. Tu ne gre omahovati in premišljevati. To bi bila oslepelost in več ko oslepelost, bilo bi izdajstvo, s katerim se izdaja sveta stvar.

A. M. Levičnik.

Deset Božjih zapovedij v politiki in slovstvu.

II.

„Spoštuj svojega očeta in svojo mater“. (II. Mojz. 20. 12.) — Zakonov namen je, storiti ljudi dobre in srečne, in srečne zato, ker dobre. Dobra je namreč vsaka stvar, če prav teži po svoji zadnji usovršenosti, ki v njej ob enem najde svoje utešenje in svoje uživanje, koliker ga je zmožna, to je, svojo srečo. A zopet tako usovršenost in zato popolno svojo srečo doseže človek le v Bogu, prvem početku našega bitja in zadnjem namenu našega žitja. Zato je Bog najprej postavil temeljne zakone, da bi po njih človek in človeška družba prav težila po svojem začetku in svojem smotru, svojem Gospodu in svojem Bogu.

¹⁾ Iz. 41, 10—13.

A Bog vodi vse stvari k smotru ob enem po drugotnih po-
 čelih; tako tudi človeka. Bitje in življenje mu dá po očetu in
 materi. družabno srečo po svetni oblasti. K nadnaravni sreči pa
 ga vede po duhovni oblasti. Zato je nemogoče, da bi človek do-
 segel zadnji smoter, če ni podrejen tudi njim, ki ga po njih Bog
 vodi k sebi. Zakaj, kakor pravi tako lepo sv. Pavel (Rim. 13.
 1.), „ni oblasti od drugod, kakor od Boga. Kedor se oblasti ustav-
 lja, se Božji volji ustavlja. Zakaj *Božja služabnica* je tebi k do-
 bremu“. Zbog tega je Bog na drugi tabli pričevanja na prvo
 mesto zapisal: Spoštuj svojega očeta in svojo mater, kar je po-
 občeno: spoštuj nje, ki so za Bogom početek tvoj in tvoje sreče!
*Četrta Božja zapoved zatorej ni nič drugega kakor obnovljen na-
 ravni zakon avktoritete.* Avktoriteta je namreč oblast, nagibati
 poedince k zaželenemu skupnemu smotru, in zato oblast, nala-
 gati dolžnosti in dajati pravice. V vsaki družbi mora biti prvina
 enote, oblast, ki različno teženje poedincev vodi in nagiblje k
 skupnemu smotru. Kakor pa narava sama tirja v družbi tako
 oblast, avktoriteto, tako ista narava tirja od poedincev družab-
 nikov ljubezen, spoštovanje, udanost, pokorščino nasproti avk-
 toriteti. Kedor izpodmakne avktoriteto ali spoštovanje do avk-
 toritete, ta izpodmakne temelje človeške družbe, ta pahne člo-
 veštvo v neizmerno gorje.

A kako se imata proti tej zapovedi Božji politika in slov-
 stvo nove dobe?

Najvišja oblast, najvišja „služabnica Božja človeku k do-
 bremu“, na zemlji je *oblast sv. cerkve*. Zakaj ta je neposredno od
 Boga in neposredno nagiblje človeka k zadnjemu smotru. Sv.
 vera je, kakor pravi sv. Tridentinski zbor (sess. 6. cap. 8.), za-
 četek človeškega zveličanja, podlaga in korenina vsega opravi-
 čenja. „Brez vere je nemogoče dopasti Bogu. Zakaj kedor hoče
 k Bogu pristopiti, mora verovati, da je, in da je tistim, ki ga
 iščejo, plačevavec“. (Hebr. 11. 6.) A ta vera je vsa in edino le
 v katoliški cerkvi. Zato pravi sv. Ciprijan (de unit. Eccl. n. 6.),
 da „ne more imeti Boga za očeta, kedor nima cerkve za ma-
 ter“. Kakor pa v vsaki drugi družbi, tako je tudi v sv. cerkvi
 oblast zapovedovati, avktoriteta. Tudi sv. cerkve udje so nam-
 reč ljudje, nepopolni, slabotni, nagnjeni na zlo, ki bi se razšli
 za svojimi željami na vse strani, ako jih ne bi sv. cerkev z
 oblastjo vodila združno k enemu smotru. Ta oblast je v cerkvi od
 Boga samega. Kristus sam jo je izročil svoji cerkvi, sv. Petru
 in apostelnom, rimskemu papežu in škofom, papežu čez celo-
 kupno katoliško cerkev, škofom čez poedine vladikevine.

A prav to najvišjo avktoriteto kako ubogo malo cenita po-
 litika in slovstvo nove dobe!

Ko je zlosrečni protestantizem stopil med svet z geslom
 „slobode“ (Luter sam je napisal knjigo „de libertate christiana“),
 oprijela se je politika tega gesla najprvo gledé na cerkev in

pozvala je na pomoč še slovstvo. Z vsemi močmi in z vsemi pomočki se borita od tedaj politika in slovstvo družno, da dejanski dosežeta to slobodo, to je, da izpodkopljeta do temeljev cerkveno avktoriteto. Zakaj četudi je pojem slobode v politiki in slovstvu dosti zmeten in nejasen, eno je bilo politikom vedno bistro pred očmi, da treba izpodmakniti podstave vse cerkvene oblasti, primat rimskega papeža. Začel se je oni temni boj pod praporom: „Ecrliuf“ — ecrasez l'infâme! Učili so, da je vsa oblast neposredno ne v papežu, ampak v množici vernikov, in da zato papež nič ne more, če ne pristoji na to množica vernikov. Dogma ni dogma, dokler ji ne pritegne množica. Kako slepilna in prazna je potem vsaka oblast, slepec lahko vidi. Kaj hoče vez, ki me veže, če jo sam lahko razrešim; kaj oblast čez množico, če se ista množica poljubno pokori oblasti ali pa ne? Toda saj niti ta oblast, kakor nična bi bila, ni našla milosti pred sodnim stolom kraljevih politikov in dvornih književnikov! Porušiti so skušali do cela pojem oblasti, češ, primat ni drugega nego-li pravo nadzorovanje. S tem bi bila ob enem pod nič vsa enota cerkve in cerkev sama, zakaj ni enote v družbi in ni družbe brez pravokrepne oblasti. Oblast, kar je niso mogli utajiti, prenesli in razpeljali so, kolikor moči, na škofo, a zakaj! Zato ker so politiki dobro vedeli, če je sila odpeljana od središča ter razpeljana, da slabi sama o sebi, in da je ne bo težko dejanski popolnoma prekratiti. Zato je Febronij tudi škofom priznaval „placetum“, priporočal narodne zборе, branil kot postaven upor proti sveti Stolici. Nazadnje so cerkev zarobili svetni oblasti. Kedo ne pozna „galikanskih slobodščin“? Kaj so drugega kakor bran proti cerkveni oblasti, kaker okovi za cerkev? Appellatio ab abusu — dovoljuje priziv od papeža do kralja; regium placet — prepoveduje dati med ljudi katerikoli odlok cerkvene oblasti brez dovoljenja svetne oblasti; regius patronatus — posreduje vsako vmešavanje svetne oblasti v cerkvene stvari. Prav je rekel nekdo, da galikanstvo ni pustilo cerkvi nobene druge oblasti, kakor „blagoslavljanje vodo“.

Sedaj je res da nekoliko potihnil ta očiti vednostni boj zoper duhovno oblast sv. cerkve, a sedaj izpodkopujejo toliko bolj ono, kar je prav tako potrebno, kakor avktoriteta sama, namreč *spoštovanje* do avktoritete. Avktoriteta hoče ne samo gole pokorščine, ampak ljubezen, spoštovanje, udanost. Zakaj brez spoštovanja in ljubezni skoro ne bode tudi ne pokorščine. A kje se kaže dandanašnji le količkaj ljubezni do sv. Stolice, le količkaj udanosti? Ali ne vidimo, kako se celó „katoliški“ politiki tako strašno boje, da ne bi kedaj priznali kake pičice, ki ni dogma; da ne bi bili kedaj pokorni papežu, če jim ne zapove sub excommunicatione? Taka udanost je sušnja, taka ljubezen nevredna politika kristjana! Če se to godi na zelenem lesu, kaj še le na suhem! Ni čuda, da izigravajo papeža zoper papeža,

„fanatiškega dogmatika“ Pija IX. zoper „velikega“ Leona, dokler tudi tega ne vržejo med izvrge človeštva. Ker vedo, da so jezuitje novodobnemu razumništvu gnusoba, zato vpijejo, da v Vatikanu gospodari „jezuitski zmaj“, da je papež le orodje v rokah premetenih in zlobnih jezuitov.

Dejali smo, da je Febronij povečaval oblast škofov papežu na stroške le zategadelj, da bi lažje oslabil sredotočno moč sv. cerkve. Kako malo je novodobnim politikom do škofov, kaže se tako jasno prav naše dni. Škofom pristoji, učiti sebi izročeno čredo; pristoji jim, prepovedavati v svoji vladikovini knjige in časnike, nasprotne veri ali nramim; a kakšen vrišč in hrup je med našimi politiki in po naših časnikih, če škofje vrše svojo sveto pravico in dolžnost! Pod pretvezo, da se škofje nimajo vtikati v politiko, zametajo vse njih opomine, in naj jih škofom iztisne iz srca težko apostolsko zvanje. Z izgovorom, da gre politiki sodba o javnem delovanju kogarkoli, napadajo z nesramno brezvestnostjo še tako aposteljsko delovanje škofov; podtikajo jim brezdomovinstvo, podtikajo samcljubje, podtikajo v vsem slabe namene. Česa še niso mnogi politiki in književniki storili pri nas, da bi do dna izpodkopali škofovsko avtoriteto! In še se zdi nekaterim katolikom, da se more vse to goditi brez greha zoper četrto Božjo zapoved! Zares, daleč smo zašli; zatopljeni smo v mužavo najnižjega liberalnega mišljenja!

Druga oblast na zemiji je *svetna oblast*, oblast kraljev in vladarjev. Tudi ta je „Božja služabnica, človeku k dobremu“. Družabna sreča je brez nje nemogoča. A tudi zoper to so se vzdignili slovstveniki in politiki nove dobe. Res je, državniki so mnogo časa rabili geslo nove slobode zoper cerkev, da bi povečali svetno oblast. Toda niso bili modrijani. Niso pomislili, da je prav cerkev najmočnejša zaščitnica vsake, potemtakem tudi svetne avtoritete. In to še ni najhujše. Kar je gorje, niso pomislili, da so predrli branove divjemu toku, ki ne vprašuje, čigava je zemlja, toku doslednosti človeških strastij. Niso pomislili, da bo prej ali slej moč doslednosti izvedla iz načela samovoljne slobode tudi načelo slobode od oblasti svetnih vladarjev. A prišlo je tako. Izvedli so to načelo — masoni, gibalne moči vse politike in vsega slovstva nove dobe. Tudi masoni so se oprijeli gesla slobode, a oprijeli so se celega gesla z vsem, kar je v njem. Humaniteto imenujejo po svoje to načelo, to je, načelo „čiste človečnosti“. Človek in le človek. Bog je za človeka le še beseda, ali kakor pravi ∴ Findel, Bog je „ein Lückenbüßer, wenn dem Redner die Gedanken ausgehen.“ Vero v krščanskega, osebnega, nadčutnega Boga imenujejo — „otrov narodov“, in tega Boga „smrtnega sovražnika vsega človeštva“. Zato po njih ni nobene Božje avtoritete. Človek je sam svoj gospod, in tako eden, kakor drugi. Vsakedo lahko misli, kar hoče; dela, kar hoče; pravice zapovedovati nima nihče. Glejte, izpodmaknjeni so

temelji vsake avtoritete! Če je torej v enem oblast, imenuj se kakorkoli, in četudi kralja „po Božji volji“, ima jo le, ker mu jo je dala ljudska volja, in le tako dolgo, dokler mu jo pusti ljudska volja. Upor proti vladarjem ni nepostaven; nezakonito je le, če se vladarji ne uklonijo ljudski volji. Ta načela so masoni podvrgli politiki in slovstvu, in meneč, da kotita slobodo od duhovne oblasti sv. cerkve, skotila bodeta — anarhijo. Dejala sta: „non serviam!“ in mislila papeža, a temne moči ju ženo dalje in dalje in skoro bodeta dejala „non serviam“ kraljem in vladarjem. Kaj je socijalna demokracija drugega, kakor vtelešeno temeljno načelo „non serviam“, kakor upor proti cerkvi in kraljem, upor proti vsaki avtoriteti, sploh: upor proti celokupni četrti Božji zapovedi! In ta socijalna demokracija že tako grozno dviga krvavo glavo.

Čudijo se vladarji, zakaj tako vrè v oblakih novodobnega neba, zakaj se čuje zamolkel grom, zakaj se vžigajo rdečkasti bliski. — Čemu se čuditi! Molčali so, pustili so, ko so njih ljubljenci in služabniki teptali Božjo avtoriteto katoliške cerkve, kaj čuda, da so se ljudstva naučila gaziti vsako avtoriteto! Bog pa je dejal: Spoštuj očeta in mater, „da ti bo dobro“ (V. Mojz. 5. 16.). Zato se ni čuditi, da kraljestvom in cesarstvom ni dobro. Ni jim dobro in ne bo jim dobro, dokler bodeta politika in slovstvo tako zametala — *četrti Božjo zapoved!*

Zatorej „zdaj umejte, kralji! dajte se poučiti, ki ste sodniki na zemlji!“ (Ps. 2.).

III.

Ko je Bog postavil, kar tirja ljubezen do početka vseh stvarij, do Boga samega; ko je tudi postavil, kar tirja ljubezen do poedinih drugotnih početkov našega bitja in žitja, do starišev in prednikov; dal je naposled zapovedi o *človekoljubji* sploh. Prepovedal je vse, kar bi lahko kedo storil proti človekoljubju z dejanjem, z usti ali s srcem.

Prepovedal je kvarna *dejanja*: obraniti mu je bilo največje dobro, katero ima človek za dušo, življenje njegovo, zato je zapovedal: ne ubijaj; obraniti je hotel življenje njih, ki jih še ni, in zapovedal: ne prešestvaj; obraniti je hotel človeku tudi one dobrine, ki so mu potrebne ali hasnive za življenje, zato je dal zapoved: ne kradi.

Prepovedal je kvarljive *besede*: ne pričaj po krivem zoper svojega bližnjega.

Prepovedal je vsako kvar, ki bi jo človek storil s srcem, v *mislih* in *željah*: ne želi! ne tuje žene ne tujega blaga!

Kako se imata politika in slovstvo proti zapovedim človekoljubja?

„Ne ubijaj“. (II. Mojz. 20. 13.)

Resnica je, ubojnike preganja svetna pravica z mečem trojne oblasti in slovstvo jih zaznamlja s pečatom sramote, a ne vedno in ne vseh.

Ali mar *samomor* ni uboj? ali samomorec ni ubojnik? „Kaj pa ubije, vprašuje po pravici sv. Avguštin, kedor ubije sam sebe? ali ne človeka?“. Če vsaka stvar vže po naravi teži za bitjem, če se po naravi upira z vsemi močmi smrti, torej je samomor nekaj protinaravnega, nekaj, česar narava noče, česar potemtakem tudi noče on, ki je položil v naravo to teženje — Bog. Vsak tedaj, kedor umori sam sebe, je ali blazen ali pa zločinec proti naravi in Bogu.

Duhovna oblast zato odreka samomorcem cerkven pogreb, a slovstvo je zavilo samomor v svetlobo čiste zarje. „Izgubljenemu sinu“ pesnika Stritarja je samomor rešitev iz solzne doline in srečna pot tja, kjer biva zlata mati. Grešno se loči s sveta, vender kliče čisti materi svoji: sprejmi izgubljenega me sina!

„Le skozi tamne smrti vrata
Do tebe vodi mene pot;
Odpusti torej, mati zlata,
Če grešno ločim se od tod;
Sprejmi zgubljenega me sina!
Za mano solzna je dolina!“

Zdi se, da je pridevek „grešen“ v slovstvu le še — epitheton ornans!

Carolus Kosem je privedel Čudetovo Anico „na pot odrešenja“. Ko mu je pretila povodenj, vzdihoval je le, da še ni „izpovedan“. Sveta Devica je bila „življenje njegovega življenja“. A kmaj je slišal, da mu je bila mati baje luteranka, postavil se je kakor blisk kvišku. „S kalnimi pogledi je premeril vodovje, iztegnil roki proti nebu ter vzdihnil: Mors, vita vitae meae! Omahnil je, padel ter izginil v vodi . . .“ (Lj. Zv. III.)

Poprej Devica, sedaj je samomor — življenje njegovega življenja!

Na Četrtnikovi bukvi so našli *obešenega* — *prešestnika* Blažeta. Kako slovenski pisatelj opisuje to smrt? „Tu je končal Blaže revno svoje življenje. Najbrž se je v strahu skril na drevo, v temni noči pa ga je znova prijel obup, in vse breme revščine svoje je vrgel od sebe tam gori v zračnem vrhu, odkoder je umirajoč še gledal v zorno, z luninimi žarki razsvitljeno domačo dolino“ . . . (Lj. Zv. VIII.)

Kako poezije polna smrt!

Oglejmo si — *dvoboje*! Kedor se spusti v dvoboj, dene na veso (vago) slučaja svoje življenje. Dvobojnik tedaj drzno sega

v pravice Božje. Bog mu ni dal življenja, da bi se z njim igral, ampak dal ga mu je le za pameten užitek. Stayiti pa življenje v dvoboj za čast, je gola igrača. Zakaj ročnost in sreča in slučaj niso v nobeni zvezi z naravno častjo. Zenker se je hotel ločiti od žene, meneč, da je prešestnica. A kot častnik je moral poprej pozvati na dvoboj zapeljivca, tudi častnika, in ta ga je — ubil. Kaj je ta dvoboj odločil? Zapeljivec je imel ženo drugega, pa — čast!

Kakor pa človek nima v oblasti svojega življenja, tako se mu tudi ne more samovoljno odpovedati. Zatorej nič ne de, da je drugi sprejel dvoboj, ampak kedor ga ubije, je pravi ubojnik, zločinec proti Bogu in družbi; proti družbi, ki rabi življenje v svoj hasen; proti Bogu, ki je življenja gospod.

Dvoboj je tedaj greh proti ljubezni do bližnjega in proti ljubezni do samega sebe. Zato je sveta cerkev po vsej pravici obsodila dvoboje kot „izrodke satanovega kovarstva“ (Trid. zbor sess. 25. c. 19.) in izobčila dvobojnike in „*ese, ki jih ne zabranijo, kolikor je do njih*, bodite katerekoli časti, naj tudi kraljeve ali cesarske“. (Constit. Apost. Sedis). Zato opominja Benedikt XIV v pismu „Detestabilem“ kralje in vladarje, naj vendar ne zabijejo, če izpregledujejo dvoboje ali jih le malo kaznujejo, da si oskrunijo dušo s tujim grehom in da so krivi vse prelite krvi.

Tako cerkev, a politika?

Res je, da je postavodavna oblast postavila kazni zoper dvobojnike, a kje žedi kaznovalna oblast? Saj se malone vsak mesec bijejo ministri, sedaj na Francoskem, sedaj na Ogerskem, a vidi se, da jim je prav dobro v senci svetne oblasti. Tudi je še malo tega, kar sta se bila na Nemškem Kotze in Schrader. Vsi so vedeli, da se bodeta bila, tudi tisti, ki ima meč v roki, a nihče ni zinil, nihče mignil, dokler ni omahnil Schrader zadet v prezgodnji grob. Kmečkega fanta, ki pijan s pipcem dregne nasprotnika, na Nemškem zapro, dvobojnika pa, ki hladnokrvno ustrelji človeka, pomiloste. Čuda ni, saj so na najvišjih prarih goreči zagovorniki dvoboja. Kaj pa v katoliški Avstriji? Toliko je gotovo, da ni pravično, če častnik mora trpeti, sprejmi dvoboj ali ga ne sprejmi; da ni pravično, če preganjajo duhovnika, ki zvest cerkvenim zakonom noče pokopati vojaka-dvobojnika.

Kar se pa tiče slovstva, nate iz „Mrtvih src“ en vzgled.

Filipu Tekstorju se zdi, da bi bila lepa smrt umreti za mater v dvoboju; lepše, zdi se mu, da bi praznega življenja ne mogel končati. Ko je bil od sramotilca svoje matere v dvoboju smrtno ranjen, ko je že umiral, tedaj je dejal:

„Vidiš, Urša, umreti mi bode. Tam v kotu se že napravlja rumen oblak, in angelj, ki ima peroti od čistega zlata, kliče me in vabi, naj pridem. In lilije cveto okrog njega!“

„Urša, umrl bom, morda takoj, morda jutri — ! Ali mi hočeš skazati veliko dobroto?“

„Kaj hočeš, Lipe?. Morda bi *pil rad gorko mleko?*“ Pa res, gorkega mleka je najbolj treba, ko umira dvoboju s smrtnim grehom na duši! —

Kje se gaja več ubojev kakor v krivični *vojski*? Za pravično vojsko treba pravičnega vzroka in načina. Vladarji so sodniki le svojih podložnikov. Zato morejo rabiti meč zoper druge narode le tedaj, kedar s tem branijo pravice in odbijajo krivice. Ni tedaj dovolj za pravično vojsko želja slave in blaga; ni dovolj korist; tudi ni dovolj, če en narod raste in se krepi, drugi pa zaostaja.

A če pogledamo zadnje čase, kako strašne vojske, ki je njih krivičnost očita! Vender se politika malo meni za to. Kam da bi se menila? iznašla je celo pogubno načelo „de non — interventu“. Kakor velja zakon ljubezni za posameznike, tako velja tudi za države. Vsaka država ima tedaj pravico, prositi druge pomoči in obrambe. Če kaka država zabrani krivično napadeni državi pomoč, stori ji krvavo krivico. To načelo pa „de non-interventu“ sili države prav v to, da ne gredo na pomoč po krivici tlačeni državi. Ko so Lahi rovali zoper Avstrijo, rovali zoper papeža, veljalo je to brezbožno načelo. Pij IX je je po pravici obsodil v Syllabu pod št. 62: „Držati se je načela, ki je imenujejo načelo neposredovanja.“

Ne ubijaj, pravi Božja zapoved, a tisoči in tisoči padajo pod mečem v krivičnih vojskah za slepo slavohlepje enega. Koliko krvi se je prelilo l. 1866, 1870, koliko pri Adui! Kedo bo dal odgovor pred prestolom Božje pravice? Vodniki novodobne politike.

Dalje.

Dr. Aleš Ušeničnik.

Idealizem, realizem in njega dekadenti.

Metafizični ključ.

Pričujoča razprava naj se vzame kot nadaljevanje dosedanjih člankov o „osnovnih zakonih estetike in lepe umetnosti“.

Dozdaj smo razvili nekaj temeljnih stavkov, ki se tikajo vprašanja o lepem in umetnosti.

Zdaj pa smo prišli pred problem, ob katerega reševanju gredo dandanes mnjenja močno narazen: *je-li umetnost sama sebi*

*namen? S tem so tesno sklenjena vprašanja „o idealih in idealizmu, o realizmu in njega dekadentih“.*¹⁾

Dà, prav o poslednjih se je pred meseci unel v slovenskih listih hud boj, ki se je zanesel celò v politične liste. Ta boj je posebnega pomena za kulturni razvoj našega naroda: *naturalizem spodirca idealizem v slovenskem slovstvu*; z drugo besedo: radikalizem, ki se rapidno razširja v politiki, se vže naseljuje tudi v leposlovji.

Zanimivo je opazovati, kako se naši slovstveniki trudijo razsoditi to velevažno slovstveno pravdo. G. Stritarju se vže pred dvajstimi leti, ko je še samooblastno gospodoval v našem leposlovji, ni zdelo vredno določiti, „kaj je idealizem, kaj je moralno, kaj nemoralno“. to, menil je, ni njegova naloga! Zdaj pa, ako mu smemo verjeti, mu opravi ne dopuščajo, da bi se spuščal v natančnejše raziskavanje vprašanj, okol katerih se je vselej in se bo vitela vsa lepa umetnost kakor kolo okol svoje osi.

Vredništvo „Ljubljanskega Zvona“ si pa želi „*poljudno-znanstvene* razprave o poeziji sploh in zlasti o idealih in idealizmu.“ Poljudno-znanstvena razprava vredništvu seveda pomeni izključenje „spekulativno filozofiskega ali dogmatiskega načina, ki je bil do najnovejšega časa navaden v estetiških študijah!“

Možje, ki nimajo pojma o filozofiji, seveda odklanjajo filozofijo ter hočejo najtežje estetiške probleme rešiti brez nje, ko vender brez nje ni izhoda iz brezmiselnega labirinta modernih estetiških teorij. Možje so na krivi poti.

Mi smo pa trdnega mnenja, da tu nam more pomoči le filozofija; kajti le ona izreka o vseh rečeh in problemih najvišjo, zadnjo sodbo. Dà, govoré o filozofiji, mislimo tu posebej na ono nje poglavje, katero postavlja podlago ne le vsem vedam, ampak tudi sami filozofiji. To poglavje je metafizika, v kateri se shajajo vsa načela v eno najvišjo enoto.

Ne metajmo od sebe metafizičnega ključa, brez katerega nam nihče ne more odpreti vrat do skrivnostnih problemov človeških ved. Ravno to je največje, osodno zlo našega veka, da je s Kantom zavrgel vero v objektivnost metafizičnih stavkov; vsled tega tava vedno po temi; uči se dosti naš vek, preiskuje in raziskuje, a do resnice, do trdnosti in izvestnosti načel ne pride.

Mi poberemo ta ključ; prav „spekulativno-filozofski“, ali recimo „dogmatičski“ način nam more edino posvetiti v one tmine najvišjih estetiških problemov, o katerih razrešitvi se brezvspešno trudijo naši slovstveniki.

¹⁾ „Ljubljanski Zvon“ 1896, št. 3. na platnicah.

Umetnost — sama sebi namen ?

Ta stavek so naši leposlovci, pričenši sè Stritarjem, oklicali kot dogmo, neovrgljivo na vse veke, tako da za onega, ki bi se drznil o nje resnici dvomiti, nimajo nego porogljiv posmeh.

Trditev: „umetnost je sama sebi namen“ — spada v isto vrsto z enakimi trditvami, kakoršnih ena je: „veda, krepost, нравstvenost je sama sebi namen“. To pa pomeni isto, kar: veda, krepost, нравstvenost so povsem neodvisne od Boga ter vsakeršnih ozirov na Božji zakon. Z drugimi besedami: ako gojiš vedo, ne oziraj se niti na vero in njene nauke niti na stavke katerekoli filozofije, tako da bi se jim tvoj razum pokoril kot neovrgljivo dognanim resnicam; ako delaš dobro, oziraj se na glas svojega razuma in delaj dobro le zato, ker ti on tako veli; najvišji razlog нравstveno krepostnih dejanj biva v tebi samem, ti si absolutno avtonomen.

Isto velja tudi o umetnosti: pesnik, leposlovec, slikar ne poznaj nikakih mej, ki bi mu jih stavila vera ali нравstveni zakon; njegov genij ne klanjaj se nikomur; kar on tvarja, je nepogojno pravo, dobro.

Kar se tiče vede, prisegajo na njeno absolutnost dandanašnji brezverski učenjaki. Nравstveno absolutnost in brezsmotrenost kreposti so izpovedali nekedanji stojiki, in jo izpovedajo dandanes učenci Kantovega tako zvanega kategoričnega imperativa. Morála, ločena od vere in Boga, to je morála, ki jo danes označja evangelij „čiste človečnosti“.

Tem se pridružijo oni, ki v naših časih tudi lepo umetnost odtegujejo gospodstvu vere in Boga, učeč: lepa umetnost je neodvisna od vere in Boga, lepa umetnost je sama sebi namen!

Umetnost sama sebi namen?! Mi vporekamo.

Umetnost ni samooblastno, neodvisno bitje; umetnost je tvorba človekova. Pred človekom je ni bilo, ž njim še le se je porodila. Kedor tedaj trdi: umetnost je sebi namen, je neodvisna, je isto, kakor bi oklical človeka samega za absolutno neodvisnega. Ne! Ampak kakor je človek z vsemi svojimi čini, z vsem, kar je, ima in dela, povsem odvisen od najvišjega bitja, od Boga, tako je ž njim vred odvisna tudi umetnost, katera torej ni sebi namen, ampak le sredstvo v dosego najvišjega namena, ki ga imajo vse stvari, tedaj tudi človek, le v Bogu. To ti je neodvisna umetnost!

Stavek: umetnost sama sebi namen — izraža nedostojno povelicanje lepih umetnij, dà, po zmislu (implicite) je v njem zapopadeno tajenje Boga, vkolikor se v njem obožava tvorba človeških rok, torej človek sam. Stavek ta diši po panteističnem nauku. Res je tudi znano, da je bil Schiller, ki je prvi v nemško

slovstvo uvedel oboževanje poezije in lepih umetnij, močno navdahunjen deloma od Kantovih, tudi od Hegelovih izrečno panteističnih doktrin. Beri li njegova pisma: *Ueber die aesthetische Erziehung des Menschen*.¹⁾

Toda umetnost ne le da je s človekom vred odvisna od Boga in njegovega zakona, ampak ona ima tudi človeku samemu služiti, vkolikor mu ima biti sredstvo v dosego najvišjega smotra, za kateri je vstvarjen. Lepe umetnosti naloga je človeka večvrščati pri teženji po višjem; to nalogo pa izvršuje s tem, da vzbuja in blaži čustvo. Človek teži po višjem z voljo; toda volja sama je lena in se nagiblje k slabemu. Zatorej ji mora na pomoč priti čustvo. Čustva so od Stvarnika volji pripeta kakor peruti, ob katerih se dviga kviškn. Ako v nas ne plamti čustvo, nam je težko vspenjati se višje; volja prerada obleži pod težo dolžnostij in ovir, ki ji zastavljajo pot do idealov. A kako lahko, sladko je izpolnovati najtežje dolžnosti, ako se ti je srce unelo ob jasno-žarnem obličji lepote! Vojak je globoko prepričan, da sveta dolžnost velevala, umreti za dom; in vender, ko pride odločilna ura — kako mu zastaja korak, kako težko se mu zdi, življenje, najdragočeniši dar, zastaviti za dom! V tem trenutku zasniva godba domoljubno pesem: srce se ogreje, čut se uname, in s krepko, nezmagljivo voljo plani nad sovraga. Kar se mu je zdelo prej težko, zdi se mu zdaj sladko — iti v ogenj, v smrt za dom. In zakaj mati tako rada, tako požrtvovalno izpolnjuje svoje materinske dolžnosti pri detetu, ako ne ravno radi tega, ker ji srce gori čiste ljubezni?

Da se človek vsestransko usovrši in povzdigne, se morajo vse njegove duševne moči sorazmerno dejstvovati in spopolnjevati. Veda izomika in spopolnjuje razum; volja se vtrjuje po vstrajnem krepostnem delovanji; a čustvo se mora obujati, blaziti in krepiti s pomočjo lepe umetnosti. Ta je torej integralen faktor pri vzgoji človekovi k popolnosti. Zamoriti v človeku čustvo, je isto, kar zatajiti njegovo pravo bistvo; a zanemarjati vzgojo čustva ali srca, je zanemarjati najblažjo, najobčutnišo stran človeške narave. Človek brez srca, bodi še tako učen, ni pravi človek. Ravno ta je bila velika zmota starih stojikov, da so stavili vzor človeške popolnosti v brezčutnost in brezstrastnost. Isto se po pravici očita moderni vzgoji, da zanemarlja srce na račun spomina in razuma.

Umetnost potemtakem ni absolutno neodvisna niti sama sebi namen, ampak pokoriti se mora zakonu Božjemu, služiti pa

¹⁾ Kako globoko je „veliki“ genij tičal v panteističnih zmotah, nam pojasnjuje n. pr. naslednji stavek: „... Wir gelangen also nur durch Schranken zur Realität, nur durch Negation oder Ausschliessung zur Position oder wirklichem Satz und nur durch Aufhebung unserer freien Bestimmbarkeit zur Bestimmung.“

mora neposredno človeku kot sredstvo njegovega spopolnjevanja, a posredno Bogu, katerega poveljevat je končni namen vsake stvari in vsakega dejanja.

Povdarjamo pa, da vprašanje, je li umetnost sama sebi namen ali ne, je eminentno versko vprašanje t. j. kako se bo odgovorilo na to vprašanje, je vse odvisno od najvišjega verskega in metafizičnega problema, ki se glasi: biva li Bog ali ne? Ako biva, tedaj je on početnik in končni smoter kakor vseh bitij, tako tudi človekov in njegovih dejanj pa tvorb; zato ima vse svoj namen ne v sebi, ampak le v Bogu; tako tudi umetnost, ki se mora tedaj rayno radi tega tudi pokoriti zakonom svojega Gospoda. Ako pa Boga tajimo, je nezmislno le govoriti o višjih verskih ali нравstvenih zakonih, ki naj bi se jim pokoril umetnik in njegova umetnost; potem je človek sam ali umetnik, absoluten pojav neskončno večnega veselstva, najvišji zakon je njegova volja, umotvori njegovi so tvorba svetovno-božanstvene volje, zatorej absolutne vrednosti.

S tem je rešeno vprašanje, ali je umetnost sama sebi namen. Kedor je drugače rešuje, opravlja na veke brezvspešno Sisifovo delo. Ako poznate drugo rešitev, povejte nam!

Idealizem.

Rekli smo: umetnost mora človeku služiti s tem, da obuja in blaži čustvo katero potem podkreplja voljo v teženji po višjem. Umetnost pa izvršuje svojo nalogo predstavlja lepoto v čutni obliki. Ta lepota je pa lepota idej. Vzvišenost naloge umetnikove obstoji v tem, da njegovi umotvori vpodabljaajo idejo v svoji čistoti. Ideje so pravzori stvari. Stvar pa ali tvorba, katera povsem odgovarja svojemu pravzoru, ideji, se zove ideal, vzor. Umetnik ima nalogo stvarjati ideale. Kazati ima stvari, življenje ne kakoršno je, ampak kakoršno bi imelo biti v svoji idealni popolnosti.

Vsi smo prepričani, da svet ni tak, kakor bi moral biti, da se je realnost življenja in človeških razmer oddaljila od svojega vzora. Vsem narodom se je sanjalo o neki prvotni, zlati dobi, o raji, v katerem je prebival vzoren človek. O čemer se je narodom sanjalo, o tem nam se zgodovinsko resničnostjo pripoveduje sv. pismo: človek je padel po grehu od svojega vzora. Vzor-človek se je umaknil v nebeške visočine, a na zemlji prebiva od tedaj pregrešni, nepopolni človek, ki se le z velikim naporom, s zatajevanjem zopet more približati prvotnemu vzor-človeku, a doseči ga popolnoma brez posebne pomoči Božje ne more nikedar.

V oni prvotni raji, recimo, v nebeške visočine, kamor se je umaknil s zemlje človekov vzor, se mora tedaj umetnik vspe-

ujati, da se mu duh ožari ob gledanju neskajenih vzorov, in po prapodobah, ki jih je vziral na gori večno solnčnih idej, mora tu na zemlji stvarjati svoje umotvore, da si zemeljski človek, vzrši v njih svoj prvotni ideal, zopet v spomin pokliče izgubljeni raj ter se, ožarjen od višje luči, zopet začne unemati za vzor-človeka, za svojo lastno, po grehu izgubljeno popolnost.

Ono umetnijsko mer (*Richtung*) tedaj, po kateri ima umetnik vpodabljati ne življenje, kakoršno je, v svoji zemeljski nepopolnosti, ampak kakoršno bi moralo biti, da odgovarja svojemu vzoru, imenujemo idealizem.

Idealizem je neločljiv od prave umetnosti; je neobhoden pogoj, ki ga stavimo na umetnika. Razlogov za to trditev imamo več.

Prvič, izvaja se ta zahteva, kakor smo vže zgorej omenili, iz naloge, ki jo ima lepa umetnost: povzdigovati, spopolnjevati človeka. Ako hočemo človeka blažiti, k višjemu povzdigniti, mu moramo tudi kazati kaj višjega, popolnišega, nego se nahaja na zemlji, v resničnem življenji. Dokler mu bomo kazali zemeljske obraze, ostal bo vedno le na zemlji, niti se mu bo vzbudila želja po višjem, vzornem; kajti česar kedo ne pozna, tudi pozeleti ne more — ignoti nulla cupido.

Drugič. Da umetnost ni kaj vsakdanjega, navadnega, kaže tudi vže nje oblika. Umetnost ljubi praznično obleko. Pesnik si je izbral vezano, umeteljno vmerjeno besedo; tudi novelist in romanopisec oblači svoje ideje v izbrano, skrbno olikano besedo. Umetnijski govor ni vsakdanji človeški govor, ki se ga sliši na ulici, niti celó govor, ki ga govori znanost. Vže ta praznična obleka, s katero se odeva umetnost, nas navdaja s češčenjem: sprejemamo jo kot poslano iz nebes ter smo pripravljeni spoštljivo jo poslušati.

Tretjič. To nam priča tudi visoko mnenje, ki so je ljudje vedno imeli o pesnikih in njih poklicu. Umetniki so vže starim veljali za nekake preroke, navdahnjene od božanstva. Grki so menili, da v pesniku biva duh božji, ki mu vdihuje misli, budi čute in ga žene k petju. Zatorej obdaje glavo pesnikovo svit nebeske gloriije; s spoštovanjem zrejo k njemu. Moreš li izreči ime Dantejevo ali Rafaelovo, da bi te ne prešinil čut občudovanja, čut, ki ti vzdrami duha, povzdigne srce? Od kod to? Ker nam je, rekel bi, vže prirojena misel, da umetniki stoje višje, nego mi navadni ljudje, da so posebni ljubljenci božanstva. Od kod pa prihaja umetnikom gloriija, kaj podeljuje njihovemu umotvoru vzvišenost nad vsakdanostjo? Morda-li oblika? Nikakor, kajti oblika, bodi še tako dovršena, ne izraža vender nego le čutnostne razmere, ki nam jih narava vsak dan predločuje v še večji dovršenosti. Oblika je nekaj relativna, oblika je mrtva. Ideja je, ki oživlja obliko, oživlja in vzvišuje umotvor. Nadvsakdanja vzvišenost prihaja umotvoru iz ideje. Ta izvabi duha iz

zemeljske sedanjosti v idealne višine, kjer nam razkriva višjo lepoto, katero nam prikriva nizka zemeljska realnost. Da, prav to višjo, idealno lepoto vpodabljati, je vzvišen poklic umetnikov. To zahteva od njega obče naravni čut človeštva, in le vkolikor vgaja tej zahtevi, daje mu hvaležno človeštvo prostor mej bogovi, venčaje mu glavo z nebeško glorio.

Četrtrič. Sploh se je vedno ločilo mej navadnim posnemanjem narave pa mej umetniškim vpodabljanjem. V pravem zmislu umetnika ne imenujemo onega, ki nič več ne stori, nego da nam naravo predstavlja v realnosti, v kateri se nahaja pred nami; kajti potem bi bil umetnik tudi fotograf. Sploh: od pravega umetnika se zahteva, da je idealist. Tako je razumel to reč tudi Platon. Veliki filozof pozna idejo lepega, ki iz zemeljske telesnosti le nepopolnoma odseva. To idejo čutno predstavljati mora umetnik, a ne tako, da slika le naravno, ampak zasledovati mora bistvo lepega, da kolikor mogoče to samo na sebi vseže in vpodobi, tako da priveje na onega, ki si umotvor ogleduje, kako sapa, ki *donša zdravje iz najboljšega kraja*. On meni, da ima umetnost zavzemati nekako srednje mesto mej lepoto, ki se nam razodeva v naravnih prikaznih, pa mej ono najvišjo lepoto, katero dosežejo le tisti, ki pojmiyo idejo lepega samo na sebi. Filozof zahteva, da naj umetnik *naravo popravlja*; tako iz umotvora moremo spoznati, kar je v naravi pomanjkljivo in nelepo ¹⁾ Umetnost ima nalogo, dušo vzgojiti ter lepemu pa skladnemu privaditi, da se vsposobi doumeti bistveno lepoto, katera je Platonu ideja lepega, ali pravzaprav ideja Boga. Tako Platon v svoji republiki.

Prav: umetnik bodi idealist, povzarjaj zemeljsko realnost po prototipih nadzemeljskih, nebeških idej. Toda vpraša se: je-li varno, je dostojno iz višjega sveta zajemati tako zvane ideje? Ne spodmaknemo s tem vzorom in lepi umetnosti realnih tál? Ta vgovor nas pelje k drugemu poglavju, katerega naslov bodi

Idealizem in romanticizem.

Idealizem dandanes čedalje bolj izgublja vero; umika se tako zvanemu realizmu ali naturalizmu. Zaničevalno se izreka sodbo nad njim. Niti Dante, niti Michelangelo in drugi umetniki se ne cenijo.

Idealizem se dandanes od nasprotnikov navadno identifikuje z romanticizmom. To je napačno. Mi, ki se prištevamo odločnim pristašem umetnostnega idealizma, obsojamo romanticizem kot nezdrav izrodek na deblu človeškega kulturnega razvoja. F.

¹⁾ . . . Καὶ ὅτι αὐτῶν παραλειπομένων καὶ καλῶς δημιουργηθέντων ἢ μὴ καλῶς φύντων ὁξύτατ' ἂν αἰσθάνοιτο.

Schlegel določa: „Romantično je, kar nam sentimentalno snov predstavlja v fantastični t. j. skoz in skoz od domišljije določeni obliki“. Romantiki so hoteli vsemu človeškemu življenju, celó veri in vedi podstaviti fantastično-poetično podlago. Vse bi se moralo shajati v gladko-mili metrum. Umetnost, veda, celó življenje bodi poezija. V poeziji se kakor v osrednjem ognjišči shajajo žarki vseh ved, vseh verskih nazorov, sploh vse duševne delavnosti človeške. Fantast-filozof Fichte, kateri je vso realiteto izvajal iz „jaz“-a, je romanticizmu podal znanstveno-filozofično vtemeljitev. Ker se v dogmah in v bogoslužji katoliške cerkve nahaja veliko poetiške snovi, so romantiki večinoma vgodno sodili o katolicizmu, dà, nekateri so celó prestopili v njegovo naročje. Toda romantiki niso v prvi vrsti iskali katoliške resnice, ampak mikal jih je le bolj poetiški genij katolicizma. Chateaubriand-ov „Génie du christianisme“ je bil tem fantantom višji katekizem. Zatorej so navadno estetični element zamenjavali z verskim; iz tega se je porodil nejasen verski misticizem, večkrat podobniši kakí panteistični teosofiji, nego pristnemu krščanstvu. Romanticizem je čudna zmes resnice in izmišljotine, je plod pod gospodstvom fantazije stoječega duha.

Romantiška poezija ne obstane pred zdravim razumom. V fantastičnosti in sentimentalnosti ne obstoji prava umetnost. Z obzorja romantike izginejo svitle jasne zvezde, ki so ideje; na njih mesto stopijo nedoločni, nejasni čuti, ki jih poraja subjektivno čustvo in nebrzdna domišljavost. Romantika ni poezija pravega idealizma, ampak sanjarskega, subjektivističnega čustvovanja.

S takim romanticizmom — rekli smo — se dandanes idealizem, posebno krščanski, navadno meta v en koš, gotovo le zato, da se poslednji tem laže smeši in pripravlja ob veljavo. V tem smislu brezdvomno piše „Vesna“: „Krščansko svetovno naziranje . . je bolj pripravno za romantiko. Večno nasprotstvo mej dobrim in slabim, mej obliko in snovjo, ki gre celó tako daleč, da se oblika loči od snovi in hoče sama zase bivati, nasprotstvo mej duhovnim in materialnim svetom tvori razglasje in ravno tako razmerje mej svetom in najvišjim bitjem nikakor ni enakomerno; to je absolutno vsemogoče; prvi je absolutno slab in absolutno odvisen v svojem početku, bivanji in obstanku“. Krščanske ideje nimajo objektivne resničnosti in so potemtakem „za umetnost nemerodajne“. Dà, saj so le izrodek bolne sanjarske fantazije! Zatorej je pa umetnik tem dovršeniši, tem večji, čim bolj umotvor izgublja svoj dogmatiški značaj, to je po naše: čim bolj se zatajuje v njem idealistični znak. Zatorej se moramo od takega idealizma povrniti k staremu grškemu klasicizmu; kajti „Grki so bili realistiškega mišljenja, smatrali so stvari za take, kakoršne so“. Grk ni skušal reči povzoriti po

njih prototipih, idejah, ampak vdal se je popolnoma objektu in misli vraval po stvarih. To je nauk „Vesne“.¹⁾

Sicer pa imamo vzrok, zakaj dandanes propada idealizem, ter se ga tako rado identifikuje s sanjavih romanticizmom, iskati drugod. To prikazen je pred vsem provzročila Kantova filozofija. Kant je namreč zmalj objektivnost človeškega umovanja, speljavši vso izvestnost našega spoznanja na subjektivne miselne oblike. S tem je zrušil trdnjavo metafizike. Na ideje: Bog, duhovnost in prostost duše, nadnaravnost — je Kant postavil vprašaj, katerega človek ne bo mogel nikedar odstraniti. Te ideje so pa glayni stebri vsakega — naravnega in krščanskega — idealizma. Kant je zakrivil, da se je začelo o objektivnosti idej dvomiti; od dvoma se je prešlo k negaciji. Ideje so se jele smatrati za plod subjektivistične, poljubne izmišljavosti. Na takik idejah sloneč idealizem seveda izgubi vso vzvišenost, vso resnbnost, ker podlaga njegova nima nobene realnosti, podlaga njegova je zračna. Z vero v objektivnost spoznanja in idej je spuhel v zrak tudi idealizem; in drugega ni ostalo, nego vreči se v naročje čiste človečnosti, gole zemeljske realnosti. Le ta je še zdrava.

Potentakem tudi lahko razumemo besede vže omenjene akademiške „Vesne“, da „klasiško izobražen človek ne more biti privrženec asketiške morale, ki si stavi telesno mrtvičenje za nalogo v dosego kakega *namišljenega smotra*“. Robsko, otroško je mišljenje, da „le eden je gospod, vse drugo je prah pred njegovimi nogami in ničla pred njegovim mogočnim dihom, tako da ne ostane drugega, kakor da se ga moli in skuša s prošnjami in popolnim ponižanjem za se pridobiti“. „Dandanes vera ni več tako trdna, da bi se mogla obraniti vsem napadom razuma in življenja“. Grški klasicizem se mora zopet uvesti v umetnost, kajti „grškemu duhu je tuje vsako *transcendentalno sanjarstvo*, nikakega sleda ne nahajamo pri njih o čistih duhovih, ampak vse je pri njih naravno. Tu se narava ne sramuje sama pred seboj, ampak najivno razkriva vse svoje skrivnosti“. Itd.

Realizem in naturalizem.

Z idealizmom se navadno v nasprotje stavita realizem in naturalizem.

Razložimo si ta dva izraza najprej po nju etimologiji. Realizem se izvaja iz besede *realis*, res; to pomeni vse, kar je resnično. Resničnost je pa naravna in nadnaravna, kajti resničen je tudi Bog. Govoré pa o realnem, si pod to besedo mislimo navadno le naravno, zemeljsko resničnost, resničnost življenja in

¹⁾ „Vesna“ l. 1894.

izkušnje v nasprotju z onim domišljenim svetom in življenjem, ki si ga mladi, neizkušeni ljudje stvarjajo v svoji glavi. Umetnijski realizem je torej oni smer, po katerem se umetnik ogiblje nezdravih fantastičnih vzletov, pa ostane pri naravi, pri življenju ter skuša le-to kar mogoče zvesto vpodabljati.

Isto pomeni, ako se etimologično vzame, tudi naturalizem. Ta beseda se izvaja iz lat. *natura*, narava, in pomeni potemtakem oni umetnijski smer, vsled katerega se umetnik zvesto drži narave in življenja, ne da bi se vzdigal v višji, nadnaravni svet.

Naturalizem bi se potemtakem ne ločil od realizma. In mnogi pisatelji resnično tudi ne razločujejo mej njima, ampak zamenjavajo oba izraza. Etimologična izpeljava opravičuje to zamenjavo.

Vender se je začel dandanes vsakemu teh izrazov dajati določen, svojstven pomen; in po tem pomenu ju hočemo tudi mi tukaj vzeti ter razložiti nauk o realizmu in naturalizmu.

Svojstvena razlika mej realizmom in naturalizmom se stavi v to, da prvi slika naravo in življenje, kakor se nam resnično javljata, njuno svitlo stran, ne da bi prikrival ob enem nju temne strani; naturalizem pa stika na naravi in življenju vedno raji, kar je temnega, slabega, tako da nam predstavlja naravo bolj v njeni karikaturi nego v resnični podobi. Tak naturalizem bi torej primerniše zvali umetnijski pesimizem.

Realizem more biti mnogovrsten. Pred vsem nam je povdarjati, da idealizem sam mora nekako združen biti z realizmom. Dasi namreč idealizem zajema svoje ideje iz nadčutnega sveta in stvarja vzora t. j. tvore, ki so popolnši kot jih srečavamo v resničnem življenju, vender naravne resničnosti ne sme nikedar zatajiti, nikedar grešiti proti naravnim zakonom, kakor sploh nadnaravni red ne vničuje naravnega, ampak ga le vsovršuje in povzdiguje. Idealizem, ki bi naravo pačil, bi od ene strani podiral isto, kar namerja na drugi strani spopolnjevati; spodmikal bi sam sebi podlago, in obvisel v zraku. Tak bi bil sanjarski idealizem.

Pa tudi realizem, akoravno ostane pri naravi in življenju, ne da bi se dvigal v nadnaravni svet, zamore vender še ohraniti nekaj idealističen vzlet. To pa se zgodi, ako smatra dejansko realnost, v kateri se nahaja in giblje človeško življenje, za nepopolno, ki je sposobno spopolnjevanja. Tak umetnik-realist ne bo slikal gole, navadne vsakdanjosti, se ne bo zadovoljil s posnemanjem (kopiranjem) človeških razmer, kakor se nam v vsakdanji skušnji predstavljajo, ampak bo skušal življenje in njega razmere povzoriti t. j. naslikati nam jih ne kakoršne navadno so, ampak kakoršne bi morale biti, da odgovarjajo popolnem ideji človeštva. Tak umetnik bode pri vsi naravni realnosti pravi, naravni idealist.

Realizem v najožšem pomenu pa zaznamuje ono umetnijsko

mer, vsled katere se predstavlja življenje prav tako, kakor se nam navadno javlja, sè svojim solnčnim in senčnim licem, ne da bi se ga skušalo niti na eno stran povzarjati (idealizirati), niti tudi od druge strani ga grše slikati, kakor je v resnici.

Od tega realizma je do naturalizma le en korak. Smer naturalizma gre namreč na to, da nameroma iztika in izbira iz narave in življenja vse slabo, bodisi v fizičnem, bodisi v moralnem pogledu, da tako prepričuje, kako revno, nesrečno je naše bivanje tu na zemlji. Naturalizem ali, kakor smo bolje rekli, pesimizem je nasprotni okrajnik (pol) od idealizma; kakor poslednji teži navzgor, proti kraljestvu vzornih idej, k Bogu, tako se naturalizem obrača navzdol, od Boga, k niču.

Sta realizem in naturalizem vpravičena v lepi umetnosti?

Mi se trdno držimo temeljne dogme, vsled katere se lepi umetelnosti nalaga, da budi in goji v človeku blago čustvo ter ga s tem blaži in povzdiguje, ga večvršuje v teženji po višjem. „Pisatelj (leposlovec) mora težiti po tem, da razsvitluje in s tem spodbuja . . . vsaka slika je brez koristi, ako iz nje ozadja ne prisije žarek upanja.“¹⁾

Ta zahteva se je vedno stavila na lepo umetnost, in je vtemeljena v nje bistvu samem. Umetnost ima namreč predstavljati vzore t. j. ne le posnemati naravo, slikati življenje, kakoršno je, ampak kakoršno bi moralo biti.

Potemtakem je tudi opravičen oni realizem, kateri, dasi se drži gole narave in zemeljskega življenja, vendar skuša to življenje in njega razmere povzarjati t. j. slikati je v oni popolnosti, v kakoršni bi se nahajalo, ako bi se ljudje vestno ravnali po naravnem občečloveškem zakonu. Tak realizem ne izključuje idealizma, ker skuša predstavljati res nekaj popolnšega, kakor nam podaje svet in vsakdanja skušnja, ter tako človeka res povzdiga nad vsakdanjost, k nečemer, kar je višje, kar je, v primeri z nižjo realnostjo, vzorno.

Oni realizem pa, kateri se v ničemer in nikjer ne povzdigne nad vsakdanjo realnost, ampak stavi svojo nalogo v točno posnemanje (kopiranje) življenja, ne da bi se upal to-le kakorkoli popravljati, ne zasluži častnega imena lepe umetnosti, katera se ne dá pojmiti brez vzora; ako se pa komu zljubi tudi takega realizma izdelke prištevati umetnijskim umotvorom, tedaj ne jemlje več umetnosti v pravem, ožšem zmislu, kateri se rabi le

¹⁾ Il fine d'ogni scrittore è d'illuminar commovendo . . . inutile è ogni quadro, se dal fondo non penetri il raggio della speranza. Mazzini. Scritti II, 346.

o umetnosti *vzorov*, ki je nemogoča brez idealizma. Ako je vže posnemanje narave lepa umetnost, potem sta tudi fotograf in portretni slikar lepotna umetelnika.

S tem pa ne trdimo še, kakor bi tisti, ki slika naravo ali življenje, kakoršno je v svoji nepopolnosti, nikedar ne mogel biti pravi umetnik, umetnik vzorne lepote. Ne, ampak kar mi zahtevamo, je le, da slika realnega življenja, katero nam predstavlja, kakorkoli povzori ali osvetli z višjim žarom, v katerem spoznamo nepopolnost, nizkost življenjske realnosti, tako da se sê studom, z nevoljnostjo od nje odvrnemo, a se pri tem ob enem v nas obudi želja po kaj popolnišem pa up, to tudi doseči. Ako prisije žarna luč belega dne v temno, nesnažno stanovanje, res sicer, da nam pokaže vso nesnago in nas napolni z grozo in studom, a ob enem se nam porodi o tem prizoru želja in trden sklep, stanovanje osnažiti in dostojno prirediti. Vse je tedaj odvisno od tega, da se nepopolnost in gnus življenja ne slika tako, da duh obtiči v njem in pogine, kakor muha v ostrupljeni tekočini, ampak da se, prevzet od grdobe, večvrti in povzdigne k popolnišemu, k višjemu. Duhovit umetnik seveda razume večkrat tudi najgršo življenjsko sliko z lučjo višje idealnosti tako ožariti ter pokazati jo v vsej svoji ostudnosti in sovražljivosti, da niti ne zapaziš, in vender se ti srce odvrne od nje ter ob enem uname za grdobi nasprotno lepoto. Večkrat doseže to leposlovec z enim samim stavkom, z eno besedo, ali celó z enim samim vprašajem. V tem se večkrat posebno odlikujeta Turgenjev in Dostojevski, radi česar ju mnogi prištevajo realistom, in to po pravici, sicer pa le z ôzirom na nekatere njunih povestij. Umetnik pa, kateri tega ali ne more ali noče razumeti, obtiči v vsakdanji realnosti, je nje posnemalec; zatajil je vsak idealizem in zatorej ne zasluži častnega imena pravega umetnika. Dã, tak realizem privede navadno do naturalizma in se od poslednjega večkrat ne dá razločiti.

Kako nam je pa soditi o naturalizmu?

Naturalistično stališče je v umetnosti neopravičeno.

Prvič, stališče naturalizma je popolnem napačno. Naturalist sicer trdi, da se zvesto drži narave in življenja, katero nam hoče baje slikati, kakoršno je. Toda ako bi kedo danes od nekod z nebeških svetov prišel na zemljo in bi mu dali glavne naturalistične romane, naj jih bere ter si iz njih nasnuje pojem o človeštvu in dejanskih razmerah socialnega življenja — kako različna bi bila njegova slika od tega, kar je v resnici! Saj je pač znano, da naturalisti skoro popolnoma prezirajo, kar je dobrega v človeštvu in v življenji in namenoma povsod stikajo le slabo, iz vseh kotov na en kup pometajo smeti in gnoj, ki se nahaja v društvu. Naturalistu je vsaka čednost hinavščina, pobožnost mu je farizejstvo, ljubezen izhaja iz sebičnosti, vera je izrodek bolne domišljavosti. Ako bi smeli naturalistu verjeti, ni ga več

zakona brez prešestva, ni je več zveste zakonske, ni več poštene device, ni ga več redovnika s pravim poklicem, ni duhovnika, ki bi ne bil hinavec ali samopašen debeluh; ni trajnega prijateljstva, ni požrtvovalne ljubezni; vsaka epizoda v življenji se konča z vmorom ali samovmorom; da se čast reši ali maščuje, ni več drugega sredstva nego dvoboj; človeka srečnega, zadovoljnega, ni ga več na zemlji; nihče ne doseže več, po čemer hrepeni; vse hlepi po večno nedosežnem, kakor Tantal v peklju; zatoorej je vse nesrečno, vse brezupno: življenje je pravi pravcati pekel, zemlja je deloma bolnišnica deloma pa norišnica, kjer se ljudje, bodisi iz kratkega časa, bodisi iz zlobnosti drug drugega ropajo in morijo, dokler konečno vsi padejo kot žrtev v žrelo nenasitljivi smrti, s katero je slednjič konec žaloigre. Človeštvo in vesoljni svet vodi in vlada slepa vsoda, v katere oblasti je posameznik brezvoljna igrača, kateri se protiviti, je nezmisel. Strast nas vleče in omamlja, da vedno delamo to, kar določujejo skrivne naravine sile. Ni Boga, ni previdnosti, ni proste volje, ni prihodnega življenja; zatoorej ni tudi kreposti, ni vzorov. Ni dobrega, ne slabega, ampak vse, kar je in kar se godi, mora tako biti, zatoorej ni dobro niti slabo. Naturalizem je zatoorej vže sam na sebi lažnjiv, ker nam podaja o življenji sliko, ki odgovarja sicer bolno razgreti domišljiji umetnikov, a nikakor realnosti.

Naturalizem nima vzorov, dà, on išče vzorov v podiranji vseh vzorov in celó v pačenji one nepopolne realnosti, ki nas obdaja.

Zatoorej naturalizem človeškega duha ne le ne blaži in ne povzdiguje, ampak nasprotno ga tlači in mori. Kajti predstavlja mu karikature vsega dobrega, jemlje mu vero v Boga in previdnost, v krepost, v zmagovitost dobrega nad slabim, vero v prosto samoodločbo; tako zmajuje stebre vsega idealnega teženja, in onemogočuje vsak napredek. Naturalizem je smrt vsakega napredka; ker naravo zatajuje in nje spopolnjevanje ovira, je naturalizem pravi *lucus a non lucendo*.

Naturalizem znači zadnjo fazo od idealov odpadle umetnosti; nižje lepa umetnost ne more pasti. Intelektualnemu nihilizmu na filozofjskem polju odgovarja na umetnijskem polji naturalizem; prvi pomenja smrt razuma in misli, razdejanje spoznanja, naturalizem pa pomenja smrt, razdejanje vsega idealno lepega, vseh vzorov, opustošenje srca.

In res, naturalizem v svoji najnovejši obliki se je po vsem posvetil službi brezmiselnega materijalizma in nihilizma. Naturalistični roman nam fiziološki analizuje možgane in iz njih porajajočo se misel, nam vse nagibe človeškega hotenja izvaja iz zakonov fizične nujnosti, vsem strastem in zlodejstvom išče razloga v materiji in fizični konstituciji.

Dà, ne le materijalizmu, ampak pesimizmu služi naturalizem. Po pesimističnih nazorih je bistvo vseh reči slabo. Svet

je ponesrečen poskus, ki ga je božanstvena pravoljša naredila, hoté se vpredmetiti ali vresničiti. Od tod vse slabo, vsa bol in gorje. Najbolje tedaj, vničiti individualnost ter vrniti se v prvotni nič. To povrnitev v nič materijalistični smer le povspešuje; kajti naturalizem, predstavljajoč le kar je slabega in ostudnega, napolnjuje človeka z obupnostjo ter zmanjšuje slo do bivanja. In res, skušnja uči, kako opustoševalno vpliva na duhove čitanje naturalističnih romanov, kako jih žene v obup, v samovmor. Naturalizem deluje v istem razdejavnem smislu na leposlovnem polji, v katerem dela skepticizem na filozofičnem, socijalizem na socijalnem in nihilizem na političnem polji — pomaga po svoje širiti in vresničevati kraljestvo nič.

Nič ne opravičuje naturalistične meri, tudi ne izgovor, ki se ga navadno sliši, češ, treba življenje kazati v vsi svoji ostudnosti ter zasledovati vse še tako skrivnostne vzroke slabega, ker prvi pogoj, da se vzdignemo in povrnemo k boljšemu, je spoznanje dejanskih razmer. To ne velja! Kajti prvič, kakor smo rekli, naturalizem nam ne slika dejanski obstoječih razmer, ampak slabo vsestransko pretirava. Drugič, duha ne bomo nikedar vzdignili in vblažili, ako mu predstavljamo le slabo, ognusno; kajti duh živi in se krepi od resnice, od dobrega, ne pa od laži in od slabega, ki je le negacija pozitivnega; o niču ne živi niti telo niti duh. Glavni predmet umotvora bodi dobro, lepo; grdo in slabo sme lepoto le *spremljati*, da se poslednja v njega nasprotji sijajniše pojavi po znanem stavku: *Opposita iuxta se posita clarescunt*. Toda naturalizem predstavlja le slabo. Tudi naturalizem greh in hudobijo premično slika, s tem se v čitatelji čutnost razbrzda, tako da se omamljen popolnoma vda nje vžitku. Noben moder vzgojevalec ne bo podužigal v gojencu nižjih strastij, češ, na ta način bo obudil v njen stud nad grdobno ter ga pripeljal k boljšemu spoznanju, kajti s tem bi užigal v gojencu plamen, v katerem mu bo nerešljivo pogorel. To bi morali tudi naturalisti uvažati; oni ne samo da nikogar ne poboljšajo, ampak vse le pohujšujejo, duha in srce opustošajo, volji polamljajo peruti.

K sklepu opozarjamo na pesem mej „raznoterostmi“, poslano nam od mladega pisatelja, ljubljanskega bogoslovca, kjer označuje realizem ali naturalizem, kakor ga dandanes navadno srečavamo v te vrste romanih in novelah.

Dr. Mahnič.

O novejšem hrvatskem leposlovju.

Ksaver Šandor-Gjalski.

(*Ljubomir pl. Babić*).

Do sedaj smo ocenjevali prvake in pisatelje, ki so v času probujenja delovali s peresom za napredek bratskega nam naroda, vzbujali ljubezen do domače grude in jezika, ter si tako postavili trajen spomenik v hrvatskem slovstvu. Koliko so dosegli hrvatski pisatelji tistega časa, nam zadostno priča narodov napredek, spričuje nam njegovo bogato slovstvo vsake stroke — posebno pa leposlovno, ki se čedalje bolj pomnožuje. Pesniki in pisatelji, o katerih smo pisali pod tem naslovom, so vsi razven enega — namreč Martića — dokončali svoj tek ter odložili pero za vselej. Kar so dobrega spisali, ostane dobro, kar pa slabega, sami ne morejo več popraviti, tedaj tudi njim ne moremo ničesar očitati. Ako se pa širijo njihovi slabi spisi mej narodom, imajo to na vesti tisti, ki jih izdajejo ali pa priporočajo. — Od sedaj zanaprej bomo po mogočnosti ocenjevali samo najnovejše leposlovne spise — ako se vsi smejo tako imenovati — da spoznamo, kakšen duh veje v sedanjem slovstvu, posebej v povestih. Te se namreč najbolj množe, kar priča, da se najrajši kupujejo in bero.

Mej sedaj živečimi pisatelji povestij Hrvatje najbolj čislajo — kolikor nam je znano — Ljubomira pl. Babića, ali kakor se psevdonimno imenuje: Ksaver Šandor Gjalski. Odkar je leta 1884 začel delovati na leposlovnem polju, prejemamo skoraj vsako leto kako daljšo ali krajšo povest iz njegovega peresa. Večino povestij je prinašal „Vienac“, in te je posebej izdala Dionička Tiskarna, nekaj jih je izdala Matica Hrvatska. Koliko slavo uživa Gjalski, je razvidno iz tega, da se njegovi spisi kmalo razpečajo, kakor tudi iz tega, da se predstavljajo v druge jezike, zlasti v češčino in poljščino. Vredno je toraj, da tudi naš list pove svoje mnenje o tako priljubljenem pisatelju najbližega nam naroda.

Splošno omenjamo o Gjalskiju to: da je modern pisatelj, da se v vseh njegovih spisih kaže naprednjaški duh. S temi besedami je skoraj vse povedano. Vsak, kedorkoli bere njegove spise, je prisiljen občudovati njegovo nadarjenost, mora priznati, da je prav veliko čital, ne samo domače in tuje pisatelje povestij ali romanov, marveč da je tudi proučeval knjige največih filozofov našega naprednega veka — in sicer večinoma slabe, kakor so: Schopenhauer, Strauss, Rousseau, Kant in drugi enake

baže. Priprost čitatelj, kakor tudi izobražen, ako na nagloma prebere Gjalskijeve povesti, ne bo tega zapazil, kar mu po pravici očitamo, zlasti pa zato ne, ker je pisatelj tako prebrisan, da napačne nazore, katere je pobral iz takih filozofičnih spisov, prav lepo zavije v krasno domačo obleko ali pa jih pokrije s prav tenko tančico. Ali je pisatelj tudi prepričan o resničnosti takih zmešanih pojmov, ne bomo preiskovali; smemo pa trditi, da se boji kar naravnost jih zagovarjati, ker nazorom modernih psevdofilozofov tukaj ali tam pridruži kake stavke iz naukov večne Resnice.

Da so zgoraj navedeni filozofi ali tudi drugi istega mišljenja pri Gjalskiju v velikem spoštovanju, najdemo zadostno dokazov in zgledov — o katerih več pozneje —; tukaj omenjamo samo to, da mnogi odstavki v povestih močno diše po budhizmu. Znano pa je iz zgodovine, kakor tudi iz spisov nekaterih filozofov — kakor so Schopenhauer, Strauss, Bluntschi itd. ali iz spisov Renanovih, da so ti učenjaki (?) vtemeljitelja budhizma Sakya-Muni postavili na isto stopinjo s Kristusom. Isto trdi tudi Gjalski. V povesti Radmilović, ki je osnovana na zmotah budhizma, piše tako le:

Pa ipak — mogu li uztvrditi —, da sam slobodan od želje od čeznje za njom (namreč: slavom)? Tko bi odgovorio. *Pojava je čovjeka tako zagonetna, tako puna protuslovja — i ni je nego vječna neprekidna borba izmedju razuma i srca, neprekidni (neprestani) rat (boj) izmedju duše i njezine nesavršene tvorevine — materije — tko će je dakle proniknuti (presoditi) u svim njezinim stanjima — u svakom drhtaju — u svakoj strujici? Eh — a istom pojava (bitje) pjesničko-umjetnička iztrgnuta običnoj kolotečini i predana svijetu, koji se i duhom i srcem neprestance trza i čini iz duše najnapetije strune. Što dakle mogu da odsiečem? Ta što ću. Uztvrdim li: „ja niesam slavičan (slavohlepen)“ — „ja prezirem ljudsko slavljenje“ — „ja uvidjam ništetnost i nevriednost svega“ — *jesam li siguran, da je u istinu tako u najnutarnjoj klici, u najskrovnijem kutu duše ili tiela?* Mogu li uztvrditi posve za stalno, da nije v tom ništa hinjeno (hinavsko)? Oh previše je u duši našoj čovjeka i životinje! Samo jedan Budha — jedan Isus bili su sigurni — a oni niesu bili tek (samo) ljudi. (Radmilović str. 24).*

Toraj Budha ali bolje: Sakya-Muni je enak Kristusu, po tem tudi njegov nauk?! O tempora! To kaže: da je pisatelj ali proučeval budhizam, ali pa, kar je verjetniše, da je te stavke pobral iz knjige kakega modernega filozofa, da bi zamašil praznino v povesti.

Nadalje: po nauku budhizma je jedino odrešenje Nirvana t. j. vničenje. Iste misli izraža sklep povesti Maričon, akoravno pisatelj nekako čudno in nejasno pristavlja misel na krščansko vero:

I kad vidiš staru Trebešku kuriju (grajščino) usred svoga stabalja tako tiho, da bi mogao čuti nad sobom gotovo bezglasni šapat granja (šušljanje vej) — kad se istom časomice odkuda javlja koji mukli glas ladanjskoga života, kad je daleko na okolo takav sanljivi blagi mir, onda gotovo i ne možeš da ne shvatiš (zapopadeš), kako se i u takoj samoći, u toj niemosti i jednostavnosti, opet može život kojega biča razviti ne jednostavno, da i u tom idilskom miru mogu snaći (zateči) čovjeka bure otvorene pučine! *I pitat ćeš se možda — gdje je dakle mir? I segnuti ćeš okom prema dalekom, gluhom nebu, da se i odanle (odondot) okreneš očajanom (obupanom) sumnjom te čeznućem (hrepenenjem) šapćes: — Nirvana — Nirvana! —* Ali v taj tren čuješ sa obližnje crkvice pobožni zvuk zvona: a ti olakočen i utješen (olajšan in potolažen) zapneš okom (zagledaš) o pozlačeni križ, koji se tako veličajno, tako sigurno blišti s tornja crkvice o podnevnome suncu. (Maričon 86—87). Tile stavki niso sicer krivoverski, vender pričajo, da je pisatelj imel v mislih nazore tistih pisateljev, ki smatrajo Budho enacega Kristusu.

Razven teh nazorov razvija pisatelj narodu — posebno priprostemu — neznana ali saj nejasna načela spiritistiška. Kal spiritistiškega nauka smo zasledili v nekaterih pesmih P. Pre-radovića; Gjalski pa ta nauk obširniše razlaga — celó s zgledi pojasnjuje njegovo resničnost. Cela povest „Notturmo“ ni namreč družega kakor predstava spiritistiška, realno ljubovanje umrle zaljubljenke in naravnost rečeno: dosti ali še preveč nesramno.

Gjalskijeva novost je nadalje ta, da daje sanjam popolno resničnost. V zgled te trditve je povest: „San doktora Mišića.“ Kar je ta sanjal o ljubovanju in umoru ciganskega dekleta, vse se je do pičice vresničilo. O drugih podlostih te povesti — pri posameznostih.

V spisu: „Kobne (žalostne ali vsodne) slutnje“ pa s zgledom potrjuje resničnost slutenj. Mati si je domišljevala, da bo njen sin umrl, kakor hitro bo šel na Reko. Sin je moral celó pod prisego obljubiti, da ne bo šel nikamer od rojstnega kraja. Nekaj časa je besedo držal, toda zaljubljen v starinoslovje je šel skrivaj v Benetke in odtod na Reko, kjer se je — pregledavajuč starine — ranil ob strupeni pšici in kmalo po tem umrl. — Res, ima ljudstvo, ne samo prosto, marveč tudi izobraženo, mnogo vraž, vender te se morajo odstranjevati, ne pa še bolj vtrjevati. S takimi povestmi se pa zmote še razširjajo, čitatelji pa, zlasti nevedni, begajo.

To so splošne posebnosti Gjalskijevih povesti. Vzroka njegovih slabih nazorov ne moremo kje drugje iskati, kakor v pomanjkanju trdnega verskega prepričanja. — Žalibog, da se tudi novejši hrvatski pisatelji povesti — ne sicer vsi, vender večina — vedno bolj odtujiujejo edino zveličavni resnici, da kaj

radi pobirajo smeti drugih narodov, ter jih prinašajo v domačem leposlovju. In ako tudi opisujejo domače dogodke, nakopičijo vendar toliko tujega blaga, prodajejo toliko tujih izrazov in nazorov, da je cela povest enaka prestavi kakšnega tujega pisatelja. Da, tudi ponosni so na to, ako morejo v svoje povesti vpletati zmote, ki so že večkrat ovržene in obsojene.

Kakšne pripovedi se v najnovejšem času širijo mej ljudstvo, je zares grozno. Samomor, spolna ljubezen, grešno ljubovanje, zakonska nezvestoba, obupnost itd. — to je njih vsebina. Namesto ljubezni do Boga se povsod povdarja ljubezen do domovine, vzor vse lepote je ženska, prava sreča tega sveta obstoji v spolni ljubezni in v uživanju posvetnih sladnostij.

Bodočnost, kakor o njej uči večna Resnica, je dvomljiva, večna kazen nemogoča, ker človek že tukaj preveč trpi. Razžaljenje se mora poravnati z dvobojem; zakon je postavljen zato, da se lože „občuje“ z drugimi osebami; samomor zavoljo nesrečne ljubezni ali kake nesreče je edini in najboljši pripomoček, da človek doseže mir; ljubosumnost je opravičena; ljubovanje mej mladimi in nedoraslimi ni nikjer prepovedano; ponočno vasovanje ni grešno, temuč koristno za mladino itd. itd. — To so ideali, ki se lesketajo ne samo v povestih Gjalskijevih, ampak tudi pri nekaterih drugih pesnikih in pisateljih povestij ali romanov. Kar najdemo zdravega realizma ali čistega idealizma v takih spisih, je samo pridjano zaradi spremembe ali je pesek v oči čitatelju. Da povesti, prepredene s takimi nazori, niso pisane v narodnem duhu, se vsak lahko prepriča. Priprosti narod ima boljše misli, zdraviša načela, kakor marsikateri modern pisatelj povestij. Akoravno nekatere narodne pripovedke ali pravljice govore o duhovih, prikaznih, skrivnih zakladih, zakletih gradovih itd., vendar njih večina proslavlja svoje junake, ki so si zaslužili slaven spomin v domači zgodovini. Pohujšljivih pripovedk ne bomo slišali iz ust nepokvarjenega ljudstva, takih gotovo ne, kakoršne se mu sedaj ponujajo in za drag denar prodajejo.

Toda vrnimo se k našemu pisatelju. Da je Gjalski posebno nadarjen pisatelj, da ima mnogo čitateljev in čitateljic, ki se duševno hranijo z njegovimi povestmi, potem da ni skoraj povesti, v kateri ne bi odsevala goreča ljubezen do domačega jezika in kraja, vse to radi priznavamo. Vendar bodi kar tukaj omenjeno, da večkrat pretirava, kedar opisuje stanje svoje domovine v prvi polovici sedanjega stoletja, in da vzbuja nekako sovraštvo do nekaterih neslovanskih narodov. Hvalo zasluži v tem — ali samo v tem — da jemlje većinoma, ne vselej, predmet svojih povestij iz domače zgodovine ali dežele, ter tako razjasnjuje življenje in značaje domačega naroda. Gjalski je splošno realist, toda njegov realizem se večkrat spremeni v nesramen naturalizem, kakor se bomo prepričali pri navajanju po-

sameznostij. Toliko sploh o nazorih in lastnostih Gjalskijevih pripovedk.

Da se pa ne bo morda zdelo čitatelju, da pretiravamo, da vse gledamo ali beremo skoz črne naočnike — posebno, ker so kratke, toda zelo blage ocene nekaterih Gjalskijevih spisov prihajale v nekem leposlovnem listu — vsled tega bomo našo sodbo potrdili z lastnimi besedami pisateljevimi. Povemo tudi odkritosrčno, da niso vsi Gjalskijevi spisi slabi ali pogubni; ne, nekateri so v resnici lepi, spodbudni, podučni in zanimivi. Ta resnica priča, da bi pisatelj prav veliko dobrega storil za narodovo prosveto in napredek, če bi se držal krščanskih načel, če bi dobro rabil svoje velike talente.

Hvalevrednim spisom bi mogli prištevati: Tri pripovjesti bez naslova. Biedne priče, nekatere v zbirki: Iz varmedjinskih dana in deloma Na rodjenoj grudi. Ta poslednja povest je zanimiva zaradi tega, ker pisatelj — kakor se splošno misli — opisuje lastna čutila in ljubezen do domače hiše. Cela povest je odsev domoljubja, glavna misel bi bila: „Povsod je dobro, doma pa najboljše“. — Lavo je živel v mestu, kjer gospoduje novejši duh, duh uživanja in razveseljevanja. Tudi on je užival različne dobrote tega sveta, pa pri vsem tem ni bil zadovoljen, v vseh zabavah in veselicah ni našel pravega miru. Zaradi tega je šel k starišem na imanje, ter zapustil mestno službo. Tukaj je, opazujoč priprosto ljudstvo, njegovo versko prepričanje, zadovoljnost v vseh neprijetnostih in odkritosrčnost, spoznal, da se pravi mir in sreča tega sveta nahaja v vdanosti v voljo božjo, v pridnem delu in nesebičnosti. Ako je Lavo v tej povesti sam pisatelj, bi prav iz srca želeli, da bi saj zanaprej ostal zvest temu prepričanju, katero si je pridobil mej priprostim ljudstvom. — Druga glavna oseba v tej povesti, namreč Vjera, je pa lep zgled pridne gospodinje, kakor tudi zgled krščanskega življenja in vsmiljenja. Seveda tudi ta povest ni brez napak — o katerih pozneje — vendar mej drugimi je še precej dobra in podučna za prosto ljudstvo. Omikancem morda ne bo vgajala, ker ti iščejo bolj salonskih epizod in pikantnih dogodkov; no naj se potolažijo, tudi za nje je spisal Gjalski dosti takih povestij ali pa še le bode.

Kedor želi krasen zgled o krščanskem vsmiljenju i v požrtvovalni materinski ljubezni, ta naj seže po povestici Angjeo.

Svarilne nauke za stariše in sploh za odgojitelje mladine nam podaja pisatelj v povesti Maričon, kjer opisuje slabe nasledke zanemarjene vzgoje. Namen je sicer dober, vendar opisovanje zlasti na nekaterih straneh ni dostojno. Sklep je v resnici tragičen: samomor. Za mladino ni, ker se vpletajo prizori nedovoljenega ljubovanja in vasovanja.

Nadarjenost in živo domišljijo Gjalskijevo najbolj razodeva spis: Sveta noč. Ta pesniški sestavljen spis je vzor vsega lepe-

ga, kar najdemo v Gjalskijevih povestih, dà, smemo zagotoviti, če bi se povsod držal takega vzleta, če bi bil vselej tako idealističen, kakor v tem slučaju. mu ne bi mogli ničesar očitati.

Hvale vredno v povestih Gjalskijevih je tudi to, da opisujoč bridkosti, posebno duševne, večkrat opozarja na vero, na večno plačilo. Tako upanje tolaži žalostno srce in spodbuja k potrpežljivosti N. pr.

Sav ovaj bitak (življenje) bit će bez srhe (namena), — sva ova muka života uzaludna i izgubljena, ako ograničim (omejim) dušu svoju samo na ove uzke granice vanjskoga svijeta. U duši samoj moram tražiti sve, — . . . oh — za dobrotom, duše — za njenim oplemenjenjem valja ići i težiti. Sve drugo je glupo, jer ne vodi ničemu, sve drugo je uzaludno (zastonj), jer je postarjeno u vremenu, a vrijeme poznaje samo početak i konac svemu, — dušu — dušu jedinu valja čuvati, hraniti i gojiti njezinu potrebu za dobrim, za lepim i savršenim (popolnim)! Odreći — odreći se valja sviju svjetskih pohota (strastij), živjeti samo za carstvo pravednosti, dobrote i samilosti! Oh — Bože silni, daj mi, daj mi snage, da mogu takov biti, da ne mislim više ni na svoju ljubav, ni na svoju slavu — oh — Bože — rieši me slavičnosti (slavohlepnosti) i sviju tih svjetskih tvarnih slabosti! (Radmilović 177 — 178; glej tudi str. 191, 192 itd.).

Slednjič omenjamo še to, da se v Gjalskijevih pripovedkah nahaja mnogo zdravega humorja n. pr.: Idila staroga ljeta, Veliki sudac Krupić i Ekscelencija Horst itd. In s tem smo povedali skoraj vse, kar se sme zares lepega in vzvišenega povedati o Gjalskijevih spisih. Več časa se nam je muditi pri napačnih nazorih ali pri takih opisovanjih, izrazih, dejanjih, ki skrunijo namen leposlovja. Vsega ne bomo obešali na zvon, le pglavitniše reči navedemo.

Ako pisatelj povestij govori o spolni ljubezni — spodobno in dostojno, ga zaradi tega ne smemo takoj obsoditi; toda ako jo proslavlja ali povzdiguje nad vse, je znamenje, da malo ve ali noče vedeti o nadnaravnem, večnem in zares vzvišenem. Galjski piše tako:

Ljubav (spolna, kakor se vidi iz konteksta) — *iskra božanske luči, ljubav — rajsko crieće, ljubav — taj pozdrav nebesa, čustvo odabranih srdaca, što ima ljubav sa zakonima i sudom ljudi običnih? Zar ljubav da je vezana na sve to? O prava ljubav — ne, ne!* (Maričon 64). Primeri tudi: Male pripovjesti str. 129 itd.

Kakor proslavlja spolno ljubezen, ravno tako žensko lepoto. Ta je vzor vse lepote, ta je večna, božanska. Zgledov tega bi nabrali za cel zvezek. Dodamo samo par vrstic.

Napokon svaki daljnji korak težko je sačuvan od primjese budi pohotne (strastne) budi od poriva one još gore muškaračke sujete i želje za pobjedom, a ta primjesa silno koari, da bi se glavno i jedino u duši muža razvilo ono bezgranično divljenje (ne-

omejeno čudenje) ženskoj ljepoti, koje uzbudjuje u jednu ruku sav naš vječni smisao za liepo i po tomu tek pruža mogućnost da čisto uživamo itd. (Male prip. 104 — 105).

Jasno modra svileni široka vrpca opasivala joj tijelo *tik* pod njeđrima, što su se u duboko izrezanoj odjeći (obleki) svojom božanskom golotinjom na pola oku prikazivala zajedno sa divnim plećima i laktovima itd. (Osvit 91). Dosta zgledov; kedor želi već, naj prebere: Maričon str. 31; Na rodjenoj grudi 152; Male pripovjesti 101 — 102; U noći: 21, 24, 92, 101, 103, 107, 186 — 187 itd. itd.

Naprednjaški duh o ljubezni do domovine se jasno razodeva većkrat v povesti: Osvit, U noći. Zadostuje ta zgled.

Kačić dodje kući nekako snuđen (pobit). Ono što je slušao, još mu ozvanjalo glavom. Vatren (goreč) rodoljub, od djetinstva još naučen misliti o tom, što će jednom od domovine biti, nadahnut posvema svetim žarom ljubavi k onoj zemlji, koja ga je rodila, uvijek slušajući i od oca i od učitelja, da je najveći grieh i najužasnija sramota povriediti domovinu (sic!) a prva dužnost, da je ljubiti ju i za nju se žrtvovati. (U noći 61).

Kako sodi o bodočnosti, glej Osvit str. 178.

O zakonski zvestobi tako sodi:

Madlena (zakonska žena) se toga povratka (vrnitve moževe) nije plašila, jer je bila uvjerena (prepričana), da se svojom čistom ljubavlju s Ivanom (?) nije ogriješila o svoje bračne (zakonske) dužnosti, no — opet joj je bila draga njegova odsutnost, jer tako nije imala pred očima vječni „memento“. (Osvit 175). Še lepši zgled: Osvit 179.

Ljubosumnost se većkrat pojavlja v povestih: Osvit, U noći str. 105, 195 itd.

Ponočno vasovanje se prav jasno opisuje v povesti Maričon, (65 itd.) velikokrat v povesti: U noći.

Najvećjo grajo zasluži Gjalski v tem, da prestrastno opisuje pregrešno ljubovanje. Skoz celo povest Osvit se opisuje ljubovanje Ivana Kotromanića in Madlene zakonske žene. Da je Gjalski v tem mojster (!), zadostno pričajo tile stavki:

Od ove noći nije prošlo dana, večera, da se njih dvoje zaljubljenih ne bi vidjeli. Nastadoše i za nju i zanj blaženi dani, koji su im punom pregršti sipali u krilo njihovih srdaca zlato srce i blaženosti, a velika ih ljubav, sastavljena od poezije i čistih (?) čuvstava čuvala od ponora grieha (?). (Osvit 336).

Drugi zgledov ne navajamo — dasiravno jih je na izbero — ker ne maramo blata, ampak se ga po mogućnosti izogibamo še na cesti. Da govorimo resnico, pričajo povesti: Maričon (62); Osvit (73, 80, 110, 270, 333, 336 itd.); Notturmo (38 — 46); Male pripovjesti (132); Radmilović (214 itd.); U noći (356 — 357; 375 — 376 itd. itd.)

Poljubovanje trupla — kakor opisuje Gjalski v spisu San

doktora Mišića in v zbirki: Iz varmedjinskih dana (116) in v zbirki: Male pripovjesti (60—61, 90 itd.) ne najdemo pri drugih hrvatskih pisateljih. Prizorov samih ne bomo navajali, ker se nam studijo.

Obupnost zaradi nesrečne ljubezni se opisuje posebno v pesimistični povesti: Radmilović. Ta je ljubil Olgo, ker se je pa ta z drugim zaročila, vsled tega:

Radmiloviću na jedared (naenkrat) padne na um Maupasantov roman: „Fort comme la mort“; konac ljubavljú unesrečena slikara pod točkovima (kolesi) montmartreskog omuibusa“.

A istom da se baciš (vržeš) pod ta silna kolesa (železniška) — tu bi u toj čas sve (!) svršilo — gotovo gilotina! — šaptao je za sebe i gledao na tračnice. Nije bila svjestna (zavestna) pomisao na samoubojstvo, već osjećaji (čutila) želja za prestankom (prenehanjem) boli — života — sudbine (vsode) krute (neusmiljene). Ah — umrieti — umrieti! — čisto je žedno izgovarao na po (pol) glasne rieči i nije pazio, da ga već konduktér poziva, neka udje u kola itd. (Radmilović 283).

Samomor — kot zvršetek povesti — diči povest Maričon. V basni: Škorpija i pauk (Male pripovjesti 215) se pa neposredno priporoča samomor kot edino in najbolje sredstvo rešitve iz nesrečne vsode tega sveta.

Da pisatelj (katoličan?!) ne samo opisuje, marveč tudi opravičuje in zagovarja grešno ljubovanje, je že odveč. V povesti: U noći (82) beremo: *Obiteljski položaj bio joj je doduše (sicer) — no da — nešto neobičan, ali za Boga dragoga, tko da još danas u devetnaestom stoljeću stane na strogo stanovište moralnoga sudiše (sodnika)! Presmješno! Na posljedku tko zna, da li je toliko kriva; ne smije se naprećac (naenkrat) osuditi, — „nesretna žena“, — „zlo uspjelo brak“ —!* Ta ona je toli ljubezna, gostoljubiva, stolovi se gotovo lome pot teretom (težo) neobičnih slastica i butiljka najboljih vina; čemu dakle da se čovjek liši takova užitka? Na posljedku u našem veselom, dobroćudnom hrvatskom svijetu! Ona je naimo zavoljela nekoga mladoga gospodina tek (še le) oženjena, po mnijenju svih pravoga Adonisa, a imala je ružna (grdega) grbava (puklastega) muža!

Največ podlesti in stavkov, ki bijejo v obraz naravni sramožljivosti, podaje povest: U noći. Temu se ne moremo čuditi, ker že sam naslov pove zadosti. Moramo pa opomniti, da te gnjusobe ni izdala zaslužna Matica Hrvatska, ampak da je izhajala v leposlovnem listu Viencu l. 1886, iz katerega je ponatisnjena in posebej izdana že sledečega leta od Dioničke tiskarne. Vredno je tudi omeniti besede natisnjene na prvi strani: „Nagradila prva hrvatska štedionica (hranilnica) kao najbolju hrvatsku pripovjedku u Viencu god. 1886.“ Ako je bila ta povest najboljša v Viencu tistega leta, kakšne so morale biti še le druge!?

Noćnih prizorov opisanih v tej povesti ne bomo navajali, ker so zares nesramni do skrajne meje. To so Gjalskijevi ideali, tak je pri njem namen leposlovja! —

Da imajo nekateri ljudje dvoboj kot dokaz junaštva in da tudi pisatelji kaj radi vpletajo dvoboj v svoje povesti, je znano. Da bi pa slavni grof Janko Drašković tako odobroval, celò hvalil dvoboj, kakor Gjalski o njem piše, je neverjetno. Ko je namreč Ivan Kotromanić, navdušen rodoljub, bil v dvoboju nevarno ranjen, so njegovi prijatelji močno žalovali, dokler jih Drašković ni potolažil: „Ne plačite djeco! *See je od Božje volje* (sic)! *A naša po sebi već sveta stvar* (namreč borba za jezik) *dobila je sada svoj posvećeni blagoslov!* (z dvobojem!) *Bez krvi ništa se ne postizava* (doseže) *na svietu* (?), *a za našu stvar eto prva je kaplja prolivena* *A ta kap nosit će ploda.*“ (Osvit 165).

Se nekaj posebnega najdemo v Gjalskijevih pripovedkah, česar do sedaj nismo zasledili v hrvatskem leposlovju, a to je pretirana ljubezen do živali. V povesti: Na rodjenoj grudi (63). Lavo izraža bratsko čuvstvo k mravljinu: „Okolo njega po zemlji vrzla se povorka mravaca (mravelj). Najsnažnji i najsmjeliji zaplazili su i po Lavovu rukavu *On počuti neki bratski osjećaj* (čuvstvo) *k malim ovim stvorovima.* Bilo mu je čisto, da čuti želju za njihovom ljubavlju i njihovim povjerenjem. *Ta drugovi smo — braća smo — djeca jedne majke i istoga gnjezda.*“

Na strani 183 iste povesti beremo: *Kao k ljudskom čeljadetu* (k človeku) da dolazi, tako je *Vjera* stupila *k svojoj kravi miljenici.* Bez straha prikućila (približala) se posvema k njoj, *obujmila* (objela) je oko vrata i poljubila po gustoj dlaci medju rogovima, te ju *dragala* po bedrima i plećima govoreći joj *mile rieči.* Ako jo je krava tudi razumela ve najbolj pisatelj.

Ako misli Gjalski širiti mej Hrvati šopenhanerjanstvo, bo malo dosegel zlasti pri prostih in vernih čitateljih. Ako hočejo nekateri „učenjaki“ biti prelevljene in izobražene opice — naj le bodo. Mi se držimo verske resnice: da je Bog vstvaril človeka po svoji podobi ter ga postavil čez dela svojih rok. Živali so tudi delo Božje vsemogočnosti, dane so nam v korist in rabo, toda bratje nismo in tudi ne maramo biti.

Kakšnega verskega prepričanja je pisatelj, se pozna iz opisovanja verskih značajev drugih oseb v povesti. Ako pa ni enacega mišljenja ali krivih nazorov, kakoršne pripisuje osebam v povesti, mora pokazati njih neresničnost. Tega Gjalski ne stori. Izmej več zgledov le par podajemo:

O Blinjeviću piše: Nije trpio tužakanja na vasmir i na poradak ljudski u historiji i u društvu, *on se i ne poznavajući Spinozu nego po imenu,* držao načela, *da sve što jest, upravo je onako kako mora da bude, i da drugčije ni Bog ne bi mogao učiniti,* a čovjeku je dužnost, da se tomu pokori, *a ne tek da jalovo kritokuje i plače.* Laglje pak će se pokoriti (podvreći) i po tome se prije

naći u harmoniji sa vanjštinom, ako vrši svoju dužnost sa neumoljnom voljom. Tu dužnost pak nije pomišljao u kakoj askezi ili u vršenju pretjeranih (!) moralnih zakona, koji se protive prirodi (naravi) nego je držao dužnošću vršiti svoj posao, za koji ga je usud (vsoda) odredio, i tražiti ljepotu u vanjštini (zunanosti), koja ga okružuje i priznavati te podavati se ugodama (prijetnostim), što mu ih okolina pruža. (Na rođj. grudi: 47).

O Blinjevički pa piše: Tada još u nas razšireni sentimentalizam nije ju natrunio, a još manje je se dotakne javljajući se već romanticizam. *I već kao zrela gospodja — ona se s užasom (strahom) odvrćala od lord Byrona, — od Heinriha Heineja, od Žorž Sanda, koju je gotovo izrodom držala, Göthe joj je bio pravi anti-krst, a ljubila je Čokeove novele, Lamartinove pjesme, a više svega Albanova razmatranja (premišljanja).*

Bila je nabožna, no bez bogomoljstva i pred župnikom svojim otvoreno je priznavala, da joj se propovjedi protestantske više sviđaju (bolj dopadejo) od katoličkih, — dapače, kad bi u grad došla, rado bi išla u židovsku sinagogu i ondje slušala rabinovu prokiku itd. (H. 45).

Drugi nedostatki so isti, o katerih smo že večkrat pisali. Taki so zaklinjevanja: Boga mi, Per amorem Christi, Per dio itd. Ne bojim se Bogorodice ni djavola itd.

Zgoraj smo omenili, da je pisatelj tudi humorist. Vender njegov humor se večkrat spreminja v trivialnosti. N. pr. Molim vas, Niemci izpunjuju čitave biblioteke s otim, da li su stari Rimljani dobili svoje prve zakone na koži, kamenu ili mjedi — baš ko školastici sa svojom prepirkom, kakav da je bio ili jeli obće bio nož ono orudje, kojim su Isusu kod poroda (!) pupak rezali. (U noći 259).

Slednjič še nekaj. V sicer krasnem spisu Sveta noć beremo: „Nešto je slame prostrto bilo pred jaslama i u jaslama. I u jedared, kad je Marija sjela na slamu, zalije se čudna svjetlost po biednom prostoru, po siromašnoj nastrti, — svjetlost, posve ina (drugačna) od mjeseca i zvijezda, svjetlost ista, *kojom je gorio grm, iz kojega je Jehovah govorio vjernomu robu svomu Abrahamu.* (Male prip. 224).

V našem sv. pismu beremo, da se je Bog prikazal Mojzesu v gorečem grmu, nikoli pa ne Abrahamu. Jeli tukaj tiskovna pomota ali pisateljevo neznanje svetopisemskih zgodb, se ne more določiti. Da je pisatelj pri tem spisu imel pred sabo sv. pismo, je očevidno, ker navaja od besede do besede prerokbe o Kristusovem rojstvu. Ne bi tedaj škodilo, če bi bil pogledal v zgodbe sv. pisma, preden je to zapisal, ker vse kaže, da se mu je znanje krščanskega nauka že zdavnej izkadilo. —

Sklepamo. Dasiravno Gjalskija prištevajo k prvim pisateljem povestij sedanje dobe, mi ga — ozirajoč se na namen leposlovja in

na večne verske resnice, katerim se mora pokoriti tudi pisatelj povestij — ne moremo in ne smemo prištevati. Vsa čast njegovi zmožnosti in učenosti, toda ne slovstvenemu delovanju. Da bi se držal školastikov modroslovcev in bogoslovcev, katerih delovanje zasmehuje, mislimo, da bi drugače ocenili njegove povesti. Večina njih ni za mladino; nekatere, kot: Maričon, Osvit, Radmilović, večino v zbirkah: Iz varmedjinskih dana in Male pripovedi, posebej pamflet U noči bi vsem posebej še mladim ljudem izrečno odrekli ali celó prepovedali. Skoda časa za tako branje! Od pisatelja, ki je v najboljši dobi življenja, bi pa pričakovali, da bi kaj boljšega podajal narodu, ki je sicer potreben poduka, pa ne tujih zmot, slabih nazorov in pohujšljivih zgledov. Tako bo pokazal v dejanju svoje domoljubje, katero do sedaj kaže le v puhlih frazah svojih povestij.

P. E. J.

Vničeno življenje.

Iz zapiskov ponesrečenega študenta.

Dunaj, 20. novembra 187..

Kje sem? Kako gori v meni! O ta glava...! Pa imam še glavo? Čakaj, da se otipljem, ali je še na meni, kar ljudje zovejo „glavo človeško“. Saj, če se še dobro spominjam, nekdaj sem jo imel.

Pa kaj hudiča?! Jupitrove strele! Vse ste mi ovezali! O kako se kuha v mojem licu!

No, pravzaprav ali sem jaz? Kaj pa je „jaz“? Fikcija, fikcija! V meni so porušeni vsi konteksti! Spomin se ne drži pameti, pamet ne volje, volja... volja... čolnič, s katerim se igračijo besni valovi...!

Spomin, pamet, volja — porodili ste se v glavi, ki je bila tako razsekana kakor moja!

Vže stotisoč let je prežil na nedolžno žrtev slučaj, kruti slučaj, da bi se z njo nevsmiljeno poigračil in jo — zadavil. Vsega stvarstva gorje me tlači! Nad menoj se je vsoda zmaščevala!

Prokleti Tevton! Sabljala sva se. Meril sem izvrstno dobro, glavo bi mu bil razčesnil na dve plati... A v tem, ko sem meril ter se pomišljal... me česne preko ušes v lice. Konec je bil! Rešil si je čast. Zdaj ima pravico gledati za

njo, vtapljati se v nje zorne oči . . . A jaz? Zaprta so mi vrata v raj.

No, pa bodi. Teliko stojičnega „sustine-abstine“ pač še imamo, da nas ne podere tudi ta najnoveji vsodini vdarec. Lice, menim, da so mi vže zašili . . In tako hočemo nadaljevati svojo tragedijo do zadnjega akta. Sprejet sem tudi jaz v število onih sto štiri in štirideset tisoč „zapečatenih“. Pa nič ne dé . . . to so rane iz neizogibnega boja . . .

Da bi le vže skoro me izpustili iz teh zaduhlih prostorov! Če se ne motim, je tu občna bolnišnica. No, no, vse je treba pač skusiti na tej zemlji . .

Dunaj, 30. novembra 187 . .

Še sem tukaj. Postaja mi dolgočasno. Sv. Ignacij, če se ne motim, je tiste čase tudi ležal tako ranjen kot jaz. Kratil si je čas z branjem svetih knjig in se je „spreobrnil“. Vsakdo ima svoje posebno prirodno nagnenje.

No pa, ker vže govorim o spreobrnjenji grešnikov, veste, kaj me je zadelo v teh zaduhlih prostorih?

Bilo je neki res vže hudo z menoj. Zdravniki so majali z glavami . . . Negotovo je bilo, ali prestanem „krizo“. Ko se nekega večera k moji postelji prikrade eden tukajšnjih gospodov „nuncev“!

Vedel je pač, s kake vrste človekom ima opraviti. Pokrižal in poškopil je sobo in posteljo večkrat, da bi pregnal zle duhove, ki so prežali na mojo „dušo“, katera je neki v kratkem imela stopiti pred sodni stol pravičnega Boga. Pregrešna duša!

Misliti si morate, kako skrbno se je bil Božji „namestnik“ pripravil na „colloquium“ s prokletim duelantom. Vse cerkvene „žavbe“ je prinesel sè seboj. Toda najin račun je bil kratek. Farška suknja mi smrdi od daleč. Ko sem mu pa pod suknjo zagledal blagoslovljeni „kalomen“, me je kar zvililo; vrgel sem mu v obraz, kar mu je tikalo; a njegova rotenja sem poslušal — sè zamašenimi ušesi. Slednjič privleče še rožni venec iz žepa, a tudi to zadnje „sredstvo“, akoravno blagoslovljeno od papeža s posebnim namenom za spreobrnjenje trdovratnih grešnikov, ni moglo pregnati spirita Asmodeja, ki se je z vsemi svojimi peklenskimi kremplji oklenil posteljine noge.

Jaz sem, kar sem. S farji i njih hlapci nobenega kompromisa na vse veke! To prisegam slovesno na svojo akademiško čast!

Dunaj, 19. decembra 187 . .

Vsi pesniki — pravi pravcati norci! Pojdite rakom žvižgat! Poezija? Ideali?!

Kako prede po mojem trebuhu! Danes še nič gorkega v

želodcu! In ta dunajski mraz! Hudič, bolje bi bilo v peklu, nego tukaj. Vsaj grela bi se.

Nikedar več nobenega pesnika v roke! Da bi jih ne bil toliko bral! Imel bi zdaj glavo na pravem mestu. Ideali — dim! Kedor se za vami lovi, si vrat zlomi. Idealizem? Navdušenost? Puščajte jim kri! Prvo, kar storim, bo, da zakurim peč in pomečem vanjo Schillerja in Goetheja, Prešerna, Stritarja, Gregorčiča in kar jih še imam v knjižnici. Ogrela mi bodo vsaj enkrat otrple ude — in hvaležen jim bom za njih idealizem. Strela me udari, ako bom odslej poznal drug idealizem, nego idealizem gorke sobe pa polnega želodca.

Pa res je tudi, da prihodnost ne stoji nič kaj pisana pred menoj. Stric je zvedel — po kom hudiča? — da sem se deliral, in odrekel, mi je odslej naprej vsako podporo. No, seveda drugače ni tudi mogel storiti v svoji pobožni duši! Podpora od brata prihaja zelo neredno. Dvakrat mi je celó vže izostala. Ti pa, duša, živi — od pajčevine!

Zalostna ti vsoda, res, ljubi *civis academie*! Na upanje ne dobim niti besede več. In vender živeti se mora, *perbacco*! To pravico imamo. No, pravico pa imamo tudi, nit življenja si pretrgati, *perbacco*! To je pač trd boj za obstanek! Kedo me je pač vrgel v to neznosno bivanje! Se je zgodilo po moji volji? Čudno pač, da človek bi ne smel vničiti bivanja, ki se je realizovalo brez njegove volje! Da bi ne smel odvreči bremena, neznosnega bremena, da se odpočije, kjer je večni mir — v naročji edinozveličavne matere zemlje!

„Okusil zgodaj sem tvoj sad, življenje!

Veselja dokaj strup njegov je vmoril . . .

Dunaj, na sv. večer.

Mnogo se dandanes govori o realizmu. Nekateri se une-majo za realizem, drugi za idealizem.

Moja sodba je ta: Vse slabo v človeštvu je do zdaj izhajalo iz tega, da se je človek oddaljeval od narave in njene snovi. Prvi so pot zgrešili nori pesniki. Za njimi so šli filozofi. In tako se je človeštvu stvarila metafizika z vsemi njenimi priobeski. V tem ko bi bil mogel človek srečno uživati življenje ter veseliti se v naročji deviške narave, si je užitek grenil s strašilom o sodbi, o peklu. Ko ga je pa nemila osoda tlačila in morila, si je z namišljenimi nebesi vzdrževal up in podaljševal svoj pravi, edini pekel, iz katerega bi se bil tako lahko otel vsak hip. —

Realno je, kar vidim, kar z roko primem, v usta denem in z želodcem prebavim. Edino prava filozofija záme je Littré-jev

pozitivizem; in ako hočete govoriti o metafiziki, najdete jo v Darwinovi descendenčni teoriji.

Edino praktični ljudje so pa socijalni demokrati, kateri ne vprašajo po nebesih niti po vživanji Božjega obličja, ampak po vživanji, po neomejnem vživanji vseh dobrot, katere deli svojim otrokom mati zemlja. Živeli socijalni demokratje!

V to ime hočem tudi danes povžiti te kranjske klobase, katere mi je poslala za praznike majka. To je moj prvi socijalno-demokratični božič. Aha, kako dobro diši!

Dunaj, 2. januarija 187...

He, storil sem, kar sem moral storiti! Štiri ure sedeti za mizo ter prepisovati puste odvetniške akte — in to vse za bore goldinar na dan! In vrhu vsega je še Žid! Toda — ali tako, ali umreti. Aut-aut, to je železna alternativa, kateri se nisem mogel izogniti. Taka je proza našega življenja. Zdaj sem vsaj enkrat na dan sit, do dobra sit. In višjega smotra svojemu bi vanju pač ne poznam!

Dunaj. Dva dni potem.

Odkar sem postal realist, me sreča kar preganja. Včeraj, ravno ko sem se vračal iz ljudske kuhinje, me je pred vrati mojega stanovanja čakal lakaj v sreberno obrobjeni suknji. Prinesel mi je vizitnico od grofa H. Vabljen sem bil še tisti večer v grofovo palačo na Vidnu.

Preselim se v družino, kjer dobim prosto hrano in stanovanje za dveurno podučevanje na dan. Drugače bom prost.

Na vseučilišče seveda vsaj letos zopet ne bo mogoče misliti. No pa, nič ne dé! Pač potrebujem, da se nekoliko okrepčam od vdarcev poslednjega časa. Tudi sem dobil kaj lepo priliko, seznaniti se nekoliko z višjimi aristokratiškimi krogi. Slovenci smo kmetje, nevretni. Malo olike zna dobro priti vsak čas. Bo treba vže nekoliko gledati na toaleta.

Dunaj, 10. januarija 187...

Saj sem rekel: sreča me preganja! Vsi olimpski bogovi! Človek mora res postati idealist! Poslušaj.

Blagrujem sam sebe, da sem dobil na lice pečat od oholega Germana. Toda severni jastreb ne bo imel golobice. Premisli, prišel sem v priložnost, iz neposredne bližine ji gledati v obraz, dà, občevati ž njo!

Vže tretji dan potem, ko sem se preselil, najdem jo v velikem salonu sedeti ob klavirji z obema hčerkama, še otrokoma, mojih gospodarjev. Daje jim lekcijena klavirji, in je tudi sicer

pri nas kakor domača. Skoro na vse izlete, v gledališče, na plesne koncerte spremlja našo gospodo.

Kako bi ti popisal čute svojega srca! Moje celo bitje je višje vzneseno. Zdi se mi, da ne hodim več po zemlji, telesne teže ne občutim. To ti je življenje! Vpijanjen se kopljem v vzduhu nebeških čustev.

Včeraj sva se na stopnicah sama srečala. Oko ji je žarelo. Oko jo je izdajalo — da me ljubi, strastno ljubi. A jaz sem ji pomolil v poljub od ljubezni ranjeno lice. Umela je — kolika je ljubezen, ki toliko trpi!

Dunaj, 2. februarija 187 ..

Valovi v srcu so se nekoliko pomirili. Vrača se normalno stanje. Ure mi tako enakomerno, a ne dolgočasno.

Vender zdi se mi nekaj dnij sém, da nečesar pogrešam. To življenje tako bujno, tako sladko! In vender vse le prijetna igrača trmastega slučaja, vse le milne pene! En trenotek — in vse se razkadi!

Ta misel me tlači. No pa — to ti je samoljubna človeška narava! Kaj ne, ko te je mati narava vzela v svoje naročje in ti dala srkati srečo iz svojih prs, te vžitek tako prevzame, da bi želel večno počivati v objemu te sreče. Iz želje se je porodila vera v večnost, v Boga, v neumrljivost. Tu govori Stritar čisto resnico:

„Iz želje vera nam rodi se rada,
Tako je svet zadobil čut najblaži.“

Nikedar nisem bolje razumel smisli teh verzov. . . . Toda čemu ta omota treznemu mislitelju? Ti počivaš v objemu ljubeče narave, a ne vidiš, kako vže stegava po tebi sovražna vsoda mrzlo roko, da te iztrže iz sladkega objema in nevsmiljeno trešči v besneče valove razburkanega morja?!

Praktično posledico hočem vsekakor izvesti iz te resnice: Človek, uživaj, dokler si mlad, uživaj s polno mero, dokler ti slučaj dá stati ob studentu elizijskih sladnostij!

Dunaj, 12. februarija 187 ..

In vender se je ne morem otresti — sitne misli!

Te dni sem naletel na dr. Schmicka knjigo: „Neumrljivost duše, naravoznanstveno in filozofično dokazana.“ Da bi bil mož. bigoten katoličan ali ortodoksen luteran, no, prekleto malo bi mi bilo za njegova izpeljevanja; toda mož je trezen mislitelj, prost vseh verskih predsodkov, in, kar največ imponuje, mož je temeljit naravoslovec. Vse njegovo dokazovanje meri na to, da.

človek je dvojstveno bitje, snovnemu delu v njem stoji nasproti nesnovnost; poslednja mora bivati tudi po smrti.

Da sploh po učenjaških nemških glavah rojije take misli, mi je popolnoma novo. Mislil sem, da je za vselej nemogoče postalo vprašanje o neumrljivosti duše. So se vže zopet duhovi začeli zamikati v mračne visočine transcendentalnih sanjarij?

Vsekako odgovora, točnega odgovora moram dobiti na to vprašanje.

Dunaj, 15. februarija 187 ..

Čudovita knjiga, ki mi je te dni prišla v roke! O reinkarnaciji ali nauk o zopetnem vtelesenji!

To bi bila tedaj staroegiptovska metempsihoza v novi obliki. Novi poskusi, kako najti izvodno nit iz materialističnega labirinta. Ne morem skoro verjeti lastnim očem, ko berem tu stavke, ki bi jih podpisal sam sv. Avguštin, ki bi čast delali Tomažu Kempčanu: „Resnično in večno prosta je pa le volja onega, ki se mu je posrečilo, svojo voljo spraviti v soglasje z Božjo, in v oni meri, kakor se bližamo temu smotru, se osvestimo in se moramo osvestiti rastoče voljne prostosti.“

Reinkarnacija! Tako bi se tedaj za tisoč let znalo zgoditi, da bi se moja „duša“ zopet zvalila tam kje v Ameriki v podobi kakega Indijana ali eškima! Kaj pa, ako je celó res, kar nekateri trdé, da duše prehajajo celó v živalska telesa? Kaj misliš, jaz kot realist, v katero žival bi se vtelesil? Najbolj realistična žival pod Božjim solncem po mojem mnenji je pač — polž! Bivajoč v svoji hiši, pod lastno streho, mirno vživa do-brote svojega sicer počasnega, a tem varnišega napredka, pri tem pa rogove kaže vsemu svetu. Ako je tedaj resnična inkarnacijska teorija, ne branim se enkrat, post saecula, vrniti se na zemljo v obliki — polževega veličanstva!

Vidiš, kako častno je skončala slavna nemška filozofija! Zatorej trdno ostanem pri sklepu: o filozofiji nočem več niti slišati; filozofi so norci, kakor pesniki; v njih zakajeni glavi se sprede sama pajčevina. Filozofi morejo človeka le motiti pri vživanji. Izmišljajo si strahove, ki kalijo čisto vodo zdravega, golega realizma. Brez strahu odpiram usta in srce naravi. Meso ima neprikratne pravice. Živeló meso!

Dunaj, 20. februarija 187 ..

Sinoči je naša akademiška „Slovenija“ dala ples. Naplesal sem se do sitega. Naslonjen na njena prsa sem vžival nebesa. Sam Lazar v Abrahamovem naročji ne okuša lepših, čistejših slastij.

Sinoči sem zopet otresel nekaj idealizma. Pridno se je

kramljalo — nemški. Ko sem bil na gimnaziji, sem некоč prisegel, nikedar zahajati v nemško društvo. No, „Slovenija“ se je zdela sinoči ponemčena Slovenija. Tako je prav. Našim slovenskim fanatikom bi se vender morale oči odpreti, da se svojo slovenščino ne pridemo daleč. Bolji je židovski goldinar, s katerim se pošteno najem, nego stotisoč slovenskih „živio!“ O vpitji pač nihče ne more živeti.

Narodnost, domoljublje — neumnost! Loveč se za narodnostnimi ideali izgublajo naši dijaki smisel za zdravi realizem. Ubi bene, ibi patria! Ni jim zadostovalo noreti za združeno Slovenijo, zdaj jim meša glavo še slovanska ideja! Ideja — bolezen. Pač največjo dobroto bi jim skazal, da bi jih norce polovil ter zaprl. Bi imeli vsaj mir — oni in drugi. Vse svoje slovenstvo, po vrhu še slovanstvo prodam za en sam poljub svoje Sofije! En nemški poljub je več vreden nego vsa slovenska narodna prava in ideali!

Dunaj, v marcu 187..

V postu smo. To je res dolgočasno. Polotila se me je melanholijska. Nadležen postajam sam sebi.

Prisegel sem sicer slovesno, da o filozofiji nočem ničesar vedeti. Toda nevtešna sila me vleče k Schopenhauerju. Čutim, kakor bi bilo mej nama nekaj sorodnega. Njegova „etika“ je te dni moje najprijetnije berilo. Človek je in ostane — recite, kar hočete, vi strogi moralisti! — kakor se je rodil. Operari sequitur esse. Esse pa mu je določila vsoda. Tu je skrivnost vse etike! Hudobnemu človeku je hudobija ravno tako prirojena, kakor kači njeni zobje in mešič se strupom; kakor ne more kača, tako ne more tudi človek premeniti svoje narave. Velle non discitur, je rekel Seneka.

No, to je vže nekaj pametnega! Kaj takega se dá še brati. Schopenhauer, ti si edin pameten filozof!

Glej, glej no, na vsaki strani najdem samega sebe!

Zanimivo je, kako sodi Schopenhauer o ženskah. „Ženska, katero so po pravici zvali *sexus sequior*, ni nikakor vredna, da bi bila predmet našega spoštovanja ali da bi glavo višje nosila kot mož in ž njim vživala enake pravice. Zelo bi bilo torej želeti, da bi se tudi v Evropi tej števil. 2 človeškega rodu odkazalo mesto, ki ji po naravi pristojno . . . Prava evropska „dama“ je bitje, ki bi nikakor ne smelo bivati . . . Kar se tiče poligamije, se ne dá o nji niti pričakati, ampak je dejstvo, ki se nahaja povsod; le vrediti bi se jo moralo . . . Mož potrebuje več žen, in nič ni pravičnije, nego da se mu dá na prosto, za več žen skrbeti.“

To je res po dolgem času zopet nekaj pametnega, pa tudi samo ob sebi razumnega.

Dunaj, aprila 187...

Boj za obstanek! To je jedro vse praktične filozofije. To je pravi „Stein der Weisen“, ki ga je po tolikih blodnjah človeškega duha iztaknil Anglež Darwin. V tem boji podlegajo šibkejše vrste, a zdravejše, krepkejše se ohranijo. Možki smo krepkejši duševno in telesno, mi se torej obdržujemo nasproti ženskam; one nimajo prava do obstanka nego vkoliker so za nas in se nam asimilujejo. Njih poklic je, služiti nam in našemu uživanju. To je ob kratkem temeljna misel Schopenhauerjeve metafizike o ženskem vprašanji.

A to neomejno oblast možkih nad ženskami omejuje katoliški zakon, kateri zavezuje nerazrušljivo enega z eno. Nezmišelnost! Tiranstvo! Atentat na neokratna prava človeške narave!

Jaz izpovedam teorijo o „prosti ljubezni“. Zabiti rimsko-katoliški moralisti so prosto ljubezen proglasili za gnusobo, za greh zoper naravne in božje zakone. Omejenost! Zakonska ljubezen se vendar nič ne razločuje od ljubezni izven zakona, marveč poslednja je prvi celó vzor. To dokažem neovrgljivo. Vsaka stvar je namreč po sebi ali dobra ali slaba ali indiferentna, torej tudi ljubezen. Če je dobra, potem je vse prav; če je indiferentna, potem ni slaba; če je pa slaba, potem se rabi v dosego dobrega namena slabo sredstvo. Z zakonu pa — po teoriji omenjenih moralistov — ljubezen naenkrat postane dobra. To je le mogoče, če velja stavek, da namen posvečuje sredstva; toda ta stavek je neveljaven. Temu bi se nekako ognili, če bi bilo bistvo ljubezni neločljivo od bistva zakona, če bi ljubezen brez zakona niti obstajati ne mogla. Tukaj nas pa ravno vsakdanja skušnja prepriča o nasprotnem. Ljubezen je bila prej kakor zakon in po navadi se ljubezen prej začne, kakor se pa zakon sklene. Ljubezen tedaj sama na sebi, brez zakona, ni nič slabega, pač pa so z njo v zvezi razni nemoralni čini n. pr. nezvestoba, prevara itd. in gledé na to in pa na gmotno in socialno škodo bi se ne smela priporočati. Quod erat demonstrandum...

Nravnost nima v tej zadevi tako ozkih mej, kakor nekateri hočejo, pač pa jo ljubezen celó *pospešuje*, ker človeka odvrča dostikrat od počenjanja, ki res žali nravstveni čut. Ljubezen smatra za pregreho oni, ki svojo lastno pokvarjenost prenese na vse druge stvari. Komur se je vže od mladih nog slikalo ljubezen v najgrših barvah, ta bo pozneje tudi tako ravnal. Sramožljivost je celó jako pripravna krinka, za katero se skriva grdob.

V prosti ljubezni se človeško srce in človeška narava pokaže v vsej mnogostranski dovršenosti. Ljubezen celó najbolj prozajičnega človeka povzdigne, če tudi samo za trenotek — v vseh drugih položajih je človek navadno realen in praktičen.

Zakonska ljubezen pa teče enakomerno in pride z malimi izjemami v golo vsakdanjost. Zakonska ljubezen je pusta, neplo-dovita za duha in pesništvo. Le ljubezen, ki je prosta vseh spon, je prava, vzvišena ljubezen, vredna tega imena. Kaj bi n. pr. imeli Slovenci od svojega Prešerna, če bi ne bil prosto ljubil? Živelata torej prosta ljubezen! . . . Quod erat demon-strandum . . .

Dunaj, v septembru 187 . .

Prosta ljubezen! Res lepa, edino prava teorija! In ven-der večkrat ne kaže tudi najlepšo teorijo v dejanji izvrševati. Sladka teorija obraja le pregostokrat britek sad. Errando di-scimus.

Piše mi:

„Odkar so se najine oči v P. prvokrat srečale, je srce moje ranjeno. Kaj more tica, ki jo je zadela lovčeva pšica? Pa ravno tako sem bila in sem prepričana o Tvoji ljubezni. Pri-se-gal si mi večno zvestobo. In jaz ne dvomim . . . Zdaj me pa sila žene, da te opomnim svete obljube. Reši me sramote pred svetom. Dal si mi slovesno zagotovilo, da vže to jesen . . . In Ti čakaš? Ni Te več blizo? So li naši računi poravnani? Prosim, zarotujem še enkrat: usmili se svoje strastno Te ljube-če Angele. Sramote bi ne mogla preživeti. Ne, gnalo bi me prej v valove hladne Donave . . . Tvoja bo krivda . . . Priča-kujem v kratkem ali Tebe ali pa vsaj Tvoje odrešilne besede. Na tej niti visi še življenje Tvoje — Angele“.

Človek vže res ne ve, bi se li jezil ali smejal! Bedaste ženske! No, ako te vže toliko mika v hladno vodo, prosto, le vrzi se v naročje matere Donave!

Schopenhauer, res žal, da nisi poznal zvite logike te naj-novejše dunajske Angele. Morda bi ji bil posvetil posebno po-glavje. Toda za nas ne veljajo sponse nobene logike niti meta-fizike, najmanj pa ženske. Prostost je najdražje dobro. Živelata teorija proste ljubezni!

Sicer pa: errando discimus. Skušnja izbrihta človeka. Do-bro je biti realist — to skusim sam najbolje, toda — est modus in rebus. Ne quid nimis! Tudi pri prosti ljubezni ne smemo biti pregrobi realisti. Malo previdnosti ne škodi. Ako hočete dolgo vživati, vživajte pametno. Odslej naprej mi bo veljalo to glavno pravilo: Quidquid agis, prudenter age et respice finem....

Dunaj, v decembru 187 . .

Obstati si moram: srce je prazno, srečno ni. V meni vla-da praznosta, strašna praznosta. Vsebine ni!

Čudno to, da nekaj verske vsebine, take ali inake, srce mora imeti. In če je ni, si jo nar'di!

Ali pa smo morda tako vže vzgojeni. Človek je suženj navade — *Gewohnheitstier*. Vže naše matere in pestunje so nas pitale z versko pičo. Ta se nam je priljubila. Gospod iz kmetškega rodu, akoravno mu ponuja miza vsake vrste pečenko in slaščice, se vender od časa do časa polakne žgancev in želja s klobasami.

Ta bolezen se je polotila tudi mene. Srce nečesar išče. Bilo je mirniše, srečniše, ko se je zibalo v metafizičnih sanjah otroške vere. *Sancta simplicitas*! Srce, bolno otroče. Zopet bi rado malo zaspaučkalo ob zvokih kake pobožne pesni.

Vsekakor pa se mi zdi vredno enkrat za vselej rešiti problem, ali sploh še kaj biva onkraj čutnega sveta.

Toda, ta problem, ni li vže rešen? Je mogoče, da se trezen mislitelj sploh še peča z enakimi vprašanji?

Natekel je slučaj, da sem te dni naletel na unetega spiritista. O teh čudnih ljudeh sem vže večkrat slišal; zato me je tem bolj zanimalo, seznaniti se s spiritistom. Prišla sva v pogovor na spiritizem. Spoznal je, da govori nevernemu Tomažu.

„Kar mi Vi pripovedujete je neverjetno, ker je nemogoče. Prostor s štirimi dimenzijami je izmišljotina. Zatorej je vsa Vaša teorija prazna.“

„Jutre zvečer ob 8. uri imamo spiritistično sejo v pritličnem salonu hotela D. Pridite. Vpeljem Vas jaz.“

Dal sem besedo. Akoravno se mi je zdel spiritizem smešna komedija, me je vender mikalo prisostovati eni spiritističnih sej.

Drugi večer sem sedel v omenjenem hotelu D. Bilo nas je v družbi trinajst. Ko je predsednik potrkal na mizo, smo opazovali res čudne, nerazumljive prikazni. Orglice, ki so stale pred nami na mizi, so začele gosti, kakor bi jih vrtela nevidna roka. Ob enem si videl gitaro, ki je v zraku nad našimi glavami viseč godla; tudi zvon, na katerem so skoro vsi navzoči zapazili male ognjene iskre, se je žvenkljaje po zraku zibal. Igralna mizica blizu nas se je v zrak vzdignila ter se nad našimi glavami spustila na veliko mizo, okoli katere smo sedeli. Zdaj smo čuli, kako je nekedo vravnal kos papirja na mizici, vzel svinčnik in ž njim pisal. Posebno šalo so si „duhovi“ dovolili z menoj in z nekim drugim skeptikom. Na steni postavljeno polico za knjige so odtrgali, knjige vrgli pred nas na mizo, polico pa so poganjali daleč po zraku, dokler so mi jo potisnili pod brado tako močno, da nisem mogel glave niti zganiti. A ne še zadosti; prinesli so malo mizo ter mi jo postavili na glavo; na mizo so postavili še stol; slednjič snamejo še stene veliko podobo ter mi jo postavijo pred obličje, tako da sem bil od vseh strani obkoljen. Koliko strahu sem prestal, si pač lahko

vsakdo misli. Celi četrt ure sem se v tem mučnem položaji pokoril za svojo nevernost.

Izpovedati moram: neverni Tomaž se je spreobernil. Sramujem se, da sem doslej tako trdovratno tajil spiritistiška dejstva. Ta dogodek pomeni za moje življenje novo dobo. Jaz sem spiritist.

Šimonov.

Č a s o p i s.

Katoliška cerkev in socijalna demokracija: dve svetovni velesili! Nasproti njima izgublajo pomen vsa druga vprašanja, tudi politično in narodnostno.

Katoliško cerkev vlada *Leon XIII.*, z nebeško modrostjo, z vstrajno voljo. Njegovi ideali se bližajo vresničenju. Kar se je že pred dvajstimi leti zdelo nedosežno, je danes vresničeno ali na poti k vresničenju. Pred drugim bi radi omenili poskusov, ki se delajo, da bi se postavilo **mejnarodno mirovno sodišče**, ki bi preporna vprašanja mej narodih reševalo mirnim potom in tako zabranjalo krvave vojske. To misel je vže večkrat sprožil *Leon XIII.* in je tudi sam naprošen posređoval mej državami. Ko je pa pred meseci liberalni londonski list „Daily Chronicle“ jel zadevo zopet razpravljati, je papež vredništvu poslal pismo polno pohvale in spodbude. Blagoslavlja človekoljubno delo; želi, da bi njega dobrote v kratkem užival celi svet. Svetovni list je papeževo pismo sprejel s posebnim spoštovanjem, vesel, da ga je počastil papež, katerega beseda je „kakor Božja zapoved in prepričevalna“. Vgled papežev in katoliške cerkve je s tem neizmerno pridobil.

Ideje internacijalnega mirovnega sodišča so se z ognjem kat. prepričanja poprijeli kardinali: baltimorski, irski in vestminsterski, kateri so nedavno od tega v posebnem listu pozvali javno mnenje angleški govorečih narodov, naj bi delali na to, da se za te narode postavi mirovno sodišče. Kardinali si sicer ne prikrivajo težav, ki šo na poti vresničenju te misli; toda težave se dajo premagati. Ali ni bilo vže pred stoletji tako mirovno sodišče v Evropi, ki so se mu klanjali krščanski narodi? In ali niso tudi še v naših časih nekateri narodi svojo pravdo podvrgli mirovni razsodbi? „Tako sodišče — pišejo kardinali — bi bilo stalno; razni narodi (države) bi odpošiljali svoje zastopnike, katerim bi pristojalo imenovati sodnike po tem, kakoršni bi bili prepiri; seveda bi od vseh potrjene določbe omejevale sodstvo

takega sodišča. S tem bi se mir nekako zavaroval. Taka naprava bi dobrodejno vplivala na vse krščanstvo. Tako sodišče bi se smelo smatrati kot nekaka zveza v obrambo miru; seveda apeliralo bi se nanje le potem, ko bi ostala brez uspeha navadna sredstva, ki se jih poslužuje politika in diplomacija. Ako ne več, doseglo bi se vsaj toliko, da bi se zakasnil krvav boj do tedaj, dokler bi zadnjo besedo govorila pamet in zdravi čut.

Vsekako ideja mejnarodnega sodišča vrlo napreduje v poslednjih časih. Množijo se mirovne razsodbe in sicer o čedalje važniših zadevah, in javno mnenje to čedalje bolj odobruje. Sme se trditi, da od tega je odvisen miren razvoj evropskih narodov. Misel, ki so jo trije kardinali sprožili, prihaja popularna in se vže resno gre na to, kako bi se enako sodišče ustanovilo vsaj za Anglijo in Zavezne države severne Amerike. Omeniti nam je tudi knjižice, ki jo je objavil predsednik „internacionalne zaveze za mir“, ki jej je naslov: *Essai sur l'organisation de l'arbitrage international. Mémoire aux Puissances*. Knjižico je smatrati kot spomenico, ki se je izdala na izrečno voljo interparlamentarne konferencije Bruselske, sestavljene iz članov pripadajočih štirinajstim parlamentom evropskim; namen spomenice je, priporočiti državam, da bi dobrohotno pretehtale načrt, ki ga je konferencija odobrila, kako bi se namreč dalo ustanoviti stalno mejnarodno sodišče. Da bi se zdaj ideja vresničila vsaj za Anglijo in Ameriko! Prepričani smo, da bi mirovni ligi v kratkem pristopili tudi ostali narodi!

In ker vže govorimo o mirovni razsodbi spornih zadev, navedemo tu nekaj slučajev iz zadnjega časa, v katerih so se dotične stranke sklicale na mirovno razsodbo. Portugal in Anglija imata posestva v izhodni in osrednji Afriki. Sprla sta se radi mej; a zadevo sta podvrgla razsodbi Vigliani-ja, ki je bil vže dvakrat pravni minister in prvi predsednik kasacijskega dvora v Firencah. Drug prepir je nastal zopet mej Anglijo pa mej Nizozemskim, kar se tiče Costa-Rica-Packet. Obe državi ste si izbrali za razsodnika Martensa, prof. na peterburškem vseučilišči, ki je ob enem član ruskega minist. sveta za zunanje zadeve. Tretji slučaj: Zavezne države sev. Amerike so ponudile svoje posrejevanje mej Spanijo in Kubanskimi vstajniki, da bi mirnim potom vstavile krvavo vojsko. Akoravno je tudi papež prigovarjal Spaniji, da bi sprejela ponudbo, je vendar ta poskus ostal brez uspeha. Toda bodi reč, kakor hoče, vže ti trije slučaji, ki so se pripetili v enem samem mesecu, pričajo dovolj, kako naglo prodira ideja mirovnega reševanja mejnarodnih prepornih zadev.

Nevsahljiva početnost (inicijativa) Leonova ter njegovo zanimanje za vse ne le katoliške, ampak tudi obče človeške zadeve, pridobiva katoliški cerkvi pri najnapredniših narodih vglad in simpatijo. Nedavno je protestantski škof v Bombaji, dasi je občudoval spravljivost Leonovo, vendar se izrekel proti zedinjenju

krščanskih cerkvâ, češ, „povrat k Rimu bi provzročil, da bi se kazavec na uri duševnega napredka nazaj pomaknil za nekaj stoletij“. Proti tej izjavi se je oglasil neki dopisnik lista „Times of India“, kakor sledi: „Jaz, dasi z dušo in srcem anglikan, ne morem povsem pritrditi mnenju škofovemu. Naj se vzame n. pr. velika ameriška republika, kjer stara rimska cerkev napreduje s tako orjaškimi koraki. Gledé političkih naredb, gledé duševnega razvoja — ne korakajo li zavezne države pred našim vekom, ne stojе potemtakem one na čelu celega sveta? Pet let je od tega, ko sem na željo kard. Manninga in g. W. I. Steada šel v Ameriko, navlašč da bi proučaval ta položaj stvari, in priznati sem moral, da rimska cerkev tam za nikomer ne zaostaja . . .“ Dasi kat. cerkev, pravi nadalje dopisnik, dandanes izpoveda iste nauke ko pred tisoč in več leti, vendar kljub temu se zna v nebitvenih rečeh prilagoditi razmeram, v katerih živi, in to je storila na čudovit način ravno v veliki republiki onkraj oceana. Od tod prihaja, da se rapidno vpenja do največje verske sile v Zveznih državah, ker je mej vsemi cerkvami najbolj združena in najtrdnije organizovana; in to se godi v največjo korist različnih narodnostij, ki so združene pod zastavo velike republike.... Katoliška hijerarhija je boljše kot vsi anglikanski prelati razumela potrebe denašnje dobe: pridobiti si z dejanjem srce ljudstva ter tako prosvetliti živost svoje vere. Ona verska vtelesba, ki je rimska cerkev, bi se bila vže kedaj razrušila, ako bi ne bilo nje čudovitih dejanj, ki so izvor in priča žive vere. Kazavec na uri duševnega napredka bi se pomaknil veliko naprej, a nikako nazaj, kakor brž bi se izpolnila želja Leona XIII in mnogih poštenih mož v Angliji. — Tako misli dopisnik „Times of India“, in v veliko tolažbo nam je, da taka čustva navdajajo srca tudi veliko drugih v Kristusa verujočih mož, dasi niso še zedinjeni s Kristusovo nevesto, katoliško cerkvijo.

Novo pridobitev imajo zabeležiti **angleški katoličani**, združeni s konservativnimi anglikani, kar se tiče *verske šole*. L. 1870 je zakon uvedel državno šolo, na mejverski podlagi. Poleg državne šole so pa zasebniki na lastne stroške vzdrževali versko šolo. Poslednjo je obiskovalo okoli 2½ milijona otrok, v tem ko je državno šolo pohajalo l. 1895 še ne 2 milijona otrok. To je dejstvo, s katerim je treba računati — menil je John Gorst, ko je ondan stopil pred zbornico z novim predlogom. Vsled tega predloga bodo verske zasebne šole postavljene v isto vrsto z državnimi ter uživale iste pravice, dobivale isto podporo ž njimi. Otroci obiskujejo šolo do 12. leta (No, naši otroci se morajo šolati osem let; zato smo pa tudi toliko pred Angleži!) Značilen je dodatek namerjavanemu zakonu, vsled katerega smejo stariši zahtevati, da se podaje njih otrokom tak verski poduk, kakor ga oni odobrujejo. Da bi se Evropa od Anglije učila spoštovati svobodo vesti!

Na **vshodu** vrlo napreduje *delo zedinjenja*. V Zagrebu je zagledal beli dan list „Balkan“, ki ga vrejuje učenjak dr. S. Bresztyensky. Namen listu je delovati za sporazumenje mej rimskim zapadom pa razkolnim vshodom ter pripravljati pot združenju. „Balkan“ je glasilo vrhbosanskega nadškofa dr. Josipa Stadlerja, ki ga je Leon XIII imenoval apostolskim komisarjem za združenje razkolnikov. Z listom „Balkan“ se je storil v to prvi korak. Delo se je začelo; bo li imelo kaj vspeha, pokaže nam prihodnost. Program listov nam vrlo vgaja: Da se kaj doseže, moramo se zahodniki in vshodniki mej seboj seznaniti, da se bolje spoznamo. Ne glejmo le na ono, kar nas loči, marveč na to, kar nas spaja. Ne loči nas niti liturgija, niti njen obred, niti jezik, niti pismo; ker vse te različnosti obstoje tudi v katoliški cerkvi. Zato treba temeljito proučevati zgodovino prejšnjih devet stoletij, na katero se vshodniki neprestano sklicujejo. Treba se oborožiti, da bo mogoče odgovarjati na vgovore, ki se tičejo nekaterih prepornih točkov, posebno kakor bi bila katoliška cerkev početnica novotarij in bi bila zatajila ali premenila prvotno vero. Ko se bomo bolje spoznali, se bomo začeli tudi spoštovati in ljubiti. Brez ljubezni je zedinjenje nemogoče. Srca se morajo odpreti. Stranki morati ena drugi izjaviti svoje misli, odkriti svoje želje, iznesti v sredo vse, kar je vsaki pri srcu. Vsaka ovira se mora odstraniti, vsi dvomi pojasniti, vgovori se morajo z bratsko prizanesljivostjo rešiti. Tega se pa ne more doseči s političkim listom, kajti politika draži in razunema strasti, ona dandanes ne druží, ampak razceplja. V to je potreben list, kakor je „Balkan“: list, v katerem naj se, brez vsakih strankarskih političkih teženj, objektivno razpravljajo verska in zgodovinska vprašanja tičoča se vshodnega razkola ter razmerja mej grško in rimsko cerkvijo. Zatorej kličemo tudi mi iz vsega srca. „Da si nam zdrav, mili „Balkan“! Da si v srečen čas vgladal luč Božjo! Da bi rasel in vspeval v tem apostelskem delovanju! Tvoja naloga je, sejati seme sporazumka, zbližanja in ljubezni mej brati. Tega tvojega semena, želimo, da ne pozobljejo tice, da ga ne zaduši trnje, nego da pade na rodovitna tla in obrodi stoteri sad. — A vi, bratje Srbi, ki ste po veri od nas ločeni, kolikor vas ima zdravo pamet in pošteno srce, preženite iz srca vsak kriv predsodek, vsako zlo misel, pa mirno in brez strasti čitajte „Balkan“ in razmišljuje o stvareh, ki ste jih čitali. Nihče ne namerja, da bi iz vas storil kaj drugega, kar vi niste; ne gre za to, da se vam kaj odvzame od vaših običajev, posebnosti, narodnosti ali jezika. Daje se vam tudi to ono, kar i vi i mi nujno potrebujemo in brez česar ni prave sreče!“¹⁾

Cerkveno hijerarhijo pri *egiptovskih Koptih* je sv. Stolica ko-
nečno vredila. Razen patrijarha, ki biva v Aleksandriji, so dobili

¹⁾ „Gospica Krunica“ god. II. sv. VII. str. 205.

Kopti še dva škofa, ki sta bila pred tremi meseci slovesno vmeščena. Katoliška stvar v Egiptu se čvrsto razvija in krepi. Drugetverci in sami Turki tekmujejo, kako bi izkazali češčenje in spoštovanje kat. duhovnikom in redovnikom. *Jezuitje delajo resčuda*. V mestu Minieh imajo majhno naselbino. Odprli so šolo za otroke brez razlike vere in narodnosti. Letos so hoteli na slovesen način praznovati dan prvega sv. obhajila. Toda katoliških otrok pripravnih za prvo obhajilo niso imeli nego samih pet. Kaj storiti? Naznanijo v šoli, da sprejmejo za prvo obhajilo tudi otroke iz razkolnih družin, ako dajo stariši pisano dovoljenje pa zagotovilo, da jim bodo zanaprej pustili živeti po katoliški veri. In res! čč. očetje so koj dobili 50 otrok za prvo obhajilo, mej katerimi jih je bilo 40 iz razkolnih rodbin. Razkolniki so na svojih otrokih zapazili veliko pboljšanje in Boga hvalijo, da jim je poslal očete jezuite, pa obžalujejo, da niso oni sami bili tako srečni; izpovedajo, da le katoličani poznajo skrivnost mladino tako vzgajati. Ta vzgled je tako ganil druge razkolnike, da želijo in prosijo očete jezuite, naj bi tudi njih otroke enako pripravili na prvo sv. obhajilo. Razume se, da vse ljudstvo vre v katoliško cerkev; in tudi se v Minieh vže snuje kongregacija domačih koptovskih devic, ki se bodo edino pečale z odgojo deklic svojega naroda.

Z žilavo energijo se katoličani vseh dežel pripravljajo in organizujejo na boj proti **socijalni demokraciji**, katero vodijo prostozidarji in Židje. Najprej spregovorimo nekaj o sedanjem stanju socijalne demokracije.

Mej socijalnimi demokrati prodira spoznanje, da kričati ne pomaga nič, da je marveč treba — delati. Praznovanje prvega maja se čedalje bolj izgublja, ker izkušnja je pokazala, da ostaja brez praktične koristi. Socijalisti postajajo praktični, in prav zaradi tega napreduje njih stvar. To so nedavno pokazale volitve v občinske zastoje na Francoskem. Radikalne stranke imajo zopet zabeležiti znaten napredek. Priborili so si za osem odstotkov občinskih sedežev. Sicer se opazuje, da socijalisti so slabi vpravitelji občinskega premoženja; zatoorej se njih pridobitve raztezajo vedno le na nove občine, v tem ko jim prejšnji volivci navadno ne ostanejo več zvesti, potem ko so poskusili njih slabo gospodarstvo.

Mnogoštevilni so *socijalistični shodi*, na katerih se skušajo socijalisti dogovoriti gledé skupnega postopanja. Iz poslednjih mesecev nam je omeniti posebno shode, ki so jih imeli: v Cette na južnem Francoskem, v Parizu, v Bruselji, v Bernu, v Svici, v Pragi. Meseca maja so v Ahenu zborovali rudokopi; v zborovalnici so se brale visoko napisane besede: „Proletarci vsega sveta, združite se!“ V zadajem času so se še posebno jeli organizovati črkostavci na Nemškem v Svici in — v Avstriji. Pritiskajo na lastnike tiskarn ter jih skušajo strmoglaviti s štrajki. V Av-

striji so dosegli znatno povišanje plač pa zmanjšanje delavnih ur. Lastnikom tiskarn treba razpravljaliti z lokalnimi delavskimi odbori, katere vodijo centralni odbori stoječi pod nevidnim vodstvom socijalno-demokratskih glavarjev. Ako bo sploh v tem smislu napredovala socijalno-demokratska organizacija, mora v kratkem priti čas, ko bode delavska pest gospodovala ter delila si denar in imetje; kedor se ji bo vstavljal, ga raztrešči.

Ker govorimo o socijalni demokraciji, ne moremo si kaj, da bi se ne pomudili pri shodu, ki so ga na veliko noč obhajali v Pragi avstrijski socijalni demokratje. Nekaj podatkov, da bomo vedeli, pri čem smo. V Avstro-Ogerski izdajajo socijalisti 28 svojih listov z 95 tisoč iztisi. Glasil raznih delavskih društev šteje se 32 z 111 tisoč naročniki. Zraven tega izdaje socijalistična stranka 65 perijodičnih listov (večidel satirične vsebine), katere razprodajajo v 230 tisoč iztisih. Iz tega se sklepa, da vseh socijalistov se zna v našem cesarstvu nahajati okol 400.000, gotovo še veliko manj kot na Nemškem, kjer je vže samih socijalističnih volivcev čez dva milijona.

Avstrijski socijalni demokratje se ločijo po narodnosti v: nemške (s 33 listi), česke (s 25 listi), v poljske (s 4 listi), slovenske (menda jugoslovanske, z 9 listi!), italijanske (2) in židovske (s posebnim v hebrejščini pisanim listom).

Tudi v Španiji so zadnje politiške volitve pokazale, kako naglo prodira tam socijalistična ideja. Seveda, kakor pri nas, tako so tudi v Španiji tako zvani „konservativci“, miroljubni, spravljivi ljudje dolgo smejali se „brezvspešnim poskusom“ socijalističnih rovarjev! Toda stvar postaja resna. Res je sicer, španjski socijalisti niso še nobenega svojih pristašev spravili v državni zbor; a res je tudi, da so za poslednjih volitev razvijali žilavo delavnost in v mnogih krajih dosegli znatno manjšino glasov, tako da znajo vže vprihodnje konservativnim „božjim volkom“ motiti njih brezskrbno spanje ter prevreči jim več stolov, ako se prej ne zdramijo v odločen, radikalen odpor.

Celó v Avstralijo sega moč socijalistične propagande. Ob zadnjih volitvah v tamošnje politiško zastopstvo so prodrli s 24 svojih kandidatov, kateri bodo v združbi z radikalei delali opozicijo vladni stranki.

Mreža socijalne demokracije je torej razpeta malone čez celi svet. Povsod se poydarjajo ista načela, vse se giblje po nekem enotnem načrtu; a niti se shajajo v nevidnih rokah, in smoter, konečni smoter? . . Vlade in narodi se stresejo ob sami misli . . Kajti vsi vemo, da socijalna demokracija žuga se splošnim prevratom državnega in socijalnega reda. In vender kaj stori moderna država v svojo in društva obrambo proti temu zakletemu sovragu vsega pozitivnega? Gre mu na roko ter sebe in društvo peha v socijalistično revolucijo. Zaslepljena libe-

ralna država! Liberalizem je oče socializma, in liberalne države dediči so socialisti.

Dobro misleči povprašujejo dandanes, je li socialna revolucija neizogibna in ali bi se dala na kak način še prekratiti (paralizirati). Kedor presoja reči objektivno, si mora pač obstatiti, da naši nasprotniki, socialni demokratje, so gledé organizacije, kompaktnosti in energije daleč pred nami. Vse spaja socialno-demokratska ideja, ki je po svojem pravem bistvu ideja negacije vsega pozitivnega; tej ideji podreajo, dà, v primeri z njo, nič ne cenijo vse drugo, celó narodnost. *Njih teženje, njih organizacija je internacijonalna.* In prav to je, kar jih dela tako silovite, tako strašne! A kako daleč smo mi? Kje je naša mejnerodnostna organizacija?! In vendar smo katoličani; in katoliška cerkev sama je vže po svoji ideji in vredbi internacijonalna, vzvišena nad narodnostne in druge razlike. A navzlic temu, kako so mej katoličani porušene mejnarodnostne vezi! Dà, niti katoličani iste pokrajine, istega mesta se ne morejo več združiti na podlagi katoliškega programa k složnemu skupnemu delovanju. Bil je ondan socialno-demokratski shod v Trstu, ki ga je sklical Pernerstorfer. Vdeležili so se ga Slovenci, Italijani in Nemci; govorilo se je v vseh treh jezikih. In kako dobro so se razumeli, kako se navduševali za skupno idejo, za skupne težnje! Z druge strani se pa vže več let po naših katoliških listih razpravlja misel o nekem primorskem katoliškem shodu, ki naj bi se sklical, da bi se razgovarjali in sklepali gledé složnega postopanja proti skupnemu židovsko-liberalnemu sovragu. In kateri je kamen, ob kojem se spodtikamo? Jezik! Prepriamo se, v katerem jeziku se bo govorilo?! *Katoličani*, še toliko nismo zreli, da bi vedeli, da jezik je *senca*. Otroci smo! Z mlekom bi se morali še napajati, in ne z jedjo; kajti vedno je še med nami zavist in prepir in nesložnost!¹⁾ Kako zreli, kako možki so nasproti nam socialni demokratje! Sram nas bodi!

Kar nam tedaj pred vsem manjka, je *katoliška zavest*, prvi pogoj skupnega, edinstvenega delovanja, pogoj, brez katerega ne bomo nikedar kos internacijalnemu toku socialne demokracije. Da se pa obudi katoliška zavest, so nam neobhodno potrebni katoliški shodi. Beseda, govorjena na katoliškem shodu, je kakor blisk: razsvitli in uname, kakor grom: pretese, razžene čete sovražne.

Drugič nam je potrebno, da se poprimemo odločnega, vstrajnega dela. Katoličani ne smemo le zažigati rakete; besede, fraze dopodajo, vzbujajo občudovanje, a besedam mora vselej, neposredno slediti dejanje. Na kaj bi se moralo pa pred vsem obračati naše javno delovanje? Ne na politiko, ampak na socialno

¹⁾ I. Kor. 3, 2. 3.

reformo. Politika je dandanes prazna, brezvspešna gonja; parlamentarizem, v katerem se koncentruje današnja politika, je vtelesena fraza, s katero te stranke ena drugo slepe in tiranizujejo. Trezen mož je izgubil vso vero v moderno-parlamentarično politiko. Politika je le sredstvo, ki se ga nevidne sile poslužujejo v dosego vse drugače kot političkih namenov. Politika torej, ne stoj na prvem mestu našega programa; naša prva, poglavitna skrb bodi *socijalna reforma*. Naš program bodi ne političen, ampak *socijalno-političen*; prvo je bistveno odločilno, drugo je ne-bistveno. Socijalizem bo absorbiral politiko, socijalna revolucija bo preobličila državo in društvo.

To važno dejstvo uvažajo italijanski katoličani po navodilu sv. očeta Leona. Nedavno je papež pohvalil milanskega nadškofa kard. Ferrari-ja, pod katerega vodstvom se v gorenji Italiji razvija plodovita delavnost. Poslušni nasvetom Leonovim se katoličani za zdaj odtegujejo politiki ter vso svojo skrb obračajo na socijalno reformo, na šolo in občinske volitve. Začetkom tega leta je razvil kardinal Ferrari v pastirskem listu svojim vernikom nekak program, katerega se imajo držati, da opomorejo versko in politično propadli Italiji. 1. Katoličani morajo *delati*, tožiti ne pomaga nič; 2. nesreča Italije prihaja od prostozidarstva; 3. ako le hočemo, premagamo vse težave; 4. vspehi dosedanje delavnosti so vže očitni; 5. v prejšnjih časih so bile umestne bratovščine, danes so društva; 6. indirektno se s tem pot pripravlja tudi katoliški politiki. Res, zlate besede! Po njih se ravnaajo katoličani severne Italije; da bi jih sprejeli mi, dosegli bi v kratkem enakih uspehov. V Portogruaru so nedavno obhajali kongres za beneško provincijo; konstatovalo se je, da v sami Benečiji obstoji vže zdaj 626 župnijskih društev, 109 odsekov za mladeniče, 266 Raiffeisenovih posojilnic, 117 delavskih in 1178 katoliških društev. Enako stoje reči v Toskani in v Livornu. Tako se gibljejo katoličani v Genovi, kjer so sijajno zmagali pri mestnih volitvah, v Vicenzi, v Torinu in po drugih mestih. Sramotni poraz liberalizma v npravstvenem, vojaškem, političkem, gospodarstvenem in socijalnem pogledu, spodbuja italijanske katoličane k neumornemu delu, kakor še nikedar. Dà prišel je čas, ko se v poštev jemljati le dve stranki: katoliška in demokratična.

Veseli nas neizmerno, da tudi v naši Avstriji ločivni proces napreduje od leta do leta bolj in da se o njem raztajajo srednje stranke koalicijske smeri. Najznamnitiše dejstvo v tem oziru je v Avstriji končna zmaga antisemitov na Dunaji, katera je tudi vže dobila najvišje potrjenje. Socijalna demokracija se letos v Avstriji kaj živahno giblje in organizuje; in to seveda odpira tudi katoličanom oči in jih izzivlje k skupnemu, odločnemu odporu. Stojimo pred četrtem avstrijskim katoliškim shodom, kjer se bodo, kakor upamo, naše konservativne stranke brezdvomno

naše v večji složnosti, nego smo to videli ob tretjem shodu. Dà, pozabiti treba na marsikaj, otrestiti se predsodkov, zatreti osobnostne mržnje ter pred skupnim sovragom trdno se zavezati v skupno obrambo! Vsekako bomo v bližnji prihodnosti v Avstriji doživeli velikanski prevrat v notranji politiki; ljudska stranka se bo vjačila, razločivši se na dva tabora: katoliški in socialistični; v sredi mej tema tabora ne bo več dolgo mogla životartiti koalicijska politika sè svojim zastarelim vodenim programom.

Na Slovenskem je v zadnjih mesecih najznamenitiši dogodek smrt državnega poslanca Kluna. Mož je bil nadarjen, delaven, odločen zagovornik naših narodnih pravic. Imel je svoje prepričanje, s katerim se ni povsem zlagalo naše. Klun je preveč upal v koalicijsko zvezdo, ter je tako močno zadržaval ono radikalno katoliško gibanje, ki ga je na Slovenskem v tek spravil katoliški shod. Slovenskega radikalstva ali ni poznal ali ni dovolj cenil njegove važnosti. Mi smo spoštovali njegovo osebo, vendar izjavljamo, da politika njegova ni bila naša. Slovenska politika biti mora dandanes kakor radikalno katoliška, tako ljudska, demokratična. Čast Klunovemu spominu!

Kar se tiče ožiše slovenske politike, omeniti nam je pastirskega lista goriškega nadškofa Alojzija do svoje duhovščine, ki ga v slovenskem prevodu prinašamo zdolej. Ta list obsoja goriško „Sočo“ in njeno hujskanje proti škofom, se torej ozira na ožiše goriške razmere, a je brezdvomno velike važnosti za splošno slovensko politiko. Z njo se je prizadel hud vdarec onemu radikalizmu, ki vže nekaj let sèm rije proti škofovski avktoriteti z namenom, da bi slovensko ljudstvo odtujil škofom in je speljal v razkol.

Opozorili smo vže zadnjič, kako naglo se tudi mej Slovenci širi radikalstvo in socialna demokracija. Shod se vrši za shodom; ondan se je baje mej Pernerstorferjevimi poslušalci v Trstu nahajalo največje število slovenskih delavcev. Socialistično glasilo slovensko „Delavec“ se bere vže povsod v delavskih krogih, zahaja celó vže v oddaljena gorska sela. Naši liberalci in naprednjaki simpatizujejo s socialnimi demokrati, kakor se je ondan pokazalo v Ljubljani, tiskajo jim vabila za shode ter jim sploh hodijo na roko. No pa Slovenci imamo razven „Delavca“ tudi še nekaj drugih socialni demokraciji služečih listov. Upamo, da nam bo v kratkem mogoče občinstvu jih imenovati. Le malo potrpljenja!

Kakor pri nas v Avstriji, tako tudi v Ogerski, od dne do dne narašča tok ljudsko-katoliškega gibanja. Najbolj ga povspesuje Banffy-jeva vlada sama, ki bi ga hotela sè silo zaježiti. Glava ogerske katolisko ljudske stranke, grof Zichy, je meseca marca obiskal Dunaj ter v navdušenem govoru izrazil željo, da bi se katoličani Avstrije in Ogorske zavezali v skupno obrambo

svojih pravic. Isti Zichy se je meseca februarja obrnil do ogerskih škofov za pomoč. To nevstrašno postopanje ne dá mirno spatí ogerskim požidovljenim liberalcem. Zdi se, kakor bi se hotel počasi vprizoriti nekaj „Kulturkampf“. S tem bi katoliška stranka le pridobila. Mučeništvo za načela vzbuja občudovanje, simpatijo tudi pri nasprotnikih. Tako je pred meseci v ogerskem državnem zboru kalvinist in košutec Sima povzdignil svoj glas v obrambo preganjane kat. stranke, kakor nekdaj Gamaliel v obrambo aposteljnov: „... Oni, ki hočejo v tem smislu gojiti ogerski liberalizem, mu delajo slabo vslugo. Kajti pred vsem, to ni liberalizem, ker ideje ne trpe orožnikov; in ako ideje pokopljemo v grob, kakor so nekdaj pokopali Kristusa, bode vstala vklub orožnikom, ki jo stražijo. Tudi Jezusa Kritusa so stražili rimski vojaki, in vender je vstal iz groba in živi in z njim bodo na veke živele njegove resnice. Ako novo cerkveno politiko hoče „pravo“ javno mnenje, ako je ideja v nji zapopadena prava, nobena agitacija ljudske stranke je ne bo mogla pokopati. V imenu liberalizma zahtevam, da se župnike pusti v miru. Ako ti nimajo prav, bodo brezvsepešno pridigali; ako pa imajo prav, nič ne zmorejo vladni orožniki, nič ne doseže sila... zastoj si bodo v roko segali grof Apponyi, poročevalc Gaiary in ministerski predsednik: nasproti resnici so tudi oni prešibki in padli bodo v svoj nič!“ Komaj se je osnovala kat. ljudska stranka, in vže obhaja na vseh straneh svoje zmagoslavje. Kaj premore moč ideje pa neustrašnost njenih boriteljev! In ta ideja, upamo, da se bo prav letos večvrstila, ko daje ravno zdaj odprta milenijska razstava ogerskim katoličanom očitvidni dokaz, kako daleč v brezverstvo in nenravnost je zabredla bogata in staroslavna država sv. Stefana, odkar se je izneverila katoliškim tradicijam, da bi se v naročje vrgla židovstvu in framaonstvu. Tudi ni Leon XIII opustil pri tej priliki ogerskim škofom in vernikom spregovoriti gorko očetovsko besedo, kar je storil s poslanico od 1. maja. Da bi pač Ogri njeno smisel do dna spoznali ter umeli, kaj podeljuje narodom stalno slavo in vekovitost. Isti vzroki, po katerih je reč nastala, jo tudi vzdržujejo. Poslanica je Ogrom resen opomin: Revertere ad Dominum Deum tuum!

Govoreč o socijalnem gibanju, si ne moremo kaj, da ne bi sè zadoščenjem kazali na neko redko prikazen mej *nemškimi protestanti*. Vže nekaj časa sèm se v konservativnih protestantskih krogih pojavlja neko antisemitsko, socijalno-politiško gibanje, kateremu stoji na čelu znani pastor Stoecker v Berolinu. Cesarju Vilhelmu to gibanje ne vgaja. Tako se je dal meseca februarja pregovoriti, da je v nekem telegramu (Kaiser-Telegramm) izrekel pikro obsodbo čez krščanske socijaliste in njih voditelje, gospode pastore. „.... Politiški pastori so nezmisel. Kedor je kristjan, je tudi socijalen. Krščanski socijalizem ne

neumnost . . . Gospodje pastorji naj skrbе le za duše svojih občin, goje naj ljubezen do bližnjega, a politiko naj puste, ker jih prav nič ne zadeva“. Tak cesarski ukaz so morali požreti krščanski socialisti. Toda trezni Nemci se ne dajo iz lahka oplašiti. Dostojno so odgovarjali cesarskim besedam po listih. „ . . . Potegujemo se za ohranitev države, in staro državo ohranjujoča stranka nas izganja; mi se borimo za vero, in cerkev (evangeljska, katere glavar je cesar) svari pred nami; mi sami skoro apamo in pričakujemo socialno cesarstvo, in cesar imenuje naše delo neumnost. A ravno radi tega velja, da zdaj ne omahujemo in ne odjenjamo . . . Ako cesar pravi: Politika prav nič ne zadeva gospode pastore, bo to neizpolnjava želja, dokler imajo duhovniki po nemškem državnem zakonu volilno pravico. Kedor ima volilno pravico, ima tudi dolžnost, s politiko se pečati.“

Stoeckerju se je vže posrečilo, vstanoviti nekako krščansko-socialno stranko mej konservativnimi protestanti; s to stranko bo tudi nemškim katoličanom mogoče složno postopati proti socialni demokraciji. Oglejmo si le glavne točke njih novega programa. One so v kratkem naslednje: Krepka monarhija, popolna neodvisnost cerkve, verski znašaj šole; prostost, vstanovljati in odpirati šole pod višjim nadzorstvom države; državna podpora dijakom vbožnih stanov, da se jim omogoči obiskovanje višjih učilišč; stroški pravdne vprave naj se zmanjšajo; naj država skrbi, da se ohranijo mala nepremična posestva; isto tako naj država zavira preveliko skupovanje zemljišč in bogastva; reforma hipotekarnega zistema na kmetijskih posestvih; naj se omeji pravo zadolženja na zemljišče; reforma davkov. Za tem je mnogo drugih zahtev, ki se nanašajo na gospodarstvo in na izključenje Židov. Mej temi omenimo: nedeljski počitek znašaj 36 ur; naj se ne trpi, da bi v Nemčijo prihajali novi Judje; naj se jim omeji pristop do javnih služb; postava proti odedruštvu; za ženske in otroke naj se zmanjša število delavnih ur.

Z veseljem pozdravljamo prve napore krščanskih bratov na Nemškem. Kedorkoli se z nami zaveže na boj proti židovskemu socializmu, mu radi sežemo v roko: s tako stranko bo tudi nemškim katoličanom mogoče složno postopati proti socialni demokraciji. Upamo pa, da ravno skupno postopanje na socialnem polji vgladi pot tudi verskemu združenju tem bolj, ker tudi v protestantski Nemčiji prodira čedalje bolj prepričanje, da pozitivno krščanstvo najde rešilne opore edino le v katoliški cerkvi.

Dr. Mahnič.

Kratke opazke k „odgovoru vesoljnega Patrijarha.“

Najkrivičnije je Patrijarhovo dolženje, češ, da rimska cerkev pači dela cerkvenih očetov. Patrijarh trdi to samooblastno, ne da bi smatral za dolžnost, svojo trditev podpreti z dokazi. Da, Patrijarh dobro vé, da rimska cerkev je ravno iz del sv. očetov jemala orožje, s katerim je vshodne razkolnike zmagovito zavračala, posebno pa glede nauka o izhajanju sv. Duha. Da bi ji torej to orožje izvil iz rok, zdelo se mu je najbolje, te starodovne priče — kar a priori ovreči kot falzifikacije rimske cerkve! Toda s tem se je Patrijarh le osmešil; kajti dela sv. očetov so se vže večkrat kritično preiskala in izdala, in sicer ne le od katoliških, ampak tudi od akatoliških učenjakov. Ta dela so v raznih izdajah po vsem svetu razširjana; in vsakdo se lahko prepriča, je li res, da jih rimska cerkev po svoje pači in vporablja. Grdo obrekovanje!

Vže v florentinskem koncilju so nekateri Focijevi pristaši na enak način dolžili katoliške učenjake. Zavrnil jih je učeni Besarion. Tudi dandanes se za enaka dolženja ne zmenimo; treba jih podpreti s znanstvenimi razlogi; in znanstvene kritike se tudi mi ne bojimo.

Kar se tiče še posebe grških očetov, omenjamo tu sv. Atanazija, Gregorija Nisenskega, Epifanija, Cirila Aleksandrijskega, kateri vsi soglasno izpoznavajo nauk rimske cerkve, da sv. Duh izhaja *iz Očeta in Sina*, ali pa *iz Očeta po Sinu*: ἐκ τοῦ υἱοῦ, διὰ τοῦ υἱοῦ. Bo li hotel tudi te *vshodne* priče ovreči slavni, ekumenični Patrijarh? Najdoločniše se o tej dogmi izraža sv. Gregorij Nis. pišoč: Τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ εἶναι προσμαρτυρεῖται: Uči in spričuje se, da sv. Duh je i iz Očeta i iz Sina.

* * *

Pridemo k dogmi o brezmadežnem Spočetji. Tu piše Patrijarh: «Zahodna cerkev je tukaj zopet vpeljala novotarijo komaj pred 40 leti, ko izpoveduje nenavadno versko resnico o brezmadežnem spočetji Božje Porodnice in prave Device Marije; kar je neznano v stari cerkvi in kar je ob svojem času bilo napadano od strani odličnih papeževih bogoslovcev.»

Toda Patrijarh se tudi tukaj močno moti. Pij IX je dne 8. dec. 1854 slovesno izjavil, da «nauk, ki uči, da je preblažena Devica Marija . . . bila v prvem početku svojega spočetja obvarovana prosta madeža izvirnega greha, je nauk od Boga razodet *ter se zato* — atque idcirco — ima trdno in stalno verovati, po

vseh vernikov. Papež ni torej predložil *novega nauka*, ampak le izjavil, da ta nauk je *vše zapopaden v Božjem razodenju* in zato ga imajo verovati verniki. Vse je tedaj odvisno od tega, ali se nauk o brezmadežnem Spočetju dá izvesti iz evangelija in ali se nahaja v zavesti občne cerkve vseh dob. To se je pa na široko in globoko dokazalo od katoliških učenjakov. Naj bi le bral Patrijarh sèm spadajoče razprave, kakor so: «Sylloge monumentorum ad mysterium Conceptionis Immaculatae illustrandum. Romae 1854,» spisal Ballerini; ali pa: «De Immaculato Deiparae semper Virginis Conceptu commentarius, Romae 1854,» spisal Passaglia. Tu se bo Patrijarh prepričal, ali je res ta dogma «povsem neznana bila stari cerkvi;» dà, pripoznati bo moral, da ne mi, rimski katoličani, uvajamo novotarije, ampak oni, razkolniki, kateri, dasi so od najstarejših dob izpovedali ta nauk in ga še zdaj vsak dan izpovedajo v svoji liturgiji, vendar od 8. dec. 1854 nasprotno učijo! Cerkev je tedaj le pojasnila, določila in potrdila, kar se je od nekedaj verovalo. To so naše «novotarije!»

* * *

Povsem neosnovano je dalje, kar nam carigrajski Patrijarh očita gledé oblikovanja pri sv. krstu. Piše: «Sveta sinodalna cerkev je krščevala strikratnim potapljanjem v vodi . . . in še v trinajstem stoletju se je ohranilo na zahodu krščevanje s trikratnim potapljanjem. . . Toda v poznejših časih je vpeljano in sprejeto škropljenje in oblikovanje v papeževi cerkvi, katéra še ostaja pri tej novotariji . . .»

Prav! Toda vprašamo: Je-li cerkev «sedmerih ekumenskih koncilijev» vporabljala pri sv. krstu samo trikratno potapljanje, ne da bi poznala *drugačnega* oblikovanja? In je cerkev potapljanje smatrala za absolutno potrebno pri sv. krstu, češ, drugače se ne more veljavno krstiti? Niti enega niti drugega ne smemo trditi; kajti, akoravno je bilo potapljanje splošno, vendar se je sv. krst vže v onih prvih stoletjih podeljeval tudi z oblikovanjem; da bi pa bila cerkev potapljanje kedaj smatrala za edin način krščevanja — za to ne moremo navesti niti najmanjšega dokaza. Reč je marveč taka: ker so se časi in običaji narodov spremenili, se je tudi cerkvi umestno zdelo, opustiti prej obče navadno potapljanje ter namestiti je z oblikovanjem. Vpeljala je torej le *drug način* krščevanja kateri je bil sicer tudi vže od prvega početka v rabi ter vedno priznan kot veljaven; kar se pa tiče materije in forme, kateri edini ste pri sakramentih bistveni, ni ne ene ne druge kršila.

Da je res tako, nam potrjuje neprecenljivi dokument, ki ga je l. 1883 našel Fil. Bryennios, ki mu je naslov *Αἰδολία*. Starost tega dokumenta sega v apostolsko dobo in kritik Minasi celó meni, da je bil pisan vže po prvem evangeliju, predno so bili zlo-

ženi ostali trije. Tukaj torej se bere: «Ako bi ne imel žive vode, potópi v drugo vodo; in ako ne moreš v mrzlo, (tedaj potopi) v gorko. Ko bi pa ne imel niti ene niti druge, *izlij vodo trikrat na glavo* v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha».

Najlepše je pa, da se Patrijarh sklicuje na papeža Pelagija pišoč: «Papež Pelagij ponavlja zapoved *evangeljsko* o trikratnem potapljanji». Ta vgovor je poznal vže sv. Tomaž in ga omenja govore o sv. krstu; a ob enem ga Tomaž tudi zavrača in pobija. Toda Patrijarh hlastne po njem, kakor bi ga sploh zahodniki ne poznali, a molči popolnoma, kako so ga kat. učenjaki vže pred šestimi stoletji spodbili! A to ni še vse; citat, kakor ga navaja Patrijarh, je v bistvu popačen. Dotično mesto slove namreč celo in nepopačeno tako-le: «*Evangelicum praeceptum, ipso Domino Deo, et Salvatore nostro Iesu Christo tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis, trina immersione sanctum baptismum unicuique tribuere.*» Patrijarh pa, izpustivši besede «in nomine Trinitatis», bi nas hotel preveriti, da «evangeljska zapoved», o kateri piše papež Pelagij Gavdenciju, se nanaša ne na *formo* sv. krsta, ampak na način, v katerem se je za one dobe navadno podeljeval sv. krst. Toda iz celega konteksta dotičnega pisma Pelagijevega je razvidno, da «evangeljska (Gospodova) zapoved» se tiče le forme. Pelagij je namreč pobijal pristaše Fotinove, kateri so tajili, da se mora krstiti v imenu najsvetejše Trojice, akoravno je bilo tudi pri njih v navadi trikratno potapljanje.

* * *

O rabi brezkvasnega kruha.

Vesoljni Patrijarh piše o tem: «Ena, sveta, sinodalna in apostolska cerkev sedem občnih zborov, je po vzgledu našega Zveličarja več kot tisoč let, na vshodu in zahodu opravljala Božjo Evharistijo s kvasnim kruhom, kar pričajo tudi sami papezevi bogoslovci, ljubitelji resnice; toda papeževa cerkev je vže v II. stoletji napravila novotarijo v tem, da je v skrivnost Božje Evharistije vpeljala in rabila brezkvasni kruh.»

Ni res!

Prvič, kakor se zdi, Patrijarhu je dognana resnica, da je Jezus Kristus pri vstanovitvi Najsvetejšega Sakramenta rabil kvasen kruh. Toda iz evangelijev se dá posneti, da pri zadnji večerji so jedli le brezkvasen kruh. Kristus je namreč obhajal večerjo «*τῇ πρώτῃ τῶν ἁζύμων*» — prvi dan breskvasnih kruhov, ko je tedaj Judom bilo strogo prepovedano uživati kvasen kruh. Patrijarh je zgorej navedene stavke kar prepisal iz pisma Mihaela Cerularija l. 1053, a zmenil se ni za odgovor papeža Leona IX, s katerim spodbija Cerularijeve trditve. Papež v tem pismu povdarja, da Jezus Kristus je prišel, ne da bi postavil rušil, ampak

dopolnil.... «Ko bi bil Jezus Kristus ali njegovi učenci pokusili kvasen kruh, bi po pravici poginili kot prelamljavci postave, in tudi sam Gospod bi svojim zalezovalcem ne rekel: Kedo od vas me obdolži greha? Niti bi bilo treba iskati krivih prič, da bi se ga pogubilo, ker bi ga vže vsled tega po pravici v smrt obsodili!»!

Tudi ko bi bilo res, kakor hočejo nekateri, da je Jezus Kristus en dan prej obhajal velikonočno večerjo, je-li s tem vže dokazano, da se je poslužil kvasnih kruhov? Postava je določevala, kako se ima obhajati večerja, in zato je pač verjetniše, da je vzel brezkvadne kruhe, kakor je bilo v postavi, nego pa kvasne. Denimo tedaj, da bi se dala zagovarjati hipoteza, da je Gospod en dan pred drugimi Judi obhajal večerjo, vendar kar se tiče našega vprašanja o porabi kruhov, bi ne mogli ničesar še z gotovostjo sklepati, kakor kategorično trdi vesoljni Patrijarh.

Še le v 11. veku je tedaj rimska cerkev vpeljala opresne (brezkvasne) kruhe!? Tako nam očita vesoljni Patrijarh pogrevaje besede Cerularijeve. Ta «novotarija» bi se bila pa brezdvomno uvedla pred l. 1053, kajti tega leta je bila po spričevanju Cerularija raba opresnih kruhov v zapadni cerkvi vže splošna. Ker se je pa po besedah istega Cerularija zapadna cerkev celih 1000 let poslaževala neopresnih kruhov, se je morala imenovana «novotarija» uvesti prav malo pred 1053. A vprašano po pravici: kedar se je to zgodilo? kaj je dalo povod tako važni novotariji? kaj je pač napotilo Italijo, Francijo, Španijo, Anglijo, Nemčijo, da so kar naenkrat odrekle se tisočletni šegi, da bi jo zamenjale z novo? Na vsa ta vprašanja molči zgodovina — in ostane dolžen odgovora častiti Patrijarh.

Res pa je, da raba opresnih kruhov se nahaja v zapadni cerkvi od nepomnijih časov. Dominik patrijarh grajski in oglejski, piše okol l. 1050. torej za dobe Mihaela Cerularija: «... pred vsem hranimo šego opresnih kruhov ne le po apostolskem, ampak po Gospodovem izročilu.» Rabanus Maurus, nadškof mogunški, dvesto let pred Cerularijem, piše, da se mora pri sv. maši opresni kruh posvetiti v skrivnost Kristusovega telesa: to šego, ki so jo izročili aposteljni in apostolski mošje, drži rimska cerkev, in skoro po vsem zapadu drže isto navado vse cerkve.¹⁾ Isto spričuje v 8. stoletji Alkuin.

A ravno tako napačno je z druge strani, kakor bi vshodne cerkve tisoč in več let ne bile poznale opresnega kruha pri sv. daritvi. Bickel in Thalhoffer sta našla, da vsaj v nekaterih vshodnih pokrajinah je bil v navadi opresni kruh. Isto najdemo pri Maronitih in Armencih. Ravno tako nam pripoveduje Jud Filon o Aleksandrijskih kristjanih apostolske dobe, da so pri svojih večerjah imeli dvoje vrst kruha — s kvasom in brez kvasa.

¹⁾ De Clericorum instituti » e l. I. c. 31.

pravi, da opresni kruhi so se hranili v veži sv. mize (oltarja) — *ἐν τῷ ἁγίῳ προνάῳ ἱερᾶς τραπέζης . . . ἄφνυτοι μὲν οἱ ἄγιοι*. Isto, se zdi, izražajo besede šv. Pavla do Korinčanov: «Zato praznujmo ne v starem kvasu hudobe in napačnosti, nego v *presnini* čistote in resnice.»¹⁾

Tako najdemo tedaj, da vže od apostolskih časov se je rabil oboje vrste kruh pri sv. maši; in le tako si razlagamo, da so latinski in grški očetje v florentinskem konciliju soglasno izrekli, da se sme telo Kristusovo posvetiti kakor v opresnem, tako v neopresnem kruhu; in da duhovniki morajo rabiti ta ali oni kruh, po navadi njih cerkve, bodisi zahodne ali vshodne.

Dalje.

Poslanica prevzv. goriškega nadškofa svojim duhovnikom.

Častiti duhovščini pozdrav!

Važni vzroki Nas silijo, da se s tem listom obračamo do Vas, častiti bratje. Dobro veste, da je sv. Duh postavil škofo, vladati cerkev božjo, ki jo je pridobil sè svojo krvijo. (Dej. ap. 20. 28). Skrb za to cerkev tedaj je, ki teži Našo dušo. Cerkev je, po nauku istega aposteljna, telo Jezusa Kristusa, čigar je On sam glava, čigar udje so posamezni verniki. (Kol. 1. 24; Ef. 5, 30). Čeravno so pa v cerkvi razdeljene službe in dela (1. Kor. 12, 5. 6), čeravno ima veliko udov eno telo (ibi. 12), je vender *eno* telo in *en* duh. (Ef. 4. 4). Vzrok in vez te edinosti je Jezus Kristus, ki sè svojim duhom vpodablja in oživlja cerkev. Po Njem je vse telo staknjeno in sklenjeno in raste po vsakovrstni zvezi v pomoči, poleg opravila vsakemu udu odmerjenega. (Ef. 4. 16). Kolikor tesniša pa je zveza udov v Jezusu Kristusu, toliko trdnejša je vstanova cerkve. Zato je prosil tudi Jezus Kristus svojega Očeta, pred svojim vnebohodom, da bi bili vsi popolnoma eno. (Jan. 17. 23). V tej cerkveni edinosti je moč in znamenje njenega božjega postanka. Ker so namreč posamezni pastirji sè svojim ljud-

¹⁾ I. Kor. 5, 8.

stvom združeni s klejem soglasja, kakor govori sv. Ciprijan sè svojim škofom, in po škofu nerazdeljivo sklenjeni z najvišjim škofom, Kristusovim namestnikom, se sveti vpričo vseh ona mila in krasna cerkvena edinost, ki je strašna njenim sovražnikom, kakor zvrstena vojskina truma. (Vis. pes. 6. 3, 9).

Iz tega se lahko spozna, zakaj se je božji nasprotnik vedno na vso moč prizadeval, da bi razdružil srca vernikov in tako omajal vez katoliške edinosti. Kakor se je pa prejšnje čase prizadeval, odtujiti katoliški svet rimskemu papežu in tako odmakniti cerkev od svojega temelja, na katerega jo je bil Bog postavil, tako se z vso silo trudi dandanes, da bi odvrnil vernike od svojih pastirjev to je škofov, ko je vendar Jezus Kristus vernim kristjanom za to dal ime ovčic, da bi jim na ta način priporočil, z vso vdanostjo ubogati učečo cerkev. Zavoljo takega ščuvanja vernega ljudstva proti škofom, se nam je bati najhujšega za cerkev božjo. „Od tod namreč, piše sv. Ciprijan, so izvirali in izvirajo razkoli in krivoverstva, ker se škof, ki je eden in ki je predstojnik v cerkvi, zaničuje od nekaterih prevzetnih predrznežev in ker se mož, ki ga je sam Bog kot vrednega počastil, sodi kot nevreden za ljudi! Zakaj vedeti je treba, da je „škof v cerkvi in cerkev v škofu, in če kedo ni sè škofom, ni v cerkvi“. (Ep. ad Florentium Pupianum, de obrectatoribus). Pred vsem je pa ne malo časopisov, katerih pisavci imajo ta namen. Zapeljani od napačne svobode, menijo, da smejo predrzno vse početi proti rimskemu papežu in škofom; tako izpostavljajo pastirje, katere je sv. Duh postavil verni čredi, sumničenju in zaničevanju in ne pomislijo, da se na ta način pot pripravlja k razkolu in da se ruši, s preziranjem najsvetejše škofovske oblasti, ne samo cerkvena, temuč tudi državna podlaga.

Te vrste časopise smo vže z resnobnimi besedami označili v pismu, ki smo ga poslali častiti duhovščini leta 1887, posvetovavši se poprej s prečastitimi škofovskimi brati Naše pokrajine, v katerem šamo duhovnikom prepovedali, podpirati jib na kakoršenkoli način.

Toda takratni opomini so se polagama pozabili. Zakaj še dandanes ne le ne nehajo nekateri časopisi delati v po-

gubo cerkvi, kakor smo v onem pismu izjavili, temuč postajajo vsaki dan celó predrzniši. Najbolj Nas pa boli, da neredko podpirajo take vrste časopise s peresom ali z denarjem duhovniki sami, ne meneč se za Naš, dasi zelo važni opomin.

V našem mestu izhajata dva taka časopisa, eden v laškem, drugi v slovenskem jeziku. Prvi je bil vedno pripravljen žaliti verske resnice in kratiti oblast škofov in duhovnikov; drugi pa že dalje časa presoja tako predrzno škofo in duhovnike in tako uporno piše proti učeči cerkvi, da se je zarad tega pri nas močno bati za cerkveni red (disciplino). Še hujše je pa to, da skriva ta list svoje zavržljivo delovanje s „katoliškim“ imenom, dà, drzne se celó Naše ime navajati, ter se izgovarja, kakor bi bili Mi njegove stranke, ali kakor bi se ono pisalo z Našim dovoljenjem. In ravno to slepilo s katoliškim imenom je, kar najbolj goljufa neprevidne ljudi; nasproti pa je vsem znano, da pišejo oni prvi časopis nejeverci ali liberalci, ki si ne le ne prisvajajo ime katoličan, temuč se pogosto javno bahajo sè svojim liberalstvom.

Najbridkeje Nas je pa vžalilo to, da se je drznil omenjeni časopis, postaviti Nas v nasprotje s prevzvišenim ljubljanskim knezoškofom, kakor bi Mi v soglasju s trditvami liberalne stranke, obsojali Njegovo apostolsko gorečnost in čudovito modrost v delovanju, in da se ne ujemamo ž Njim posebno v političnih zadevah. Omenjeni časopis se je drznil obdolžiti prevzvišenega ljubljanskega škofa hudodelstva nad vero, „da je kompromitoval katoliško vero in ves duhovski stan“, da je zlorabil v dosego slabih namenov izpostavljanje Najsvetejšega Sakramenta in vkrenil še mnogo tako slabega. Po teh opazkah je pristavil: „k sreči, da pri nas tega še ni. Naš višji pastir pusti duhovnikom prosto roko v političnih rečeh. V tem oziru se lahko srečne štejemo na Goriškem“.

Mi tedaj s tem pismom vsa te vrste očitanja *iz celega srca zavračamo* in hočemo, da vsi Naši duhovniki in verniki vedo, da smo Mi s prevzvišenim ljubljanskim knezoškofom *ene misli, in da tudi v cerkveno-političnih rečeh ne učimo drugega evangelija, kot On*, „ker vender ni drugega; toda

so nekateri, ki vas motijo in hočejo prevrniti evangelij Kristusov“. (Gal. 1. 7).

Sodimo, da prizadevanje omenjenih časopisov škoduje katoliški veri in krščanskemu redu (disciplini), in očetovsko opominjamo tiste, ki pri njih sodelujejo bodisi z izdavanjem ali pisanjem, da opuste to počenjanje in se poboljšajo. Ne moremo si kaj, da bi v ta namen ne opominjali Vas, častiti bratje, in po Vas tudi može mej svetom, ki se pečajo s politiko, z besedami turonskega provincijalnega zbora l. 1849: „ . . . (V političnih zadevah) naj nič ne store duhovniki brez sveta in dovoljenja škofovega. Pisatelji pa, katerikoli so, naj se na vso moč varujejo, da ne bodo, kakor pravijo, skrbeč za združenje ljudstva s cerkvijo, ali pod pretvezo kakega drugega dobrega namena, izpostavili božjo in nespremenljivo cerkveno vravnavo tolikim nevarnim spremembam, katerim so podvržene človeške družbe; da se sami ne store krive onega nauka, ki je kot krivoverski zavržen, da namreč iz družbe vernikov izvira v pastirje oblast cerkvene službe in vodstva. Ako se pa kedarkoli politična vprašanja dotikajo vere in duhovnih reči, tedaj naj jim služi v vodilo njih mišljenja in pisanja, kar je določeno v cerkvenih določbah in v novejših konstitucijah rimskih papežev“.

Opominjamo Vas tedaj, častiti bratje, da ne podpirate z denarjem, niti prebirate časopise takega mišljenja in delovanja, naj vže izhajajo v našem mestu ali drugod in v kateremkoli jeziku. Ravno tako hočemo in ukazujemo, da podučite vernike, ki so izročeni Vaši skrbi, o tem Našem pismu in njegovi vsebini, kedar in kakor se Vam bo primerno zdelo, in jih skušate odvrniti od branja gori imenovanih časopisov. In ker dandanes sovražniki cerkve s čudovito drznostjo napadajo dostojanstvo in oblast škofov, se nam zdi silno potrebno, da Vi pogostokrat in obširno govorite vernikom o značaju učeče cerkve in škofovske oblasti ter močno povdarjate opomin sv. Ignacija, učenca apostelnov: „Časti Boga kot stvarnika in Gospoda vseh; škofa pa kot prvaka duhovnikov, ki nosi Božjo podobo; Božjo zavoljo pervenstva, Kristusovo zavoljo duhovništva. Boljši ali enak Bogu ni nobeden v kaki reči. V cerkvi ni nič

večjega kot škof, ki je Bogu posvečen v blagor celega sveta. *Kedor spoštuje škofa, tega spoštuje Bog, kakor bo Bog kaznoval tistega, ki onega sramoti*. (Ad Smyrn. 9). Tudi ni vzroka, da bi se kaki narod za se ali svojo čast kaj bal od strani cerkve in škofov. Cerkev pri narodih ne išče drugega, kakor to, kar je božjega in Jezusa Kristusa. Kristus naš Gospod mora vladati ne le posamezne ljudi, temuč cele narode: „Prosi me, in dal ti bom narode v delež“. (Ps. 2. 8). Zato ne najde narod miru, dokler ne prizna Jezusa Kristusa za svojega kralja. Škofje pa, namesto Kristusa poslani (II. Kor. 5. 20), ko škušajo vtrditi kraljestvo Jezusa Kristusa in njegovo pravico, ne samo ne nasprotujejo narodom in njih pravičnim težnjam, temuč močno pomagajo k njih sreči in pravi slavi. „Pravičnost namreč narod povzdiguje; greh pa ljudstva nesrečna dela“. (Preg. 14. 35).

Ako pa ostaneta omenjena časopisa v svojih sklepilih in se ne spametujeta, kar naj Bog odvrne in Mi upamo, da se ne bo zgodilo, potem naj vedo vsi verniki, tudi neduhovniki Naše nadškofije, *da je pod smrtnim grehom prepovedano vsem, ju podpirati, brati ali obdržati na kakoršenkoli način*.

Častiti bratje, ne opustite h kratki močno priporočati vernikom dobre in katoliške časopise, posebno one, ki se izdajajo v našem mestu v poduk krščanskega ljudstva. Veliko namreč koristijo dandanes krščanskemu ljudstvu dobri časopisi. Primerno se mi zdi Vas tukaj spomniti besedij svetega očeta Leona iz pisma, katero je pisal leta 1891 avstrijskim škofom: „Taki dobri časopisi, ki izhajajo vsaki dan ali le določene dni, so pri vseh narodih mnogo koristili sveti in državni stvari, bodisi da jo vže naravnost branijo in podpirajo ali da pobijajo nasprotne spise, ki ji hočejo škodovati in tako zavirajo nečisto okuževanje. Toda v avstrijski državi so največjega pomena, kjer razširjeni časopisi večidel služijo zagrizenim cerkvenim sovražnikom, ki so bogati in jih lažje in vspešniše razširjajo . . . Zato bi bilo primerno in koristno, da bi imela vsaka pokrajina svoje lastne časopise tako rekoč v obrambo svetišča in ognjišča in tako vstanovljene, da v nobeni reči ne odstopijo

od škofove razsodbe, marveč naj prav in radi soglašajo ž njim z razumom in voljo ; tudi duhovniki naj jih blagohotno povspešujejo in ponudijo znanstveno pomoč, in kolikor je v resnici katoliških mož, naj jim bodo naklonjeni in po svojih močeh in zmožnostih v podporo. (Pismo avst. škofom „In ipso supremi“, dne 3. marcija 1891.).

Tem besedam Najvišjega pastirja naj Nam bo dovoljeno dostaviti opomin provincijalnega zbora bituriškega l. 1850, ki velja tako duhovnikom, kakor tudi neduhovnikom : „Pri zbiranju časopisov, katere hočete sprejeti, poslužujte se kot svetovalke sv. vere ; vedite, da morate zavreči tako tiste, katere je obsodil papež ali škof, kakor tiste, ki uče veri in družbi sovražne nauke ali napadajo cerkvene naredbe. Nikar pa ne berite liste, ki so sovražni veri in nramnosti in ki vzbujajo poželjivost. Da se verniki obvarujejo takega pohujšanja, naj pazijo župniki in spovedniki z vso skrbjo in strogostjo“.

Sicer pa želim, častiti bratje, da bi bili napolnjeni z duhom Jezusa Kristusa, ki je naš mir, kateri je iz obeh eno storil, ki je oba v enem telesu z Bogom spravil po križu, ker je vmoril sovrašтво. (Ef. 2. 14. ss.).

Prosim Vas pa, da vsi eno govorite in da naj ne bodo mej Vami razpori ; bodite pa popolni v enem duhu in v eni misli. (I. Kor. 1. 10). *Ime Jezusa Kristusa in skrb za Njegovo cerkev naj Vas druži, da se združenimi močmi bojujete boj Gospodov.* Ne bomo mogli namreč premagati toliko sovražnega orožja in zvijač, ako ne odložimo vsako nasprotovanje in nespodobno (Ef. 5. 4.) strankarstvo in ne združimo vse svoje moči v en in isti, nam vsem skupni namen.

Da se vezi te edinosti in sloge tesneje sklenejo mej Vami, na vso moč priporočamo, da se vpišete v „Associatio Sacerdotum Adoratorum“, katero smo lansko leto ustanovili v Naši nadškofiji (Glej „Fol. per.“ 1895 p. 30 ss.); namen te družbe je : „združiti vse duhovnike z vezmi mejsebojne ljubezni, v kateri naj bi v enem duhu živeli in eden drugega podpirali sè zgledi vere in ljubezni do Boga“. Duh Jezusa Kristusa naj živi v Vaših srcih in naj Vas krepko priganja k vsakovrstnemu plemenitemu delovanju !

Razun te notranje vezi duhov, Vam priporočam drugo in sicer zunanjo vez v dosego skupnih teženj. Znano je, da se mej nami vrsta duhovnikov dan na dan bolj krajša. Koliko bratov nam je minula leta pobrala prezgodnja smrt! Mladeničev pa, ki bi se posvetili duhovskemu stanu, je vsako leto manj. Družega zdravila za to ni, kakor da se vstanovi v Našem deškem semenišču notranja gimnazija. To vsem skupno zadevo Vam na vso moč priporočamo ter Vas prosimo, da obrnete po svojih močeh in veljavi, ki jo imate mej vernim ljudstvom, vse svoje težnje v dosego tega namena, da bi bilo čim najpreje mogoče deškemu semenišču, ki je punčica Našega očesa, podariti po cerkveni želji vstanovljene šole.

Da se pa razširi ta duh katoliške edinosti in ljubezni, s katerim naj bi bili Vi vsi z Nami združeni, tudi mej verno čredo, in da od onod tudi sami dobimo nove moči, opominjamo Vas, da ne razširjate samo, kakor smo vže zgoraj omenili, dobre časopise mej verniki, temuč da tudi skrbno vstanavljate društva v podporo katoliški stvari in drugim poštenim, ljudstvu koristnim zadevam. Zelo mi je všeč, da so v mnogih krajih Naše škofije duhovniki vže vstanovili taka društva, ali jih bodo v kratkem vstanovili. Ne vstrašite se dela in srce Vam naj ne upade zarad groženj nasprotnikov, temuč krepko in marljivo nadaljujte pričeto delo in zaupajte v Njega, ki je rekel svojim apostelnom: „Na svetu boste imeli bridkosti; ali zaupajte, *Jaz sem svet premagal*“ (Jan. 16. 33).

Toraj, častiti bratje, dvignite se, z Nami noseč breme. Ker veste, da tudi Mi obdelujemo isti vinograd, radi nosite z Nami težo in vročino dneva. (Mat. 20. 12). Poklicani v isto duhovno vojsko, *borite se z Nami v isti vrsti*, kot dobri vojščaki Jezusa Kristusa. (2. Tim. 2. 3). Spominjajoč se, da Bog ni Bog razpora, ampak miru (I. Kor. 14. 33.), skazujte Nam vedno Vašo pokorščino! Bodite pokorni svojim predstojnikom in bodite jim podložni, zakaj oni čujejo kakor taki, ki bodo dajali odgovor za Vaše duše, da z veseljem to delajo, in ne zdihovaje (Hebr. 13. 17), da bomo mogli, oziraje se na Vaše plemenito in iskreno nagnjenje do Nas in iz tega izvirajoči bogati sad, zaklicati: Glejte,

kako dobro in kako prijetno je, če bratje skupaj prebivajo. (Ps. 132, 1. — Gl. past. list. očetov provincijalnega zbora baltimorskega. X. 1. 1869).

Da se nam spolnijo te svete želje, pomagaj Najvišji, Najboljši Bog, po priprošnji svete in brezmadežne svoje deviške Matere, katere bogato pomoč, Vam, častiti bratje, iz srca želimo.

DANO V NAŠI NADŠKOFIJSKI REZIDENCiji

V Gorici, dne 10. maja 1896.

✠ **Alojzij**
nadškof.

RAZNOTEROSTI.

Pojasnilo k poslanici prevzv. knezo-nadškofa goriškega.

Lista, o katerih govori poslanica, sta: „Corriere di Gorizia“ in „Soča“. Prvega vrejuje neka goriška Židinja. „Corriere“ je, kakor se zdi, glasilo dveh prostozidarskih lož v Gorici. Razume se, da izpoveda brezverska načela; njegove politične težnje so protiavstrijske, iredentovske. „Corriere“ je vže nekatere kratki izrekel očitne herezije, proti čemur se je tudi od strani cerkvene oblasti povzdignil glas.

„Soča“ se drži od l. 1890 v cerkveno-političnih vprašanjih nazorov „Slovanskega Sveta“, katere je razvil pisatelj knjižice „Zur Steuer der Wahrheit“; proti tej knjižici smo tistih let tudi v „Rimskem Katoliku“ več pisali. Škofje naj se v politiko ne vti-kajo! In ako to storé, verniki niso dolžni jih poslušati! Avstrijski škofje, in posebno naši na jugu, so slepo orožje centralne vlade, ki hoče Slované na jugu deloma ponemčiti, deloma poitalijančiti. Škof Missia je zaveznik Bismarckov in pomaga izvrševati program pangermanske politike!

V enakem smislu je o naših škofih „Soča“ vže večkrat pi-sala, in sicer nekaterekrat prav podlo. Isto tako je na nečuvén način blatila tudi ostale duhovnike goriške, višje in nižje, kateri se ji niso hoteli brezpogojno pokoriti. Bilo je to pravo pravcato husitsko hujskanje. Ost njenih napadov je bila pa vselej obrnjena proti prevzv. knezoškofu ljubljanskemu, češ, on je vse zlo provzročil

na Slovenskem. Pri vsem tem pa ni „Soča“ nikoli zabila povdarjati svoje pravo „katoličanstvo“. Dà, dajala je celó razumeti, kakor bi njeno politiko odobral sam prevzv. nadškof Alojzij. Od tod si lahko razlagamo zmešnjavo in zbeganost, ki jo je provzročila v duhovnikih in v vernem ljudstvu.

Da ne bo kedo mislil, da reč pretiravamo, evo tu nekaj stavkov iz letošnje „Soče“.

„... Ali najhujše je to, da katoliška stranka, oziroma znani „streberji“ okoli ljubljanskega škofa, so vplivali, da je prišel v javnost znani pastirski list pred deželnozborskimi volitvami na Kranjskem. Javna tajnost je, da je bil pastirski list izdan zaradi Koblarja. Mi smatramo ta pastirski list kot največjo krivico duhovskemu stanu in hudo pljusko duhovnim kandidatom. Ta pastirski list je menda „unicum“ na celem svetu. Na temelju tega pastirskega lista ne bi smel vsestransko izobražen, učen in zmožen duhovnik kandidovati proti zarobljenemu, nezmožnemu in koristolovnemu kmetu, ali pa proti hinavcem, ki pod plaščem vere iščejo časti in dobičke? Ali ni to hudodelstvo nad vero? Ali se ne pravi s tem kompromitovati katoliško vero in ves duhovski stan? Noben papež, noben škof, noben cerkven zbor, nobena sinoda, nobena kongregacija do zdaj ni tega storila.“

„Nekateri župniki na Kranjskem so bili do dna srca vžaljeni, ker so videli, da se Najsvetejše zlorabi za brezznačajneže. Škofje v Trstu in Istri niso ukazali izpostaviti Najsvetejšega proti židom in brezverskim Lahonom, pač pa so prepovedali agitovati. Na Kranjskem pa je škof zaukazal celo najsvetejše izpostaviti proti slovenski inteligenciji... Tako postopanje je proti vsem načelom pastirstva in jako škodljivo v verskem in v narodnem oziru.“

„Veliko se piše o pomankanju duhovnikov. O vzrokih se malo govori. Ako bodo škofje tako zatirali „svobodo svojih mislij in javnega delovanja“ pri nižji duhovščini, kakor to dela ljubljanski škof, tedaj bodimo pripravljeni, da bode čedalje manj duhovnikov...“

„Najsvetejše se izpostavlja za izvolitev pravih, odkritosrčnih, skozi in skozi doslednih mož, ne pa za očitne pustolovce in brez značajneže. Kjer se pa takò dela, tam se vera tepta z nogami, tam se širi klečeplaztvo, pustolovstvo, neznačajnost, podlo koristlovje in tam mora začeti vera pešati! Saj cerkev na take načine siloma peha od sebe cele vrste mož, ki stojè v nasprotnem taborju. Sploh rečemo in trdimo: sedanji sistem v ljubljanski škofiji je prototip razmer, kakoršne bi nikdar ne smele biti...“

Na tako in enako pisarjenje se je oglasil prevzv. metropolit goriški v poslanici, ki smo jo zgorej priobčili. Koliko važnosti ima ta postanica ne le za ožišo Goriško, ampak za vse Slovensko, po kaže prihodnost.

„Soča“ je odgovorila s tem, da je nadškofu zažugala s tožbo v Rim, ob enem si je nje stranka dajala oduška v „Slovenskem

Narodu“ in v „Edinosti“. Ko bi se pa v Rimu ne vgodilo željam „Sočine“ stranke ter bi se ne obsodilo počenjanja naših škofov, potem . . . no, potem naj si Rim zapomni, da bomo imeli na Slovenskem nekaj hujšega nego se je videlo za dobe Lutrove reformacije. Nekaj takega se je bralo v „Slov. N.“. Kmalu potem pa je „Soča“ svojo jezo začela hladiti nad neko goriško „kliko“, ki je baje na prevz. metropolita tako dolgo pritiskala, dokler je izdal svojo poslanico, češ, klika se je hotela tako zmaščevati nad nekaterimi osebami „Sočine“ stranke!

Ne bomo več govorili o tem. Najbolje pojasnilo k temu dobijo naši čitatelji v klasični razpravi, ki jo prinašamo na uvodnem mestu pričujočega zvezka.

Zgoščena zgodovina.

Le Bog je večni, nespremenljiv: človek pa, kakor pravi sv. pismo, je lažnjiv in se spreminja kot luna. Nestanovitnost in lažnjivost človekova je tem večja, čim bolj zapušča Boga in se izneverja načelom večne resnice pa se vdaja strastem in požljivosti. To posebno lahko opazujemo na novejši zgodovini, potem ko so narodi in države zapustili Boga in njegovo cerkev. Pred vsem se to kaže na francoskem narodu, ki hodi, kar se tiče brezverstva, vže 150 let drugim narodom na čelu. Danes: „Hozana!“ jutre: „Na križ ž njim!“ Neki list (Crise de Parisiens) je iz pariških arhivov sestavil naslednji zapisek političnih parol, ki so se iz ust velikomestne druhali mej l. 1788 in 1850 slišale po pariških trgih in ulicah.

1788. Živio naš dobri kralj Ludvik XVI! Živela kraljica! Živeli notabli!

1789. Dol z notabli! Živeli generalni stanovi!

1790. Smrt generalnim stanovom! Živio narodni zbor! Živeli patrijoti plemstva! Živio vojvoda orleanski! Živeli župniki!

1791. Smrt plemstvu! Dol z duhovniki! Živela konstitucija! Živio Lafayette! živio Bailly! Živio konstitucionalni kralj!

1792. Dol s kraljem in njegovim veto-m! Dol z Bailly-em!

1792. Junij. Dol z narodnim zborom! Hočemo postavodajni zbor! Živio Dumouriez! Na laterno!

Avgust. Dol s kraljem! Nočemo konstitucije! Smrt Dumouriez-u! Živela konstitucija! Živela republika!

1793. Smrt aristokratom! Smrt bogatinom! Dol s farji! Nočemo Boga! Živio Robbespierre! Živio Marat! Živeli jakobinci! Živela groza!

1794. Smrt Vergniaudu! Smrt Girondistom! Proč z denarjem! Proč z vsem! Živela „gora“! Živio Robbespierre! Živela guillotina! Živelo „najvišje bitje“! Živio birič!

1795. Dol z „goro“! Dol z Robbespierre-om! Živelo človeštvo! Živela svoboda in enakost! Kruh ali smrt!

1796. Živela konstitucija od leta 1695! Živio Bonaparte!
... Živio direktorij!

1795 do 1808. Živio 18. brumaire! Živeli konzuli republike! Živio dosmrtni konzul! Živio kruh! Dol z republiko! Proč s tribunalom! Nočemo miru! Živio cesar! Živela armada! Živio vojaški nabor! Živela častna legija! Živeli naslovi! Živela Jozefina!

1809 do 1813. Dol z Avstrijo! Smrt papežu! Smrt Jozefini! Živela Marija Luiza! Živela Avstrija! Živio rimski kralj! Živio Murat! Živio Napoleon Veliki!

1814. Smrt tiranu! Smrt rimskemu kralju! Nočemo vojaškega nabora! Dol s cesarskim orlom! Smrt Napoleonu Velikemu! Živeli zavezniki! Živela bela zastava! Živela svoboda! Živio mir!

1815. Marec. Smrt Burbonom! Smrt rojalistom! Smrt zaveznikom! Nočemo miru! Živio Bonaparte! Živeli zavezniki! Živela revolucija!

Julij. Smrt Korzijan! Proč z vojsko! Smrt zaveznikom! Dol z revolucijo! Živio zaželeni Louis! Živio car Aleksander! Živio avstrijski cesar! Živio pruski kralj! Živela restavracija! Živio mir! Živela vera! Živeli rojalisti!

1816 do 1830. Živela nenajdljiva komora! Dol z nenajdljivo komoro! Živela vera! Živela svoboda! Smrt jezuitom! Živela kraljeva straža! Dol z ministerstvom! Živela legitimeteta!

Julij. Smrt Karlu X! Smrt Dauphinu! Dol z legitimeteto! Smrt kraljevi straži! Živio Ludvik Filip! Živela ljudska suvereniteta!

December. Živio Lafayette! Živeli Poljaki! Živeli puntarji vseh dežel! Živio kralj! Živeli republikanci!

1831. Živio Kazimir Perier! Živio mir! Smrt republikancem!

1832. Živela republika! Živio Lafayette! Dol z Ludvikom Filipom! Proč z republiko!

1839. Živela republika! Proč z republiko!

1848 do 1850. Živela reforma! Živio Odilon-Barrot! Proč s zistemom! Smrt Ludviku Filipu! Živela republika! Živela provizorična vlada! Živio Lammartine! Živio Ledru-Rollin! Smrt komunistom! Smrt Cabet-u! Smrt Blanqui-u! Živio Blanqui! Živela narodna zbornica! Živela republika! Živela demokratična in socijalna republika! Živio Cavaignac! Smrt Cavaignacu! Živio Louis Napoleon! Živio cesar! Smrt Louis Napoleonu! Živela guillotina!

To je zgoščena (kondensirana) zgodovina Francozke do zadnjega carstva. Nepristranskemu čitatelju se mora zdeti, kakor bi se znašel v norišnici in bi slišal vpitje besnih norcev!

Posneto iz: „Die Wahrheit“ 1. 1. XIII.

Ugrabljeno cerkveno imetje v Italiji.

„La Civiltà Cattolica“ je nedavno priobčila pregled od sedanje italijanske vlade ugrabljenega oziroma zaseženega cerkvenega premoženja. Cena nepremičnih posestev, katerih se je država polastila, a ne še prodala, znaša 876,423.741 lir; cena ugrabljenih in vže prodanih pa 616,185.563 lir; vsega skup tedaj 1.492,609.304 lir. Ta neizmerni cerkveni rop leži na vesti mlade zedinjene Italije ter kliče nad njo prokletstvo Božje. Take države naj bi bile srečne! Koliko Bogu posvečenih devic, koliko revežev mora lakote medleti! Koliko samostanov je, ki od dne do dne životarijo le o milih darovih vsmiljenih ljudij, ne da bi mogli več, kakor nekdaj, kruha dajati neizmerni množici revežev in sirot. In ta izstradana množica vpije v nebo! Potem se čudijo, kaj je vzrok socialni revoluciji. Sami Siciliji je ugrabila Italija cerkvenih posestev v veljavi nad 200 milijonov. Kaj čuda tedaj, da se proletarijat zbira po mestih na punt proti takim ljudskim osrečevalcem!

Realist.

Grdo vreme, vse je blatno,
 Jaz po ulicah pa hodim,
 Gledam, gledam, kje bi prèdmet
 Našel za povest.
 Po beznicah vse pijance
 Dolge ure sem bil gledal,
 Kaj pijó, kaj govorijo,
 Kako pljujejo.
 Vse kletvine sem zapisal
 V dnevnik lepi in obširni,
 Vse priimke sem zapamtil,
 Da porabim jih.
 Da še boljše bi popisal,
 Sam pijanost sem poskusil,
 Vem, kako deluje v glavi,
 Kaj želodec dé.
 Gledal v fizijologijo,
 Sem delirium študiral,
 Tudi kemično sestavo
 Vem za alkohol.
 Hodil sem i za berači,
 Vse mrčese jim preštel sem,
 Sem pogledal v njihovo malho,
 Kaj imajo v njej.

Vem, kako se blato prime
Kože in obleke tudi,
Vem, kako se krpa suknja,
Stara dvajset let.
In popraševal sem v mestu,
Ktere ženske so najslabje,
Te so mi interesantne,
Važne za povest.
Hodil sem za njimi dolgo,
Bogme, dobro jih spoznal sem,
Vem za vse njih skrite grehe,
Krasna zbirka to!
Vse beznice so mi znane;
Kar po njih sem bil doživel,
Vse zapisal sem si zvesto
V ljubi dnevnik svoj.
In vse židovske podlistke
Čitam let že dolgo vrsto,
Kar pikantnega zasledim,
Vse prepišem si.
Moja stara gospodinja
Je neznosna tercijska,
Dnevnik moj je prečitala
In mi rekla je:
„Oj, gospodič, kake svinje
Ste pa tukaj popisali!
Bog nas varuj, to je grešno,
V pekel pridete“.
Borna pamet, ki tiči še
V teh predsodkih predpotopnih!
Jaz, apostol umne vere,
Jih potrebil bom.
Vsa moralna pruderija
Laž je konvencionalna,
Je bolezen le možganov,
Jaz pa prost sem je.
Kot botanik sad in cvetje,
Jaz ljubezen popisujem.
Kaj izmišljajo si popi,
Malo briga me.
Kdo bi mogel še dandanes
Kaj izvirnega spisati,
Če bi držal se zakonov,
Nравnih tesnih mej!
To pa je življenje čvrsto,
Kar jaz vneto popisujem,
Treba vbijati si glave

Ni z idejami.
 Kako naj idejo vzamem ?
 Ali versko ? Nisem vaju,
 Treba bi hoditi v cerkev
 Z mašno knjižico.
 Ali modroslovsko misel ?
 Treba bilo li učenja,
 Temeljitega mišljenja
 In značajnosti.
 Naj li pišem zgodovinsko ?
 Stikati po starih zgodbah,
 In se s trdom jih učiti,
 Me ne veseli.
 Vse naj pojde rakom žvižgat,
 Kar si zmišljajo pedanti,
 Kar je npravno, se ne bere,
 Me ne poslavi.
 Torej hodim po beznicah
 In po ulicah se klatim,
 Zraven sem pri vseh pretepih
 In življenje zrem.
 Meni to je bolj prikladno,
 To je moja dušna paša,
 To izvrstno popisujem,
 Drugi pa beró.
 Poln je že moj lepi dnevnik,
 Poln pikantnih je prizorov :
 Vse je polno v njem pijancev
 In prešestnikov.
 Jedna misel pa me tare
 In ne dá mi v srcu mira :
 Mnogo mikavnih prizorov,
 Je-li to povest ? —
 Kdo bi s tem si srce mučil ?
 Kar prizore vkup bom spisal,
 In z dovtipi jih osolil
 Z listov čifutskih.
 In na to bom spis razdelil,
 Kot spodobi se, v poglavja :
 Večno slavno mi donese
 Realistična povest.

Cirilski.

Za mlade pisatelje :

P. n. g. Štrekelj Ed., kaplan v Rifembergu for. 2:

Slovenskim bogoslovcem.

IX.

Za poglobitnim prvo.

Accipimus et nos Spiritum sanctum, si amamus Ecclesiam, si caritate compaginamur, si catholico nomine et fide gaudemus.

Augustinus tract 32. Ioan. 8.

Jezus Kristus, veliki duhovnik in poglavar človeštva. Ta je poglobitna misel, ki mora navdati mladeniča, kateri hoče imeti duhovništvo Nove Zaveze. Naglo se to ne more zgoditi, ali dovršiti se mora. Varujte se pa površnosti. Nekateri gospodje sotoj gotovi: „Razumem, saj sem se učil vže otrok“ V resnici vedo sicer, da Jezus Kristus je veliki duhovnik grešnega človeštva, razumejo pa ne. Trudite se torej, da Vam podoba Jezusa Kristusa napolni um in srce!

Za to poglobitno resnico pride prva za njo: *katoliška cerkev je nevesta-ljubljenka velikega duhovnika Jezusa Kristusa.* Sè svojo cerkvijo se je Gospod zaročil vekomaj, pri njej ostane do konca sveta, od nje se nikoli ne loči, brez nje ga nikedo nikjer ne najde. Treba je torej, da tudi vi iščete Jezusa Kristusa, ženina svojega srca, pri nevesti, sicer bi ga ne našli nikoli.

Izven cerkve ni Kristusa; kedor je ločen od cerkve, je ločen tudi od Kristusa.

Kar je Jezus Kristus človeštvu, je edino le po svoji cerkvi. Tako tudi edino le na njenih altarjih vrši posvečenje in daritev Nove Zaveze.

Če je pa Jezus Kristus sam, veliki duhovnik in poglavar človeštva, zaročen sè sv. cerkvijo, če je sam, ves njen, če sam vrši svoje človeško-božje delo le v cerkvi, in po njej, hoče pač tudi, da vsi njegovi duhovniki podarijo srce katoliški cerkvi, da ž njo žive, zanjo skrbje, zanjo molijo, ž njo mislijo in čutijo, da v njej in po njej vršijo svoje častito duhovno zvanje.

Vedite torej, da najdete Jezusa Kristusa le v cerkvi in le od nje vdobite duhovno posvečenje. Prazni bodo vsi Vaši načrti, ako se ne zlagajo s cerkvenimi, prazni vsi Vaši trudi, ako jih cerkev ne blagoslovi, prazni bodo Vaši blagoslovi, ako jih cerkev ne priporoči svojemu ženinu Jezusu Kristusu. Dragi moj! Pišete mi, da se je ozarila Vam duša, od kar ste se zagledali v prozorno podobo našega Velikega duhovnika Jezusa Kristusa; prosite ga torej najprej spoznanja in ljubezni katoliške cerkve.

Spoznanje in ljubezen katoliške cerkve. Rad bi Vas učil te lepe ljubezni, v kateri je svet tako zelo omrznil. Ali učite se rajše od Jezusa Kristusa samega spoznavati in ljubiti katoliško cerkev. *Njegova zgradba je*. Tiste večne roke, ki so svet vstvarile, sezidale so cerkev. „Ti si Peter, skala, in na to skalo bom zidal svojo cerkev in peklena vrata je ne bodo premagala.“¹⁾ Svet je Bog vstvaril z eno besedo: bodi, cerkev je vstvaril z velikim ponižanjem in trpljenjem: človek je postal in na križu trpel v dovršenje te zgradbe.

Njegovo kraljestvo je, ki se raztega čez cel svet in ostane do konca sveta. Preživelo je vže veliko posvetnih kraljestev in narodov, in preživelo bode vse človeške oblasti. On, kateri se je izpoznal za kralja pred Pilatom, rekoč: Kralj sem jaz“, spoznal je tudi katoliško cerkev za svoje kraljestvo govoreč: „Moje kraljestvo ni od tega sveta“. Ta kralj varuje svoje kraljestvo, katero mu je Oče nebeški dal, in oblasti pekla mu ga ne iztržejo iz rok.

Vso svojo oblast je podelil svoji cerkvi. „Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošljem“. „Meni je dana vsa oblast v nebesih in na zemlji, pojdite torej in učite vse narode!“

„Kedor Vas posluša, mene posluša, kedor vas zaničuje, mene zaničuje.“

Kristus je pot, resnica, življenje, po njem pa je tudi cerkev pot, resnica in življenje človeškim otrokom, ki tavajo po temi zmot. „Vi ste luč sveta, vi ste sol zemlje. Sveti naj luči vaša!“ Sv. Pavel imenuje cerkev „steber in vklad resnice“. Cerkev in resnica.

Kristus je glava svoje cerkve. „Kristus je glava cerkve, on je odrešenik nje telesa.“²⁾ Od njega vdobiva cerkev čeznaravno moč in življenje.

Cerkve je duhovno telo Kristusovo. „Njega (Jezusa Kristusa) je postavil (Bog Oče) glavo čez vso cerkev, katera je telo njegovo“.³⁾ In to telo smo mi vsi, ki v cerkvi živimo: „Vi ste telo Kristusovo, in kakor udje z udom“;⁴⁾ in sicer smo udje Kristusovega telesa z dušo in telesom. Vsled tega nas opomina apostelj pišoč: „Ali ne veste, da so Vaša telesa udje Kristusovi?“⁵⁾ Zato pa je Jezus Kristus ljubil cerkev in je dal samega sebe zanjo, da bi si jo posvetil in očistil z vodo sv. krsta in z besedo življenja, in da bi imel častito cerkev, ki ne bi imela madeža ali pege, ali kaj podobnega, mariveč da bi bila sveta in brezmadežna.

Kako bi pač Kristus ne ljubil svoje cerkve, ki je njegovo telo? „Saj nikedo svojega mesa ne sovraži, mariveč je redi in

¹⁾ Mat. XVI. 18.

²⁾ Efež. V. 23.

³⁾ Efež. I. 22.

⁴⁾ I. Kor. 12. 27.

⁵⁾ I. Kor. VI. 15.

goji, kakor tudi Kristus cerkev, ker smo udje njegovega telesa, njegovega mesa in njegovih kostij¹⁾.)

Iz teh nauk je razvidno, da življenje katoliške cerkve je življenje Jezusa Kristusa, ki je pravi Bog in pravi človek. Zato je tudi narava katoliške cerkve človeška in božja, nje življenje naravno kakor življenje vsake družbe, in čeznaravno kakor življenje včlovečene Božje Besede. To čeznaravno življenje izvira iz čeznaravne moči, katera se kakor sok iz trte po vejah pretaka iz trte, ki je Jezus Kristus, po vseh vejah velikega drevesa, ki je katoliška cerkev.²⁾ Svet prav malo razume to čeznaravno življenje in božjo naravo katoliške cerkve, ker jo sodi le po ljudeh, ki jo vladajo in v njej živijo, kakor je ostala svetu skrita in nepoznana božja narava v človeku Jezusu Kristusu, da so se nad njim pohujšavali, govoreč: „Ali ni mizarjev sin³⁾ in sam mizar?⁴⁾ Ali se ne imenuje mati njegova Marija, (striniči) bratje Jakob in Jožef, Simon in Juda, in sestre njegove ali niso od nas? Od kod ima on vse to?⁵⁾ Kako li sme reči: Z nebes sem prišel?⁶⁾ Tako je sodil svet Kristusa, tako sodi tudi cerkev. Svet pozna le nje naravno lice, nje človeška sredstva, človeške namene, nje vladujočega osebjja človeške slabosti, in po tem, kar vidi in čuti, sodi in ceni *celo* cerkev. Nje čeznaravne moči, nje čeznaravnih namenov ne pozna; nje sveto življenje, katero je v njej, je skrito naravnim očem in je očitno le umu in srcu, katera ozarja sveta vera. Le v vzvišeni osebi Boga in človeka Jezusa Kristusa spoznamo in cenimo katoliško cerkev, koliko je in kaj je Bogu in človeštvu.

Od Jezusa Kristusa, velikega duhovnika in vzornika, učite se i Vi spoznavati katoliško cerkev. Od Njega učite se pa tudi ljubezni do katoliške cerkve. Kakor on zanjo gori, morate se tudi Vi zanjo vneti; če je Njemu nevesta, mora biti tudi Vašemu srcu draga, da boste v dan slovesne obljube razumeli imenitne besede: „*Quam Ecclesiam Dei, velut tabernaculum portare, et munire debetis ornatu sancto, praedicatu divino, exemplo perfecti*“.⁷⁾

Od Njega učite se *navdušenja* za katoliško cerkev, za nje svobodo in neodvisnost od katerekoli posvetne oblasti, za nje svetost in čast, za nje razširjenje po vsem svetu. Kjer je zaklad, tam je tudi srce, zlasti mlado srce. Tako naj se tudi Vaše srce razširi in vname za katoliško cerkev. Če je domovina velika in vredna dovelj, da so človeško srce celo zanjo vname, je katoliška

¹⁾ Efež. V. 29-30.

²⁾ Iv. XV.

³⁾ Mat. XIII. 55.

⁴⁾ Mark. VI. 3.

⁵⁾ Mat. I. c. 5.

⁶⁾ Iv. VI. 42.

⁷⁾ Pontif. Rom. De ordinat. diac.

cerkev gotovo tolika, da je naše srce pretesno in prešibko, da bi jo moglo ljubiti, kakor je vredna. Ogrevajte se torej zanjo ob božjem Srcu nje ženina Jezusa Kristusa.

Iz te iskrene ljubezni naj se rodi ljubezen in spoštovanje do njih, katerim je Jezus Kristus izročil svojo cerkev, da jo vladajo: do duhovnikov, do škofov in do sv. očeta. Še podoba sv. očeta naj Vam bo častita, njegovo vzvišeno osebo pa nosite v srcu poleg očeta in matere.

Z duhovniki radi občujte, pa vselej s spoštovanjem.

Ob ti priliki dodam še nekatera *pravila* sv. Ignacija, ki naj Vas uče *misлити s cerkvijo*. Pravila so priprosta in prikladna ljudstvu in učenim, a ravno zato so resnična in vporabna. Sv. Ignacij ne išče lepih besed, ampak dejanj. Njega *pravila* se glasé:

1. Pokorimo svojo sodbo, vedno voljni in gotovi, poslušati in iskreno ubogati v vseh stvareh pravo nevesto Kristusovo, sv. mater katoliško cerkev, katero vodijo poglavarji.

2. Hvalimo in priporočajmo ljudem sv. izpoved in obhajilo vsako leto enkrat, še bolj pa priporočajmo jim naj gredo vsaki mesec ali vsaki teden k sv. obhajilu, ako so prav razpoloženi in pripravljeni.

3. Priporočajmo ljudem, naj hodijo pogosto k sv. maši, hvalimo petje, psalme in dolge molitve v cerkvi in zunaj; hvalimo molitve, ki so zapovedane pri očitni božji službi in vse cerkvene dnevnicе (brevir).

4. Hvalimo cerkvene redove, devištvo in sv. čistost bolj ko sv. zakon.

5. Hvalimo in odobravajmo redovne obljube pokorščine, uboštva in čistosti, obljube popolnih in svetih del, katera nam niso zapovedana po občnih postavah.

6. Hvalimo in častimo kosti in obleko (sv. ostanke) svetnikov in kličimo svetnike na pomoč. Odabravajmo, če ljudje hodijo na božje poti, priporočajmo odpustke, sveto leto, hvalimo duhovne nagrade za boj z neverniki, prižiganje sveč na altarih.

7. Hvalimo cerkvene zapovedi o postu in zdržku mesnih jedij, ravno tako pokore in mrtvičenja.

8. Hvalimo krašenje in zidanje cerkev, hvalimo in častimo podobe po sv. stvari, katero predstavljajo.

9. Hvalimo in odobravajmo cerkvene zapovedi in iščimo dokazov in razlogov postavam v zagovor, nikar pa razlogov proti postavam.

10. Vedno moramo biti voljni rajše hvaliti in odobravati, ko grajati zapovedi in priporočila, kakor tudi obnašanje svojih poglavarjev. Če prav namreč v časih njih naročila niso hvaleredna ali niso bila, to bi vendar govorjenje proti njim obrodilo rajše mrmranje in pohujšanje ko dober sad; s tem se hujska ljudstvo proti poglavarjem posvetnim in duhovnim. Toda kakor je v škodo, če

govorimo ljudstvu o odsotnih poglavarjih, vtegne biti koristno, če govorimo o njih slabem obnašanju onim osebam, ki morejo to zabraniti.

11. Hvalimo in gojimo cerkveno bogoslovno znanost, pozitivno sv. očetov in skolastično znanost.

12. Da pridemo do spoznanja resnice in da ne zaidemo, moramo cerkvi bolj verovati ko svojim (zdravim) očem, tedaj tudi da je belo črno, ako je katoliška cerkev tako se izrekla. Saj verujemo, da mej Kristusom in njega nevesto, sv. cerkvijo, veje isti sv. Duh, kateri nas vodi k zveličanju duš, in da cerkev vlada in vodi isti sveti Duh, kateri je dal deset božjih zapovedij.

Dr. Jos. Pavlica.

„Tugomer.“

(Ocena)

1. Splošna sodba o tem delu.

Prevažen dogodek v zgodovini slovenskega slovstva¹⁾ je gotovo leta 1876, ko je izišla prva izvirna slovenska zaloigra, namreč Jurčičev „Tugomer“. Pomenljivo je to delo za slov. slovstvo že zaradi tega, ker se je z njim začela obdelovati domača dramatika in sicer najvišja in najumetnejša oblika te umetnosti. Kakor pomenijo Prešernovi soneti začetek umetne slov. lirike, tako pomeni Jurčičev „Tugomer“ začetek umetne slov. drame.

Naravno je torej, da se je „Tugomera“ ves slov. izobražen svet izredno razveselil. Povzročila pa te navdušenosti ni le ta drama kot taka, ker je namreč kot nov slovstven uspeh povzdignila narodni ponos, ampak tudi po svojem predmetu, ker se je v tej drami po zgodovinski sliki predstavil sodobni narodnostni boj, kateri je zajemal vse izobraženstvo, in se je tako po predmetu drame same izražalo to, česar je bilo srce polno. Ta obojni vzrok je tudi storil, da so Slovenci „Tugomerja“ z največjim odobravanjem sprejeli.

Gospodujoči tedanji slovstveni kritik, Jos Stritar, je takrat tako-le pisal v svojem Dunajskem „Zvonu“:²⁾ „Slovenci imamo

¹⁾ Za besedo „literatura“ imamo Slovenci v rabi dve besedi, slovstvo in književnost. Toda bolj odgovarja za ta pojem rabiti le besedo slovstvo, a beseda književnost naj znači isto, kar znači „Buchhandel“ mesto skovanke „knjigotržstvo“.

²⁾ „Dunajski Zvon“ 1. 1886.

dramo, tragedijo, zgodovinsko tragedijo. Z letom 1876. se začne nova doba v slovenskem slovstvu. . . „Tugomer“ je tragedija, s katero bi se lahko ponašal vsak narod, tudi nemški? — tudi nemški! In mi bi se je ne veselili! . . . Morebiti, da nas moti nekoliko nenadno veselje, da nam osupnenje kali oko, ali zdi se nam, da je „Tugomer“ drama *po vsem dodelana* in dovršena: misel, dejanje, beseda vse izborna, isteklesom! Nič kritike, nič pretresovanja in pojasnjevanja, vse je jasno, vse razvidno. Vsak Slovenec, da le brati zna, naj si kupi „Tugumera“, bere naj ga in bere, in prepričani smo, da radosten in hvaležen zakliče z nami: Slava Jurčiču!“ Skoro ista sodba, kakor je izražena v teh navdušenih besedah, se je v obče ohranila do naših dni. O tem priča tudi najnovejša izjava o tem delu v „zgodovini dramske književnosti slovenske“, kjer se tako le sodi o „Tugomerju“: „Krasen uspeh je Jurčič dosegel s svojo tragedijo „Tugomer“, ki je pravo *klasično* delo.“¹⁾

Vendar se „Tugomer“ ni vseskozi tako cenil. Manj laskavo je pisal o tej drami dr. Pajk v svoji „Zori“: „Sploh pa je g. Jurčič s tem nemalim poskusom dokazal, da ima dovolj pesniških močij v sebi tudi kakovo dovršeno tragedijo proizvesti, kakoršna njegov „Tugomer“ ni.“²⁾ Ta sodba je torej skoro celó nasprotna prejšnjim. Kje je tedaj resnica? Na to vprašanje odgovoriti smo se namenili v naslednji oceni. Ker je očividno, da je „Tugomer“ tudi na nadaljni razvitek slov. dramatike zeló vplival, zato je tem nujnejše, da se razloži resnica. In nam tudi za nič drugega ni pri tej oceni kakor za resnico. Zato bomo skusili s strogo umetniškega stališča³⁾ presoditi, kaj je na celi drami dobrega in kaj ni vredno posnemanja in hvale.

2. Črtice iz zgodovine polabskih Slovenov.

Zajeta je snov drame iz zgodovine polabskih Slovenov in sicer tistega plemena, ki je imel svoj glavni sedež v Braniboru. Važno pa je za pravo presojanje drame, zlasti njene vsebine, da se nekoliko seznanimo z zgodovinskimi dogodki, na katere se drama naslanja. Zaradi lažjega umevanja teh dogodkov podamo tukaj kratek opis zgodovine polabskih Slovenov do časa, v kojega sega naša drama.⁴⁾

Tako imenovani polabski Slovenci so se v one kraje, kjer jih v zgodovini nahajamo, že v prvih stoletjih p. K. jeli naseljevati, skraja le po posameznih družinah, katere so se zaradi

¹⁾ Anton Trstenjak, „Slovensko gledališče“, str. 81.

²⁾ „Zora“ 1896.

³⁾ Opiramo se zlasti na Aristotelovo „Potiko“, Gustave Freytag, Technik des Drama i dr.

⁴⁾ Glej Šafařík, „Slavische Alterthümer“ II. 503. i. sled.

preobljudenja umaknile na to stran Visle, a polagoma v vedno večji meri. V teku drugega in tretjega stoletja so posedli kraje med Vislo in Odro, a do sredine šestega stoletja so si prilastili tudi pokrajine med Odro in Labo. Vendar ti polabski Sloveni niso bili vsi eno plemo, ampak s tem imenom združujejo zgodovinopisci mnogo plemen. Safarik jih našteva 50 in še ni vseh naštel.¹⁾ Vendar je verjetno, da ta tolíkera plemena ni razločeval toliko jezik, kakor kraj in pa potomstvo iz raznih zadrug. Mej temi raznimi plemeni pa so bila najmočnejša in najboljnejša tri in sicer Bodrici, ki so zavzemali približno današnji Holstein in Meklenburg, potem Veleti ali Ljutici v današnjem Brandenburgju in Pomorju ter slednjič Serbi v današnji Lužici in Soški, kjer so deloma še dandanes. V obče se mora reči, da so bili vsi ti polabski Sloveni prav bojevit, krepak in junašk slovanski narod, ki bi gotovo ne bil nikoli tako do cela vničen, ko bi si razna plemena ne bila drug drugemu toliko sovražna in nasprotna in bi si ne bila po žalostnih bratskih razporih, pobojih in izdajstvih pospešala ali sploh omogočila konečni pogin proti enodušnemu sovragu, kakor sploh do današnjega dne moči slovanskega rodu nič bolj ne ovira ali ruši kakor nesloga. Tako so bili v vednem prepiru in boju med seboj Bodrici in Veleti ali Ljutici, Veleti in Serbi ter poslednji zopet s Čehi. Le redkokrat jih je pregrozovita okrutnost sovražnikova združila v skupen in zmagovit odpor.

Kolikor vemo iz zgodovine, je bil Karol Veliki prvi, ki si je te Slované deloma spravil pod svojo odvisnost ter jih primoral, da so mu plačevali letni davek, in nekaterim je postavil tudi svoje mejne grofe. Sicer pa so bili popolnoma samostojni ter imeli lastno upravo, lastne kneze in tudi lastno vojsko. Da podložnost ni bila kaj trdna, temu je priča tudi to, da iz tistih časov ni najti nobenega sledu pokristjanjenja teh Slovanov, zakaj po nazoru onodobnih Nemcev se je moral vsak narod nemški oblasti podvreči, da je postal tudi vreden zveličanskega nauka. Od tod je tudi zlasti razlagati ono mržnjo Slovanov proti krščanski veri, koder so jo nemški blagovestniki širili. Po smrti Karola Vel. je jelo pešati nemško kraljestvo in zato je tudi odvisnost Slovanov prenehala. Sicer pa ni manjkalo bojev med Nemci in Sloveni, a v teh so bili navadno Nemci tepeni in so Sloveni celó večkrat pustošili in ropali po nemških krajih. Nemili časi pa so začeli za te Slované s Henrikom I, kateri jih je večkrat pobil. Sloveni so se deloma morali sili podvreči, deloma pa so se iz strahu udali. Odslej so morali spet plačevati Nemcem davek in sprejeti kršč. vero, ki pa seveda ni našla takoj trdnih tal in še tudi pri krščenih ni bila zanesljiva.

¹⁾ Idem II. 547.

Naslednik Henrikov, Oton I, je boj proti Slovenom nadaljeval ter sklenil jih z mečem in križem podjarmiti. Takoj začetkom vladanja je nenadoma napadel Veleto. A boja ni mogel dokončati, ker so nastali v Lotaringiji nemiri, ki so ga prisilili, da se je tja podal. To priliko so porabili tudi polabski Sloveni, da si priboré prostost, ki so jo tako ljubili kakor malokateri slovanski narod. Najpoprej so se dvignili Bodrici, ki so nemškega mejnega grofa napadli, mu vojsko pokončali in nega samega ubili. Med Veleti je tedaj bil mejni grof Geron, človek sicer hrabre desnice, bistrega uma in železne volje, a poleg tega lokav, zavraten in nepošten, brezobziren in krut in zlasti še krvoločan zatiralec Slovanov. Kakor Bodrici, tako so tudi Veleti sklenili storiti z nemškim mejnim grofom Geronom. A Geron si je z zvijačo pomagal iz zadrege. Povabil je slovenske kneze k sebi, kakor bi se hotel z njimi pogajati za mir ter dal pri tej priliki vse zavratno umoriti. Le eden mu je ušel. To grozodejstvo je Slovence tako razkačilo, da so se takoj vsi združili in pognali vse Nemce črez Labo, med temi tudi slovenskega kneza Tugumirja, ki je bil že kristjan in Nemcem prijazen ter imel tudi nemške varuhe. Od zjedinjenih Slovanov je tedaj Nemcem pretila nevarnost, a Geron si je spet pomagal s prevaro. Pregovoril je kneza Tugumirja z darili in obeti, da izda svoj narod. Tugumir se namreč povrne v Branibor ter se kaže Nemcem sovražnega, kakor da bi se bil z njimi razdvojil. Narod mu verjame ter ga sprejme spet za svojega kneza. Tugomer sedaj umori zavratno sina svojega brata, tistega, ki je edini bil ušel izmed tridesetih, pri Geronu poprej umorjenih knezov, ter proglasi svojo deželo in narod kot nemško last. Polabske Slovence je sicer to izdajsko ravnanje njih kneza zelo osupnilo, toda udati so se morali, četudi z veliko nevoljo, vsaj za nekaj časa. Iz vsega ravnanja Tugomerjevega se dá povzeti, da je bil, ne glede na podlost svojega značaja, še vladohlepen in zato najbrže tudi slovenskim knezom prigovarjal, iti se pogajat za mir, da bi si po njihovem umoru tem laže prisvojil knežtvo nad polabskimi Sloveni pod zaščito nemških kraljev.

Na poslednji opisani dogodek se opira tudi naša drama. Umevno pa je, da je moral tu pesnik marsikaj za svoj namen spremeniti in predrugačiti, zlasti značaj Tugomerjev, ker zgodovinski Tugumir¹⁾ pač nikakor ni sposoben za junaka žaloigre. Na podlagi zgodovinskih podatkov nam bode sedaj lažje presoditi, kako se je pesniku posrečilo tudi svoje novo dejanje predstaviti verjetno in realistično. V to svrho sledi naj tu še tudi vsebina drame.

¹⁾ Tako piše Šafarik, in ne „Tugomer“.

3. Vsebina drame.

Nemški mejni grof Geron si izmisli, da bi Slovence lažje podvrget nemški državi, hudobni naklep: da namreč povabi slovenske kneze v svoj tabor, kakor bi se hotel z njimi pogajati za mir, ter jih pri tej priliki vse zavrtno dá umoriti in s tem Slovence oropati njihovih vodnikov. Po nasvetu Gripa, nemškega naseljenca in kupčevalca med Slovenci v Braniboru, ki mu služi za ogleduha, naznani svojo željo gledé miru slovenskemu knezu Tugomerju, katerega ima že več let ujetega. Ker je Tugomer za mir pripravljen, pripusti Geron, da Gripo Tugomerja, ki ima tega vsled hinavstva za svojega prijatelja, iz ječe odvede na način, kakor da bi bil to storil iz golega prijateljstva do njega in iz sovraštva do Nemcev.

Vrnivši se nazaj k svojim rojakom vidi Tugomer, kako so Slovenci za boj slabo pripravljeni, a nasprotno tudi vé, kako močna vojska je zbrana v nemškem taboru. Da torej Geron sedaj ponuja Slovenom mir, se mu zdi prava sreča za narod. Zato sklene ves svoj vgléd, ki ga ima kot umen knez in hraber vojskovodja, porabiti v to, da pregovori slovenske kneze in starešine za mirovno pogodbo z Nemci. A Tugomerjev nasvet najde prav malo prijaznega odziva. Vse bi še lažje šlo, ko bi Gripo, ki je tudi Slovenom obče dobro znan, ne imel svojih rok vmes. Če tudi temu nikdo ne vé ničesar izdajškega očitati, vendar mu razven Tugomerja nihče ne zaupa, ker je Nemec. Drugi vzrok pa, da Tugomer nima sreče, je splošno sovraštvo do Nemcev in je narod za vse drugo prej pripravljen kakor za mirovno pogajanje. Saj Slovenci še tega ne morejo prenašati, da bi jim Zavolj, ki je slovenski rojak, oznanjeval Kristusovo vero, in sicer samo zaradi tega ne, ker je od Nemcev poslan, kar jim je že slabo znamenje.

Glavni nasprotnik miru je star in izkušen knez Mestislav, ki Nemcem ne zaupa in sluti le kakšno prevaro. Odločitev pa se odloži na občni zbor, ki se naj zaradi Tugomerjevega nasveta skliče. Mej tem ima Gripo dovolj s tem opraviti, da Tugomerja ohrani pri svojem sklepu, ker temu vse odgovarja iti k Nemcem, celó njegov najzvestejši prijatelj, knez Bojan, tako da bi nemara Tugomer še res odstopil od svoje namere, ko bi Gripo, kateremu slepo zaupa, ker mu je rešil nekoč v boju proti Nemcem življenje in potem mu spet pomagal iz ječe, tako prekanjeno ne znal svoje podlosti zakrivati. Da bi si Tugomerja še bolj pridobil, prosi ga za roko njegove svakinje Grozdane, katere mu pa, ko ji svoje želje tajno razodene, to hinavsko prošnjo iz sovraštva do Nemcev, ki ji ga je vcepila Vrza, Tugomerjeva mati, naravnost odbije, češ „med Nemci naj ostane Nemec“, pa tudi zaradi tega, ker je njeno srce že za Bojana vneto. Potem spet

kaže Tugomerju, kako dobro je, če gredó Sloveni v nemški tabor, ker, če bi Nemci prišli k Slovenom, bi lahko opazili, kako so ti slabi, in bi ne bili več za mir pripravljeni. Poleg tega naj bi pomislil, kako malenkostni so pogoji miru, ker Nemci ne zahtevajo družega nego majhen davek in prostost krščanstvu, kar se prav za prav vže vse izpolnjuje, in sedaj je le treba knezom iti v nemški tabor, in mir je zagotovljen, domovina pa oteta nevarščine. Takim zvitim prigovorom se Tugomer uda in še hvali Gripa, „da je pošteno vnet o naši domovini“. Celó Bojana si vé Gripo pridobiti predstavljajoč mu, kako nevaren bi bil sedaj boj z Nemci, katerim Sloveni lahko podležejo in dobé potem kralja, o čemer pa Bojan ravno ni mogel slišati, ker bi to po njegovem mnenju spet rušilo edinstvo in povzročilo nove razpore med knezi. Bojan in Tugomer skleneta zato, da hočeta skupno pri zboru slovenskim knezom prigovarjati, da se odločijo za mir.

Pri občnem zboru, ki se na to snide, so knezi razdeljenega mnenja, eni so za boj, nekaj jih je za mir. Eden med njimi, Spitigneu, se norčuje črez boj in mir, ker se mu zdi vse to neumnost, in Sloven, kakor misli, ni za drugega nič rojen kakor, da hlapčuje. Vendar to hlapčevsko naziranje ne najde nikjer priznanja in knezi odženó Spitigneu kot nevredeža iz svoje sredine. Ko prideta na zbor tudi Mestislav in Tugomer, ki sta se že poprej o mirovni zadevi pogovarjala, razložita vsak svoje mnenje. Mestislav je proti miru, ker se mu pogajanje z Nemci zdi nečastno in poniževalno za narod in tudi ker Nemcem na besedo ni zaupati ter se je bati prevare. Nasprotno je Tugomer za mir, ker bi bil boj v obstoječih razmerah za nared gotovo bolj škodljiv nego koristen, če ne bi bil morebiti še osodepoln za slobodo in obstoj naroda. Konec razprave je, da se zbor odloči za mir, a ne iz bojazni pred Nemci, ampak zato, da Nemce varajo, in pa na besedo Tugomerjevo. Toda Mestislav sklene sè svojim sodrugom Batogom ostati doma ter za vse slučaje zbrati vojsko. Slovenski knezi se napotijo k Nemcem, a Vrza jim ne prorokuje nič dobrega.

Geron je še težko čakal prihoda slovenskih knezov, zlasti ker mu je pretil Hildebert, kraljevi nadziratelj, ki je ravno tedaj bil prišel poizvedovat o položaju, s kaznijo, ker je Tugomerja také nespametno izpustil. Došlim knezom napravi Geron bogat obed ter si prizadeva, da jih, kar se dá, upijani. Na tako prevaro nobeden knezov ne misli. Edini Bojan je pozornejši. Sumljivo se mu zdi, zakaj so Nemci zahtevali od vseh knezov orožje ter ga zaprli v poseben, skrit kraj. Bojan svojega orožja ne odloži, dasi ga Tugomer pomirjuje, da je to pri Nemcih navada. Bojan svetuje celó Tugomerju, da vsaj on odide iz tabora, ker se je bati za življenje. Tugomerju se to sicer smešno vidi, ker sta za vsakega Slovena po dva Nemca kot jamca, „tala“, pri Slovenih, a kmalu tudi on spozna iz samolastnega in oholega vedenja

Geronovega — ki mu na opomin, da se naj skoro prične pogajanje, pravi, naj skrbi zato, da bodo knezi pili, za drugo bode že sam skrbel, in da imajo knezi sedaj prosto le še voljo in nič več — da Bojanov sum ni nevtemeljen. Tugomer sicer sklene sedaj „od tod, od tod, in spet vse dobro bode“, a prepozno je vže. Geron je dobro poskrbel za to, da mu nobeden slov. knezov ne uide. Ko mu Gripo nemške tale, ki pa niso bili plemenitaši, kakor se je Geron Tugomerju nalagal, ampak prostaški ljudje, po zvijači privede nazaj, kakor je bil to Geron Nemcem obljubil, ter mu tudi Hildebert zastavi besedo, da mu kralj umoritve knezov ne bode zameril, tedaj dá znamenje, da se knezi pomoré. Slovenski knezi so mej tem prišli do svojega orožja. Tugomer jih navduši za poslednji boj ter jih opomni na to, da se vsaj eden reši in naznani Slovenom, kaj se je zgodilo. Na to se izvrši krvavi zločin. Vsi knezi padejo, le Tugomerju in Bojanu se posreči, da ubežita.

Krivda vse nesreče pade sedaj na Tugomerja. Hudobni jeziki, zlasti Spitignev, pa razlagajo narodu dejanje Tugomerjevo tako, kakor bi bil ta navlašč slovenske kneze pregovoril iti v nemški tabor, da bi se sam potem laže polastil kraljeve oblasti med Sloveni. Razdražen narod hoče Tugomerja kot izdajalca po postavah takoj umoriti, a Mestislav, ki mu je bolj pravičen, ga na občnem zboru ohrani smrti. Vendar v naslednjem boju z Nemci, ki sedaj prideró do Branibora, ni Tugomer vodnik slovenski vojski, ker ga narod za to ni hotel več izvoliti, ampak se bojuje le kot prostak. Sloveni zmagajo na desnem krilu, ki ga je vodil Mestislav, a na levem, kjer se je bojeval tudi Tugomer, so zmagani. Tugomer se je boril kakor lev, da pokaže narodu svojo nedolžnost. Ko pa v boju zapazi Gripa, zakadi se kakor besen vanj in v gnječi, ki nastane, se zgubi iz oči Slovenov in tudi Bojan, ki je vedno na njegovi strani. Na večer po boju pogreše Sloveni Tugomerja. Bojan ga gre iskat in slednjič najde smrtno ranjenega ter ga odnese v mesto, kamer so se Sloveni pred Nemci umaknili. Pred mestnimi vrati pa mora ž njim obstati zaradi prevelikega toka krvi. Zorislava, Tugomerjeva žena, ki je bila tudi šla iskat svojega moža, pristopi iz zatišja. Tugomer govori Zorislavi zadnje besede tolažbe, naroča ji, kako mu naj vzgoji mladega sina, Rastka, da ga bo nekdaj osvetil nad Nemci, ter jo izroči Bojanu v varstvo, kateremu še tudi želi srečo z Grozdano, ter na to z zatrdilom, da ni izdajalec svojega naroda, umrje. Mej tem se približa Geron z nemško vojsko in Bojan v skrbi za Zorislavo zbeži s to v mesto pustivši Tugomerja zunaj, k mrtvemu Tugomerju pa pristopi kneginja Vrza, mati Tugomerjeva, in izlije tu svoje bridke vzdihne nad njegovo smrtjo, a Geronu, ki se je tja približal, in sploh nemškemu narodu napové „slovenski dan“, dan maščevanja ter se zgrudi mrtva nad Tugomerjem. Geron spozna Tugomerja ter se

veseli, da je padel ta njegov najnevarnejši nasprotnik, in v duhu že gleda, kako se bo sedaj lahko tudi med Sloveni utrdila nemška oblast. Veselje mu kali le kletev in grozno proroštvo Vrzina in moli, da se to ne zgodi. S tem se drama konča. —

4. Ocena. — Snov drame.

Na podlagi navedenega zgodovinskega uvoda in navedene dramske vsebine nam je sedaj lažje govoriti o posameznih točkah drame. Ravnali se pa bomo pri tem po važnosti teh točk, o katerih nam je razpravljati, ter jih po njihovi važnosti razvrstili. Presoditi nam je torej, kako se je pesnik vedel držati tehničnih zahtev dramske umetnosti najpoprej v dejanju v obče in potem v razdelitvi dejanja v čine¹⁾ in prizore, nadalje v predstavi značajev ter v verzu in jeziku. Naposled nam je nekaj reči tudi še o pomenu in stališču drame sploh.

Predno pa o dejanju samem govorimo, omenimo še lahko nekaj o snovi drame kot taki. Kar se izbiranja snovi za tragedijo tiče, je tu paziti na dve reči, namreč da je ta snov posebno ugodna za dramsko predstavo in da je dovolj važna in pomenljiva. Dramatski ugodno pa dela snov to, da se v njej, oziroma na osebah razodeva mnogo krepke, odločne, moške volje in tudi neka strastnost in žihnost. Krepka volja se pa pokaže tam, kjer se ji več in večje ovirajoče zapreke stavijo v bran, katere mora premoči, da pride do svojega smotra. To borenje volje z nasprotji spremljajo vedno tudi razna čustva vsaj več ali manj, ki tudi vplivajo na dejanje, kaže se strast. Ta boj volje, duha in srca ali med seboj ali z zunanjim svetom nam mora predstavljati drama. Čim več je torej v kaki snovi tega boja ali čim več se ga dá s kako snovjo predstaviti, tem bolj je snov dramatična. Za predstavljanje tega boja so jako sposobni posebno zgodovinski predmeti in dogodki, ker so ti že znani in se po njih še bolj utrjuje zavest, da vladajo vedno in povsodi večni etični principi in da je svetovna zgodovina sama sebi sodnica. Tudi naš pesnik je zajel svoje snov iz zgodovine, a je pri tem imel nesrečno roko. Snovi naše drame sicer ne manjka krepke volje, pač pa ji nedostaje drugega dramatičnega momenta, namreč pravega, notranjega življenja človeškega. Vso dramo namreč zajema skoro sama politika, ki je pa jako neugodno torišče in nehvaležen predmet za poezijo sploh. Pa Jurčič je hotel politično dramo in se ni prašal, ali je ž njo zadovoljna tudi poezija. Toda ne govorimo tukaj dalje o tem, na tem mestu naj zadostuje le to, da rečemo, da snov dramatično ni ugodna, ker je v njej preveč zunanosti in premalo notranjosti.

¹⁾ Želeli je, da rabimo za besedo „akt“ čin in za besedo „Handlung“ dejanje, da ne mešamo pojmov.

Pač pa moremo trditi, da je snov za žaloigro dovolj važna in pomenljiva. Gre se namreč za blagor celega naroda in igrajo v njej tudi odlične in visoke osebe, visoke vsaj relativno po izobrazbi in po družabnem stališču. In le tedaj, kadar se odločuje vsoda takih oseb, le tedaj se nam more vzbuditi potrebno zanimanje za razvitek drame.

5. O dejanju. — Verjetnost. — Enota.

Po teh splošnih opombah preidemo lahko na posameznosti. Pryo, kar je za vsako dramo potrebno, je dejanje. Brez dejanja je namreč drama nemožna. Dejanja tudi naši drami v obče ne manjka. Dà, včasih ga je imel pesnik še preveč, tako da ni prav vtegnil razkazovati tudi ganotij, katera povzročijo dogodki na srce, ni pokazati, kako odločijo novo dejanje, kar bi v drami nikoli ne smelo ostati prikrito. Zakaj, kakor pravi Freytag¹⁾, „drama nam predstavlja v dejanju.... tiste dušne dogodke, katere prebije človek od trenutka, ko se prvokrat zavseti vtisek, do tja, ko preide v strastno poželjenje in v dejanje, kakor tudi *notranja* ganotja, ki jih učini lastno in dejanje drugih.“ Da je to resnica, temu so dokaz najboljše drame Sofoklejeve in Shakespeare-jeve. V „Tugomerju“ pa zlasti v četrtem in petem činu dejanje prenažno napreduje, ker ga je preveč za enkrat, in se nam dušne borbe malo ali nič ne predstavljajo. Nasprotno pa je v prvih dveh činih preenolično in dolgočasno vedno razpravljanje in pričkanje o miru, posebno še zato, ker se dostikrat iste misli skoraj dobesedno ponavljajo. Razvrstitev in razdelitev dejanja v posamezne čine se torej ni popolnoma posrečila, dasi je dejanja v obče dovolj.

Kakor je nadalje za žaloigro potrebno, ne manjka dejanju tudi tragedije. Ideja cele drame ali njena basen je namreč sledeča. Slovenskega kneza Tugomerja, ki se iz čiste ljubezni do svojega naroda bojuje, za njegovo svobodo, zavrže narod kot izdajalca, ker je pregovoril 30 knezov, da so šli za mir se pogajati v nemški tabor, kjer so bili vsi razven njega samega in še enega zavratno umorjeni, dasi je bil pri tem sam prevaran in torej nedolžen, in ta vsled tega užaljen pade v obupnem boju proti sovragu, hoteč pokazati svojo nedolžnost, smrtno ranjen in umre. Seveda to, da Tugomer v boju smrtno ranjen pade, ni na sebi že tragično, ampak to, da se bori za dobro stvar in da ravno v tem boju pade. Toda ta tragika je le nepopolna, ker lahkovernost Tugomerjeva in še marsikaj drugega v dejanju ni dovolj verjetno, kakor bomo še videli, in tudi, ker pad Tugomerjev ni celò neizogiben. Vender pa je obči včinek in vtis drame ta, ki ga mora narediti žaloigra, da namreč skozi celo igro

¹⁾ Glej Freytag, „Technik des Dramas“ 6. Aufl. str. 93.

sè strahom zasledujemo, kaj se bode z junakom zgodilo in sè sožaljem ga vidimo tudi naposled v boju za blagor domovine pasti.

Pa še dvojno lastnost mora dejanje imeti, da je za dramo, posebno še za najdovršenejšo obliko, kakor je žaloigra, spodobno. Prva teh lastnostij je, da je dejanje verjetno t. j. tako, „kakor se more zgoditi in sicer po zakonih verjetnosti in nujnosti.“¹⁾ Videli smo že, da je pesnik zgodovinske dogodke in tudi značaje nekoliko preuredil in presnoval po svoje. Zaradi tega mu pa ne delamo tu nobenih očitaj, ker mu je to v neki meri dovoljeno. Seveda ko bi pesnik zgodovinske dogodke bil natančno porabil, bi ne prašali dalje, ali je vse tudi verjetno, kar nam pesnik predstavlja, in bi bilo tudi odveč, ker to, kar se je v istini dogodilo, mora s tem biti tudi verjetno. Ako pa je pesnik dogodke presnoval in po svoje predstavil neko novo zgodovino, tedaj pa nam je tudi dovoljeno in je dolžnost, če hočeno biti razumni, da dejanje presodimo po njegovi resničnosti t. j. da preiščemo, so li predstavljeni dogodki dovolj vtemeljeni in taki, da bi se mogli v istini zgoditi.

Te verjetnosti pa v „Tugomerjevem“ dejanju pogrešamo ne le z ene strani. Glavni spletkar v celi drami je Gripo. Namen mu je, da izda slovenske kneze Geronu. Da se mu to posreči, laska se Tugomerju, bojuje se na njegovi strani proti svojim rodnim bratom, Nemcem, in ne le to, celó Tugomerju samemu otmé v boju življenje. In zakaj vse to? Seveda zato, da si pridobi Tugomerjevo zaupnost, da mu bode ta na besedo verjel, kadar bo treba. Drugače to ravnanje na sebi tudi ni razumljivo in tako moramo tudi po dramatski basni sklepati. Ko bi bili ti dogodki, namreč otetje življenja Tugomerjevega po Gripu in pa pogajanje za mir, časovno drug za drugim ali vsaj prav blizu drug drugega, mogli bi v tako Gripovo ravnanje verjeti, toda po vsebini drame so ti dogodki *več let* narazen. Gripo je torej otel življenje Tugomerju, ker je že več let naprej vedel, da bode ta še itak o drugi priliki ujet, da si bode potem Gero izmislil hudobni naklep, kako slovenske kneze umoriti, in da bode Tugomer res pogovoril slovenske kneze, da gredo v nemški tabor, kjer bodo potem ubiti. In če tega ni vedel naprej, zakaj bi Tugomerju prej branil življenje, ako mu je sicer na tem, da pade? Ni ga najti razloga, ali vsaj pesnik ga ni podal, ki bi to ravnanje Gripovo opravičeval. Zato dejanje Gripovo tudi ni logično, ni vtemeljeno in ni verjetno, pa je tudi po predslolvjih dramske basni sploh nemožno. Pesnik je sicer dobro čutil, da je treba Tugomerjevo zaupnost do Gripa nekako motivirati, a motiv, ki ga je našel, je premalo premislil in pretehtal, ter ga samo takó vmes vtaknil ne zmeneč se, ali bo držalo ali ne. A ravno ta

¹⁾ Aristotel, „Poetica“ c. 9.

motiv bi moral biti trden, ker se na zaupnost Tugomerjevo do Gripa opira razvitek in izid cele drame. Ker pa ta ni trden, tudi cela drama nima trdne podlage. Verjetno pa dejanje ni dovolj tudi z Geronove strani. Tu je sploh neumljivo, zakaj bi se Geron pogajal za mir, ko itak ni nobene vojske in ko prav dobro vé, da so Sloveni celó nepripravljeni za boj? Da se Geron po zgodovini poteguje za mir, je celó naravno, ker je on bil nepripravljen ali vsaj mnogo slabše oborožen in so ga Sloveni napadli. Položaj je torej v zgodovini ravno nasproten in je torej nemogoče, da bi včinek isti bil. Po zgodovini je Geron rabil zvižajočo, da si je pomagal iz nevarnosti, ki mu je pretila, a po dramski basni mu ne preti nobena nevarnost, čemu je torej zvižaja in še tako grozovita? In če bi že vzeli, da je Geron Slovene hotel še posebno oslabiti s tem, da bi jim vzel njegove knezevoditelje, da bi ne imeli potem vodnikov, tedaj je še vedno neverjetno, da bi izpustil tistega kneza, ki mu je najnevarnejši, namreč Tugomerja, ko mu vendar nič ni porok, da se tako gotovo vrne s drugimi nazaj. Ni torej zadostnega vzroka, da bi Gero proti Slovenom tako zavratno ravnal. Njegova zvižaja je po naši drami nevtemeljena in neverjetna.

Verjetnosti slednjič manjka tudi še Tugomerjevemu dejanju. Tugomer se namreč predstavlja sicer kot bistrournen knez, in vendar naj bi ta bil takoj pripravljen iti tistemu nazaj v past, kateremu je ravno iz ječe srečno ušel, in poleg še pregovoriti drugih 30 knezov, da gredo z njim v nemški tabor pogajat se za mir in rešijo tako svoj narod preteče nevarnosti, ter ne bi pomislil, od kod prihaja, da je Geron, katerega more vendar poznati kot grozovitega krvoloka, sedaj naenkrat tako spravljliv in miroljuben, zlasti, če ima v taboru tako silovito vojsko zbrano, da si niti hrabri Tugomer ne upa proti njemu v boj, in je li možno, da bi nič ne vedel, kako slabo oboroženi so Sloveni; in bi tudi ne pomislil, ali bi ne bilo možno, da bi tak grozovitnež, kakor je Geron, vkljub jamstvu umoril slov. kneze ali jih vsaj za nekaj časa zaprl v ječo ter mej tem planil nad Slovene, katerim bi za ta slučaj manjkalo še tudi spretnih voditeljev in bi torej bili še bolj gotovo poraženi, — tako kratkoumnost pripisovati sicer bistrournemu Tugomerju, to je skoraj nenaravno, zlasti če pomislimo, da Tugomer, kakor moramo iz cele drame sklepati, ni več kak vročekrven mladenič, ampak mora biti vendarle vže dorasel, če tudi še mlad mož, kateremu moramo pripisovati vsaj nekaj izkustva in trezne razsodnosti, — posebno če nas sili k temu pesnik sam, ko mu prisvaja izredno bistrournost — in to v tem slučaju tem bolj, ker je okrog njega vse Nemcem nezaupno in ga svari pred prevaro njegov najboljši in tudi zelo razumen prijatelj, Bojan, ter najizkušenejši vojskovodja, Mestislav, katerim mora vsaj toliko zaupati kakor Gripu. Tako kratkovidnost pripisovati Tugomerju samo na rovaš lahkovernosti in tudi

celó neverjetno, ker to ni lahkoverno, ampak kratkoumno. Če je morebiti zgodovinski Tugomer prigovarjal slovenskim knezom, da gredó h Geronu, tedaj je to lahko umevno, ker njemu ni pretíla nobena nevarnost, ampak je imel iz umora dobiček, ker se je tako s pomočjo Nemcev laže polastil kraljeve oblasti med Sloveni, po kateri je hlepel. A Jurčičev Tugomer ravna nasprotno izkušnjam vsakdanjega življenja in nasprotno svojemu značaju samemu.

Razven navedenih neverjetnostij je še tudi drugih manj vtemeljenih ali dvomljivih dogodkov, kakor n. pr. zakaj nastopi Gripo še v zadnjem boju, zakaj gre ravno trideset knezov v nemški tabor, a ti niso tako važni, da bi posebej o njih govorili. Toda tudi teh bi ne smelo biti, ker drama mora pač biti tako vtemeljena in vrejena, da v njej razumemo vsako, še tako neznatno reč, in da nimamo nikjer prilike se spodtikati, in to še bolj v žaloigri, ki je najbolj umetnostna oblika pesništva, v kateri se zato tudi vsak najmanjši nedostatek občuti kot madežen in se povsodi vprašamo, zakaj tako in zakaj ne drugače. Da torej manjka naši drami potrebne verjetnosti, je prav velika hiba v njej, ker ji manjka tega, česar najtežje pogrešamo, poetične resničnosti in s tem poetiške iluzije, brez katere ni pravega estetiškega užitka. Zakaj hitro, ko začnemo o poetiški resničnosti dvomiti, takoj se vzbudimo iz prijetne sanje, v katero nas začara pesniško delo, takoj spoznamo, da smo varani, in estetiški užitek je pokvarjen.

A ni še dovolj, da je dramatsko dejanje na sebi verjetno, da je sestavljeno po zakonih verjetnosti in nujnosti, ampak potrebno je razven te še druga, enako važna lastnost, namreč da je dejanje enotno. Enota drame je v tem, da je njeno dejanje neka za-se ograjena celota. Celota pa je, kar ima svoj začetek, sredino in konec. Začetek je, kar samo ni nujna posledica česar drugega, a za katerim mora nekaj priti ali biti. Konec pa se imenuje to, kar nasprotno mora za čim drugim biti ali je navadno, a katero za seboj nima nič drugega. Sredina slednjič se imenuje, kar za čim drugim prihaja in kar ima samo nekaj za seboj.¹⁾ Glavni znak zmote v drami je torej pragmatiška logika, in sicer stroga, nerušljiva, neizproсна logika dejanj. Za enoto dejanja ni zadosti sestaviti in nekoliko zvezati dogodke med seboj, da je vsako naslednje *nujna* posledica prejšnega, tako da bralec ali gledalec že tudi sam lahko v obče presodi, kaj se bode zgodilo. Da je torej dramatično dejanje zares enotno, ne smejo dogodki ali prizori slediti le drug za drugim, ampak tudi drug iz drugega. Ta zahteva pripada k bistvu drame, in pregrešek v tem oziru je bistven pogrešek, bistveno tehnična hiba.

Dalje.

¹⁾ Glej Aristotel, Poetika o. 7.

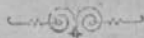
«Ne bode minulo mnogo časa, in na Slovenskem stali bodo na jedni strani klerikalci, na drugi pa socijalisti in radikalci.»

Kakor vidimo, sin vže komaj čaka, da bi «stari» izdahnul. No, tudi mi mislimo, da dolgo ne bo več dihal, kajti «narodno-naprednjaško» pamet očitvidno obhaja vže marazem; to je razvidno iz vsake številke njenega glasila, ki životari le še o posvlehi in o «chronique scandaleuse».

Čigav je tedaj „Ljubljanski Zvon“?

Ako še ni, gotovo pa v kratkem bode v taboru slov. socijalnih demokratov ali radikalcev. «Delavec» («Svoboda») vže reklamuje najodličniše sotrudnike «Lj. Zv.» za svoje; ti so: pesnik Aškerc (duhovnik), romanopisec Fran Govekar in Roman Savič. Radikalna povodenj preplavlja tudi naše leposlovje. «Narodnim naprednjakom» v Ljubljani v kratkem ne ostane nič drugega nego bedasti starec «Sl. Narod». Lepa tolažba! Mi smo vže davno prerokovali ta neizogibni prevrat na leposlovnem polji slovenskem. Saj drugače ni moglo priti. A prav ta prikazen nas opominja, da bi tudi mi od svoje strani morali biti ravno tako radikalni, dosledni tudi v leposlovju, kakor so naši nasprotniki. Ako ima antikristijansko radikalstvo svoje leposlovje, moramo tudi mi skrbeti za svoje; skrbeti moramo, da tudi v leposlovju ne zatajimo niti enega svojih načel. Ako ne, se zna zgoditi, da kar žida «Rimski Katolik», isto podira leposlovni «Dom in Svet». Toliko za zdaj v prevdarek, komer gre. Bog nam priča, da ne iščemo prepira.

Pesnik slovenskih socijalnih demokratov.

Vže pred sedmimi leti smo Aškercu očitali, da njegove poezije močno diše po socijalizmu. Isto smo trdili, ko so eno leto pozneje izišle Aškercčeve «Balade in romance». Naša sodba je bila: «Mislimo, da ne najdemo še tako rudečega socijalista, ki bi veselo ne podpisal nauka, ki ga izraža katoliški duhovnik, gospod Aškerc, v nekaterih pesnih».

Seveda — ta vsoda nas je vedno zadela — naša sodba je bila nekaterim gospodom preostra! Mi vse pretiravamo in si sami rišemo na steno hudiča, ki nas potem straši! A da je Aškerc res pesnik slovenskih socijalnih demokratov, nam zdaj potrjuje njih glasiło «Delavec», ki je nedavno v dveh številkah prinesel nekaj Aškercčevih proizvodov — mej tem tudi nekaj vrstic, katere smo tudi mi navedli kot posebno spodtakljive; Nad vse zanimivo je pa, da je državno pravdnistvo, ki je vendar na Dunaji zelo prizanesljivo, večino Aškercčevih kitic, ki jih je bil natisnil «Delavec», zaplenila in je moralo vredništvo preskrbeti drugo izdajo lista. Tako rudeča je Aškercčeva Muza! Et hoc in ligno viridi Potem pa imamo še take «katoliške» moze mej nami, katerim je celó slovenski liberalizem gola iznajdba razgrete dr. Mahničeve domišljije. No pa, prav imajo — liberalizma res kmalu ne bo več na Slovenskem, ker pogoltnil ga bo socijalizem, kakor vže več let prerokuje zlaglasni «goriški prerok».

Še nekaj Goriška «Soča» je 24. julija t. l. prinesla uvoden članek, kjer sebe in svoje čitatelje anema (?) za krščanski socijalizem, a na zadnji strani iste številke proslavlja socijalno-demokratskega poeta Aškercu spodbujajoč slovensko občinstvo, naj bi si naročalo njegove poezije! To je res logika! Da, to je znamenje — bližajoče se politične smrti!

OBSEG

III. zvezka „RIMSKEGA KATOLIKA“.

O katoliški oblasti „contra murmurantes“ : Osnovni zakon sv. cerkve in nje vladavina. — Bitnost škofovske oblasti. — Vsebina škofovske oblasti in nje meje. Škofovska oblast pa politika. — O pokorščini, katero so dolžni katoličani svojim škofom. — Kaj je torej tisti boj, ki se bije v Slovencih zoper škofo? — Sklep. Pismo Leona XIII.	str. 205
Kaj nas loči ? I. Sv. Avguštin o dvojni ljubezni. Kristus, središče zgodovine. Moč verske ideje. Devetnajsto stoletje in vera. Ločitev v politiki. — II. Ločitev v vedi. Stara veda. Bacon Verulanski. Ločitev na gospodarskem polju. — III. Versko načelo nas loči. Ketteler in klerikalizem. Boj za sveto stvar	„ 235
Deset Božjih zapovedij v politiki in slovstvu	„ 247
Idealizem, realizem in njega dekadenti : Metafizični ključ. — Umetnost, sama sebi namen? — Idealizem. — Idealizem in romanticizem. — Realizem in naturalizem. — Sta realizem in naturalizem vpravičena v lepi umetnosti?	„ 254
O novjšem hrvatskem slovstvu : Ksaver Šandor Gjalski	„ 268
Vničeno življenje. Iz zapiskov ponesrečenega študenta	„ 278
Časopis	„ 288
Kratke opazke k odgovoru vesoljnega Patrijarha	„ 299
Poslanica prevzv. nadškofa goriškega svojim duhovnikom	„ 303
Raznoterosti : Pojasnilo k poslanici prevzv. knezo-nadškofa goriškega. — Zgoščena zgodovina. — Ugrabljeno cerkveno imetje v Italiji. — Realist. — Darovi za mlade pisatelje	„ 310

Priloga.

Slovenskim bogoslovcem IX.	„ 55
Jurčičev „Tugomer“. (Ocena).	„ 59

